

A VÁLLALKOZÓI FELELŐSSÉG BÜNTETŐJOGI VONATKOZÁSAI

KONFERENCIA ELŐADÁSAINAK
SZERKESZTETT VÁLTOZATA

Szerkesztette: Prof. Dr. Domokos Andrea
Budapest, 2017

A VÁLLALKOZÓI
FELELŐSSÉG
BÜNTETŐJOGI
VONATKOZÁSAI

SZERKESZTETTE: PROF. DR. DOMOKOS ANDREA

A VÁLLALKOZÓI FELELŐSSÉG BÜNTETŐJOGI VONATKOZÁSAI

KONFERENCIA ELŐADÁSAINAK
SZERKESZTETT VÁLTOZATA

SZERKESZTETTE: PROF. DR. DOMOKOS ANDREA

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
BUDAPEST, 2017

Szerkesztette:
Prof. Dr. Domokos Andrea

© Szerzők, 2017

ISBN 978-963-9808-81-2

„A vállalkozói felelősség büntetőjogi vonatkozásai” konferencia kötetének kiadása a Magyar Nemzeti Bank támogatásával valósult meg.

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara
Felelős kiadó: Dr. Törő Csaba, dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:
Patrocinium Kiadó

TARTALOMJEGYZÉK

OLDALSZÁM

PROF. DR. DOMOKOS ANDREA <i>Előszó</i>	7
PROF. DR. DOMOKOS ANDREA <i>Adósok börtöne</i>	11
DR. MOLNÁR GÁBOR MIKLÓS <i>A vállalkozói felelősség büntetőjogi vonatkozásai</i>	23
DR. VANKÓ LÁSZLÓ <i>A „cégetető” és a stróman jelenség büntetőjogi megítélése</i>	43
DR. FÜRCHT PÁL <i>Hűtlen kezelés és társai</i>	53
DR. GALAJDA ÁGNES <i>A vállalkozók büntetőjogi felelősségének bizonyítási nehézségei</i>	65
DR. ÚJHELYI BENCE <i>A körhinta csalás és a készpénzfelvétel veszélyei a vezető tisztségviselőre</i>	85
DR. FODOR BALÁZS GÁBOR <i>A vállalkozás büntetőjogi kockázata</i>	95

ELŐSZÓ

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara és Dr. Újhelyi Bence ügyvéd együttműködésének második állomása volt a 2017. május 28-án „A vállalkozói felelősség büntetőjogi vonatkozásai” címmel megtartott konferencia. Az együttműködés célja olyan szakmai konferenciák megszervezése, ahol a téma legkiválóbb elméleti és gyakorlati szakemberei oszthatják meg tapasztalataikat a gazdasági bűnözés hátteréről, felderítéséről, bizonyításáról és büntetőjogi megítéléséről.

A konferenciát Törő Csaba dékán nyitotta meg, köszöntő beszédében hangsúlyozta, hogy a Református Egyetem jogi kara szívéen viseli a gazdaság és a jog kapcsolódási pontjait, illetve a gazdasági bűnözés kutatását.

A Bűnügyi Tudományok Intézete kiemelt fontosságú kutatási területe a gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények felderítése, bizonyítása, a törvényhozót és a jogalkalmazót egyaránt dilemma elé állító egyes gazdasági viszonyok elemzése.

Az első előadás történeti visszatekintést adott a hitelezők érdekének érvényesítésének legrégebbi módozatáról, az adósok börtönéről. Felidézte a csalárd és vétkes bukás, a hitelsértés törvényi tényállásait. Leszögezte, hogy napjainkban az állam elsődleges érdeke a hitelezői követelések kielégítése, így a jóhiszemű vagyonbukás a polgári jog területére tartozik. A büntetőjognak csupán a csalárd, rosszhiszemű magatartás által előidézett csőd esetén van szerepe.

Molnár Gábor előadásának végső megállapítása az volt, hogy bármilyen terhek, kötelezettségek is nehezednek a vállalati vezetőkre, az elemi tisztesség szabályainak megtartása esetén nem kell félniük attól, hogy büntetőjogi felelősségre vonás követi cselekedeteiket. Előadásában meghatározta a témakörhöz tartozó legfontosabb fogalmakat: a tisztességes gazdálkodást, a vagyonkezelési kötelezettséget, a megengedett kockázatvállalást.

Vankó László a cégek fantomizálódásáról, a cégtemetőkről és az ezekhez szükséges strómanokról beszélt előadásában. Álláspontja szerint ezen jelenségek célja a felelősség elkerülése és az extraprofit elérése, melyre úgy kerül sor, hogy a cégek és vezetőik fantomizálódnak, elérhetetlené válnak a hatóságok számára, továbbá általában jelentős adó és más tartozást is felhalmoznak tevékenységük során. A jelenség megoldását többek között a cégregisztrációs eljárások szigorításában látja.

Fürcht Pál Zsolt megítélése szerint napjainkban a vagyonkezelési kötelezettségre vonatkozó, gyakran változó, bonyolult szabályozás folytán vezető tisztviselők sokszor szegnek meg akarva-akaratlanul szabályokat. A szabályszegéssel kapcsolatos vagyoni hátrányokozás szándéka tekintetében a tudatos gondatlanság és az eshetőleges szándék elhatárolása szinte lehetetlennek tűnik, különösen ha a vagyoni hátrány nem kár, hanem elmaradt haszon formájában jelentkezik.

Galajda Ágnes többek között arról beszélt, hogy a vállalkozói felelősséggel összefüggő büntető ügyekben szükségszerű szakértő bevonása. Adó-és könyvszakértő, írásszakértő, ingatlan-és tárgyszakértő, valamint informatikai szakértő bevonására kerül sor a leggyakrabban. Ismertette a magánszakvélemény beszerzésének és felhasználásának lehetőségeit, tisztázta a nyomozási cselekményeknél igénybevehető szaktanácsadó szakértőtől jelentősen eltérő szerepét is többek között.

Újhelyi Bence a folyamatosan változó hazai és uniós közigazgatási és büntető bírói joggyakorlatról adott tájékoztatást a körhíntacsalásokat illetően. A bizonyítást könnyítendő azzal a javaslattal él, hogy a azokat a személyeket hallgassa meg minél korábban a bűnüldöző hatóság, akik az áruval fizikálisan kapcsolatba kerülnek, például a raktárosokat, illetve a sofőröket. Tőlük objektív vallomás várható, ami nem mondható el az érintett ügyvezetők, kereskedelmi igazgatók esetében.

Fodor Balázs a vállalkozói bűnözés társadalmi és büntetőjogi megítéléséről beszélt. Igyekezett igazolni a vezetői felelősség „objektívizálódását”, kvázi elkerülhetetlenségét a gazdasági bűncselekmények körében. Számba vette a tipikusan a vállalkozás „hevében” előforduló gazdasági bűncselekményeket is. Megállapítása szerint mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó egyre nagyobb fokú körültekintést vár el a vezető

tisztviselőktől gazdasági tevékenységük során, melynek elmulasztása a büntetőjogi felelősség megállapításához vezethet.

Prof. Dr. Domokos Andrea
Intézetvezető
Bűnügyi Tudományok Intézete

AZ ADÓSOK BÖRTÖNE

I. Bevezetés

Magyarországon a XXI. században sokan kerültek adósságcsapdába, a törvényhozás is érzekelte a beavatkozás szükségességét és megszületett „A természetes személyek adósságrendezéséről szóló” 2015. évi CV. törvény. Ennek célja, hogy az adós és a hitelezők felelős együttműködésével helyreállítsa az adós fizetőképességét, hozzájáruljon a fizetési kötelezettségeiknek eleget tenni nem tudó, túlzottan eladósodott természetes személyek kiegyensúlyozott adósságrendezési folyamatának megteremtéséhez. Az adósságrendezési eljárás során a törvényben meghatározott feladatokat a Családi Csődvédelmi Szolgálat látja el.

A törvény egyszerre veszi figyelembe a hitelezők méltányos érdekeit és segíti az adós és annak családja létfenntartásának és lakhatásának biztosítását is.

Az, hogy ilyen irányú törvényi szabályozás vált szükségessé, felveti a kérdést, milyen megoldások születtek korábban a hitelező érdekének érvényesítésére.

A polgári jogi és büntetőjogi felelősség sokáig összekapcsolódott, a két jogág felelősségi rendszerének szétválása csak hosszas jogtörténeti fejlődés eredménye. Az adósságért való jogi felelősség szintén nagy utat járt be.

Az adós kezdetben büntetőjogi felelősséggel tartozott az adóssága kifizetéséért, sőt nemcsak a vagyonával, hanem a személyével is felelt. Lényegében a testét helyezte zálogba, addig míg tartozását ki nem egyenlítette. E szigorú szabályozástól jutott el odáig a törvényhozás, hogy immár kizárólag a rosszhiszemű (csalárd) adóst fenyegeti a büntetőjogi felelősségrevonás, a jóhiszeműen eljáró adós a polgári jog keretein belül felel.

¹ intézetvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK

Rövid írásomban arról kívánok vázlatos áttekintést adni, hogy az adósok börtöne (debtor's prison) milyen szerepet játszott abban, hogy a hitelező hozzájuthasson a pénzéhez, külön kitekintéssel a hazai viszonyokra. Egy ívet vázolólok fel arról, hogy az adósok börtönétől, ahova nemegyszer családostól kerültek az adósok, miként jutottunk el a családi csődvédelem szabályozásáig.

II. Történeti visszatekintés

Athénban létezett az adósrabszolgaság intézménye, Solón 594. évi törvényei törölték el. Rómában az adós, ha nem tudott fizetni, a „testével volt köteles helytállni”. A XII. Táblás törvény szerint 30 nap alatt kellett megfizetni a tartozásait. Ha ez nem történt meg, a hitelező a praetor elé vihette (*legis actio sacramento in personam*). Itt csak harmadik személy léphetett fel az érdekében kezesként. Ha nem kezeskedtek érte - a hitelező az adósát 60 napig bilincsbe verve fogságban tartotta, majd vagy megölte, vagy rabszolgának eladta a Tiberisen túlra. Rómában 326-ban törölték el az adósrabszolgaság intézményét a *lex Poetilia-Papiria* alapján.

A *Tullianum* börtön Rómában azonban később is arra szolgált, hogy a fizetésképtelen adósok személye a hitelezők számára biztosítva legyen.²

A XIII. századi itáliai városállamokban a fizetésképtelen pénzváltó asztalát felborították, amely egyúttal a foglalkozásától való eltiltásnak is minősült.³ A középkorban fennmaradt az adósokkal szembeni személyi kényszer, az adósok börtöne. A középkori Olaszországban, a börtönökben a vizsgálati fogságon lévőket és az adósokat tartották.⁴ Testi kényszert alkalmaztak velük szemben, száműzték, a gályarabságba vetették őket. Pellengérré állították őket. Az utcákon végighurcolták, sok esetben a nyakukba táblát tettek, hogy a csőd miatt történik ez velük. (Magyarországon a fatönkbe vert karóhoz kötözés dívott.)

2 „Livius nyomán tudjuk, hogy Rómában az egyik tipikus börtön a *Tullianum* volt, Ide kerültek a fizetésképtelen adósok is, hogy személyük a hitelező számára biztosítva legyen.” HACKER Ervin: *A börtönügy*. Pécs, 1918. 10.

3 TÓTH Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. KJK KERSZÖV Budapest, 2000. 123.

4 HACKER (1918) i.m. 13.

Itáliát a modern csődjog (Banco rotto) őshazájának is nevezték. A szabályok hatálya csak a kereskedőkre terjedt ki, céljuk a csődtömeg gyors felosztása és a hitelezők minél előbbi kielégítése volt. Az olasz jogi megoldások szolgáltak alapul a XVI. századtól számos országban meginduló csődjogi szabályozáshoz, jogintézményei és eljárásának több eleme szinte változatlanul került át a klasszikus csődjogokba. A személyi szankciók azonban még hosszú időn keresztül éltek a csődjogokban, mint például az adósok börtöne, vagy a „polgári halál” intézménye, mely a bukottak üzleti értelemben vett jogfosztását jelentette.⁵

Angliában a XVII. században megszigorították az adósokra vonatkozó törvényt, 1816-ig az adóst pellengérré kötötték s levágták egyik fülét. A XVIII. században az is előfordulhatott Angliában, hogy valaki, aki kis összeggel tartozott, az adósok börtönébe került, ez pedig szinte szükségszerűen vezetett az adós halálához. Mivel senki sem volt kötelezett a börtönbe vetett adós élelmezésére, a szerencsétlen akár éhen is halhatott. Ezt egy bírói ítélet kifejezetten ki is mondta Angliában. Ha senki nem érkezik az adós segítségére, „let him die in the name of God”.⁶

A XVIII. században a börtönpopuláció legnagyobb részét az adósok tették ki, köztük teljesen ártatlan kereskedők, akik bajba jutottak önhibájukon kívül.

Defoe, a híres író sokszor került bajba adósságai miatt. Számtalanszor belebukott vállalkozásába: volt téglagyáros, foglalkozott tengerentúli exporttal is. Az 1690-es évek francia háborújában elfogták azokat a hajókat, melyeken az áruját szállította. Egyszer egy hitelezője karddal támadt rá, de ő lefegyverezte és megfutamította a támadót. 1692-ben bezárták az adósok börtönébe.

Ő írta le először, hogy a csalárd bukottak szigorú büntetést, a becsületesek viszont mentesítést érdemelnek. Egyik munkájában részletes javaslatot is tesz a csődeljárás szabályozására. Javasolja Court of Inquiries

5 GULA József: *Csődbűncselekmények a magyar büntetőjogban és néhány európai állam jogában* PhD értekezés. Miskolc, 2008. 9. http://193.6.1.94:9080/JaDoX_Portlets/documents/document_5627_section_1106.pdf (2017. 07.01.)

6 Dive v. Maningham, 1 Plowden 60, 68, 73 Eng. Rep. 96, 108-109 (K.B., 1551). Hivatkozik rá LŐRINCI Gyula: A csődjogi mentesítés elméleti alapjai. *Jogelméleti Szemle*, 2011/2; http://jesz.ajk.elte.hu/2011_2.html. (2017. 04. 13.)

(Vizsgálóbíróóság) felállítását, amely felderítené az adós vagyoni és személyi viszonyait, különös tekintettel a csődöt megelőző gazdasági magatartására. Így lehetséges az elhatárolás a becsületes adósok és a rosszhiszeműek között.⁷

Dickens apja tartozott egy péknek és családotul az adósok börtönébe vonult 1824-ben. Az író emiatt 12 évesen abba kellett, hogy hagyja az iskolát, ő nem ment börtönbe, hanem dolgoznia kellett és ebből támogatta a családját.⁸

Angliában megszokott jelenség volt, hogy az egész család bevonult a börtönbe, voltak, akik ott születtek, ott nőttek fel. A családtagok szabadon jöttek-mentek. Az angol adósok börtöne tele volt patkányokkal, a fogvatartottak 25 %-a meghalt a szörnyű körülmények miatt.

Míg Európában egy évnél tovább senkit sem lehetett az adósok börtönében tartani, addig Angliában hosszú éveket töltöttek ott az adósok. Az egyik ilyen híres börtön a Fleet Prison volt, amikor 1842-ben bezárták, találtak olyan adóst, aki már 30 éve raboskodott ott. Az idő teltével egyre többel tartozott, hiszen ezek magánbörtönök voltak és ki kellett fizetnie a börtönőröket, az élelmet, a ruházkodást. Egy idő múlva már annyival tartozott, hogy semmilyen reális lehetősége nem volt a kifizetésre.⁹

A Marshalsea (itt volt Dickens családja, ezt írta meg a regényeiben – a történetét a XIV. századig lehet visszavezetni, a Temze déli partjánál feküdt) a Fleet és a Newgate híres büntetésvégrehajtási intézetek voltak, amelyek egyúttal adósok börtöneként is szolgáltak. Az adósságokkal többszörösen sújtott Defoe az egyik művében ezt írta: „Ha az utcán valaki hátulról a vállamra teszi a kezét, azonnal megfordulok és indulok a Newgate irányába, megszokásból...”¹⁰

7 LŐRINCI Gyula 2011. (2017. 04. 13.)

8 Dickens kedvenc motívuma volt a londoni adósok börtöne. Oda kerül Pickwick, de Copperfield Dávid barátja, Micawber is, sőt ott születik és nevelkedik Miss Dorritt is. Az adósok börtöne Angolországban <http://www.huszadikszazad.hu/print.php?id=4615&mode=article> (2017. 04. 13.)

9 <http://www.victorian-era.org/debt-prisons-of-victorian-era-england.html> Victorian Era England Debtor's Prisons History & Living Conditions (2017. 04. 13.)

10 Az adósok börtöne Angolországban <http://www.huszadikszazad.hu/print.php?id=4615&mode=article>(2017. 04. 13.)

Az USA-ban a börtönbe vetett adósokra nemcsak az éhhalál, hanem a járványok és az erőszakos rabtársak is életveszélyt jelentettek. Sőt a törvény is előírt halálbüntetést arra az esetre, ha az adós nem működött együtt hitelezőivel.

1732-ben New Yorkban írták le, hogy a szegény embereket egész kis összegű tartozásért börtönbe zárják. Tönkretéve így a családjukat, terhet róva a közösségre, amely adakozik nekik és egyáltalán nem szolgálva a hitelezőik érdekeit.¹¹

Az adósok börtönét a francia jog 1867-ben, a német 1868-ban, az angol pedig 1869-ben szüntette meg. Ennek ellenére 1970-ig valójában lehetőség volt Angliában arra, hogy börtönbe zárják a nem fizető adóst. Az Egyesült Államok egyes tagállamaiban csak a huszadik században tűnt el a bírói parancs („writ of capias ad satisfaciendum”) intézménye, ami az adós letartóztatásához és bebörtönzéséhez vezetett, amíg ki nem fizette tartozását.¹²

A csődjogi szakirodalom szerint a csőd egész fejlődése során egyre távolabb került az erkölcs és az igazságosság fogalmától, hiszen nincs abban vita, hogy az adós tartozik, az is megállapítható, hogy mennyivel tartozik, kötelessége teljesítésére azonban mégsem kerül sor, mert egyszerűen nem tud fizetni. Az adóst védő szabályokon keresztül jól látható, hogy a jog a kártelepítés eszközét használja, következőképpen az egyébként véten hitelezőkre terheli az adósi kötelesség nem-teljesítéséből fakadó pénzügyi kötelességeknek egy részét pusztán gazdasági szempontok miatt.¹³

Idővel az adósokkal való bánásmód fokozatosan enyhült. Olyan csődjogi rendszerek jöttek létre, ahol már eljutottak az adósságok alóli mentesítés szabályozásához. Az angolok a mentesítést az adósi együttműködés elősegítése érdekében alkalmazták. Az amerikai gyarmatokon az adós védelme érdekében tették.

11 <https://www.history.org/Foundation/journal/Summer11/prison.cfm> (2017. 04. 13.)

12 Az adósok börtöne Angolországban <http://www.huszadikszazad.hu/print.php?id=4615&mode=article> (2017. 04. 13.)

13 MISKOLCZI Bodnár Péter-TÖRÖK Gábor: *A magyar csődjog alapjai*. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002.12.

A csődjog fejlődése érdekes vonulatot rajzol ki, az adóssal szembeni büntetőjogias eszközöktől az adós lehetőség szerinti megmentéséig terjed a jogi megközelítések íve.¹⁴ Nemzetgazdasági szempontok alapján a csődjogban előtérbe kerültek az adós védelmét szolgáló intézmények, a fizetőképesség helyreállítása, az újjászervezés, a reorganizáció, a csődjogba „beáramlik” a közérdek.

A XIX. századi klasszikus csődjogban a súlypont a vagyoni kielégítésre helyeződött át, általános követelménnyé vált a hitelezői igények minél gyorsabb és minél teljesebb kiegészítése. Az eljárás során a hitelezők egyre nagyobb védelmet kaptak, de az eljárás jogi rendjével párhuzamosan magántevékenységük köre szűkült.¹⁵

III. A magyar gyakorlat

Bónis György kutatta Buda és Pest bírósági gyakorlatát a török kiűzése után 1686-1708 közötti időben.¹⁶ Nagy összegű üzleti hiteleket vettek igénybe Buda és Pest polgárai, valamint az átutazó idegenek. A hitelezők kielégítése nehézségekbe ütközött. Pest tanácsa kijelentette, hogy a polgárt adóssági keresettel rendes bíróságán kell perelni, s csak akkor kell az adós letartóztatását elrendelni, ha ott nem tudnak vagy nem akarnak igazságot szolgáltatni.

Hajdú Lajos az 1770-es évek magyarországi bűnügyi statisztikáit tekintette át és megállapította, hogy igen sűrűn fordult elő ebben az időszakban (főleg a szabad királyi városokban és a dunántúli, észak-magyarországi megyék ítélkezési gyakorlatában), hogy a nem fizető adósokat a hitelező kérelmére börtönbe zárták, amíg a tartozásukat nem fizették meg.¹⁷

14 MISKOLCZI Bodnár Péter: *Bevezetés a fizetéseképtelenség jogába*. Unió Kiadó, Budapest, 2002. 24.

15 MISKOLCZI-TÖRÖK (2002) i.m. 18.

16 BÓNIS György: *Buda és Pest bírósági gyakorlata a török kiűzése után 1686-1708*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962. <http://mek.oszk.hu/09100/09162/09162.pdf> 212. (2017. 04. 13.)

17 HAJDÚ Lajos: *Bűnözés és büntetésbírászkodás a XVIII. század hetvenes éveinek Magyarországon*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1996.164.

Angyal Pál írja, hogy az 1807. évi XII. törvénycikk a nem tesz különbséget a csalárd és vétkes bukás között, a vagyonsbukottat általában tolvajként rendelte büntetni.¹⁸

Az 1840. évi XXII. tc megkülönbözteti a hamis bukást a vétkes gondatlanságtól.

1874-től abban a kérdésben, hogy fennáll-e a hamissággal vagy vétkes gondatlansággal párosult bukás – már nem a csődbíróság, hanem a büntetőbíróság határoz.

Angyal írja le, hogy ebben a korban már általános tételként fogalmazódik meg, hogy minden adósnak összes hitelezőjével szemben kötelessége fizetőképességének megóvása. „Ennek a gazdasági és jogi életben egyaránt gyökérrel bíró normának megszegése: a fizetéseképtelen állapot, sőt már oly helyzet bűnös előidézése, mely egy vagy több hitelező kielégítését megghiúsítja vagy csorbítja. Az adós, ha bűnös magatartására vezethető vissza az ily állapot vagy helyzet: megsértette a hitelezőnek jogi védelmét igénylő gazdasági érdekét, mely érdek a társadalmi közfelfogás szerint van oly értékes, hogy védelmét a büntetőjog eszközeivel is szolgálni kell.”¹⁹

A csalárd bukás esetében a vagyonsbukott a csődnyitás után olyan magatartásokat követ el, amelyek a hitelezői jogát sértik, vagy veszélyeztetik. E delictum célzatos, az elkövető azért tanúsítja az elkövetési magatartást, hogy a hitelezőt megkárosítsa.

Fontos kérdés, hogy a 12 és 18 év közötti elkövető hogyan felel a csalárd bukásnál. Ha van belátási képessége, azaz kellő értelmi, érzelmi, erkölcsi fejlettséggel rendelkezik, meg tudja különböztetni a jó és a rossz közti különbséget – nem elégséges a büntetőjogi felelősségre vonáshoz. Angyal a magánjog szabályaival állítja párhuzamba, amikor is az a 14. évét betöltött, aki magát tartja el, a keresetével maga rendelkezik, olyannak minősül, mintha nagykorú lenne. Ő büntetőjogilag is felel.

Az, aki a 14. évét nem töltötte be és nem joghatályosak a polgári jog szerint a cselekményei – büntetőjogilag se felelősségre vonható. Abban

18 ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve 19. Az uszora és a hitelsértés*. Attila-Nyomda Részvénytársaság. Budapest, 1942. 100.

19 ANGYAL (1942) i.m. 100.

az esetben, ha a kiskorú vagy elmebeteg kereskedő helyett a törvényes képviselő (anya, gyám, gondnok) vezeti a vállalatot, és ő követi el a visszaéléseket, ő a csalárd bukás tettese.²⁰

Míg a csalárd bukásnál a tettest mindig az a cél vezeti, hogy megkárosítsa a hitelezőit, addig a vétkes bukás esetében nem akar kárt okozni, csak a cselekedetei olyanok, amelyek ezt mégis előidézik. Nem jár el a gazdasági életben elvárható gondossággal, például pazarol. Binding szerint pl. drága magántanítók alkalmazása is lehet pazarlás.²¹ A pazarlás relatív fogalom, az adott tettes élet- és vagyonai viszonyaihoz igazodik. Pazarlás lehet az üzleti érdek miatti kiadás is, ha az túlzónak bizonyul. Az ún. merész üzlet is megalapozza a vétkes bukás megállapíthatóságát, amennyiben az üzletember nem a szakismereteire, hanem inkább a véletlenre bízta a vállalkozását.

Az 1932. évi IX. törvény a csalárd és vétkes bukás helyett új tényálást, a hitelsértést vezet be, amely egységes szerkezetbe foglalta azokat a magatartásokat, amellyel az adós a hitelezőt igyekszik kijátszani, függetlenül attól, hogy van csőd, vagy nincs.

Angyal Sauert idézi: a hitelsértést főleg üzletemberek, iparral és kereskedelemmel foglalkozók követik el. Kérdésként merült fel, hogy mikor polgári jogi és mikortól büntetőjogi felelősség a fizetéseképtelenség.²² Ezek a cselekmények kaméleonszerűek és a bírónak is kellő rugalmassággal kell eljárnia esetükben.

A bírói gyakorlatban 1940-ben felmerült kérdés, hogy mi lehet az adós vagyona, ami kielégítési alapul szolgál. Lehet például bérleti jog és a bérleménynek a berendezési tárgy is. A konkrét bérlemény egy kéjnyőtelep volt, amelyet az adós eladott, kapott érte 2350 pengőt, de a sértett 1165 pengős követelését nem fizette ki belőle.²³

A XIX-XX. században már Magyarországon is egyértelműen etikai kérdésként merült fel, hogy az adós és hitelező kapcsolatában a hitelező feltételei közt mi tekinthető elfogadhatónak.

20 ANGYAL (1942) i.m. 153.

21 ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve 5. Okirathamisítás. Bélyeghamisítás. Védjegybitorlás. Csalárd és vétkes bukás.* Athenaeum Budapest 1929. 170.

22 ANGYAL Pál (1942) i.m. 101.

23 ANGYAL Pál (1942) i.m. 104.

Geöcze 1922-ben összefoglalta az eladósodottság következményeit „Szociológia etikai alapokon” című munkájában: az adós energiáját felemészti az uzsorásokkal vívott küzdelem, keresményét a kamat emészti fel s vagy kénytelen érdekházasságot kötni, vagy ha már van családja, akkor nyomorognak, az adós a gyermekeit sem képes normálisan felnevelni, lecsúsznak, ahonnan nincs felemelkedés. A megoldási javaslat jól tükrözi a hitellel szemben támasztott etikai elvárásokat. Eszerint olcsó kishitelek szervezésére kell törekedni, drákói szigorral kell az uzsorát üldözni, szigorúan kell ellenőrizni a bankokat az idegen érdekek érvényesülése ellen.²⁴

A szocializmusban nem született törvény a hitelezők érdekeinek védelmére. 1986-ban a 11-es számú törvényerejű rendelettel vezették be a felszámolás intézményét, a rendszerváltás után 1991-ben jött létre az első csődtörvény (1991. évi XLIX. törvény a csőd eljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról).

A büntetőjogi védelmet hatályos jogunkban a csődbűncselekmény elnevezésű törvényi tényállás biztosítja. A csődbűncselekménynek négy alapeseti fordulata van: a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetben elkövetett csődbűncselekmény, a fizetéseképtelenséget előidéző csődbűncselekmény, a fizetéseképtelen helyzetben elkövetett csődbűncselekmény, valamint a hitelező jogtalan előnyben részesítésével elkövetett csődbűncselekményt. Ezen cselekmények csak szándékos elkövetés esetén büntethetőek.

A törvény büntetni rendeli a vagyon elrejtését, eltitkolását, megron-galását, megsemmisítését, használhatatlanná tételét.

A törvény a színlelt ügylet megkötését, illetőleg kétes követelés elismerését - ami alatt a jogi vagy a ténybeli alapok, vagy a fedezet hiánya miatt a teljesítés bizonytalanságát értjük – bünteti. A bűncselekmény kizárólag a felszámolás elrendelését követően valósítható meg. (2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 404. §)

24 ORSOLYA-TATAY TIBOR: *Hitelezők és adósok kapcsolatának szabályozási kérdései*. http://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2012/penzugy/fekete_tatay.pdf (2017. 04. 14.)

IV. Összegzés

A gazdasági élet szükségszerű velejárója a hitel. A hitelezők anyagi érdekeit védelmezni kell, ám nem az adósok életkörülményei ellehetetlenítése által. Az emberi normák, jogi szabályok hosszú évszázadokon alakultak aszerint, hogy magánjogi vagy közjogi területen szabályozandó-e az adós fizetéseképtelensége. Már annak a különválasztása, hogy jóhiszemű, vagy rosszhiszemű az adós – nagy előrelépés volt a jogi szabályozás terén, hiszen a jóhiszemű adós a polgári jog, a rosszhiszemű, azaz csalárd adós pedig a büntetőjog felelősségi rendszerében kell, hogy feleljen.

Napjainkra letisztázódott a polgári jog és a büntetőjog szerepe az adós fizetéseképtelensége esetén. Elsődlegesen nem a büntető jelleg, hanem a hitelezői követelések kielégítése az állami érdek, éppen ezért a jóhiszemű vagyons bukás egyértelműen a polgári jog területére tartozik. A büntetőjog akkor lép be, amikor valamely csalárd, rosszhiszemű magatartás eredményezi a fizetéseképtelenséget, a csődöt.

Felhasznált irodalom:

ALFÖLDI Ágnes Dóra: *A fizetéseképtelenségi jog nemzetközi és magyar fejlődéstörténete*. Debreceni Műhely http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2009/a_fizeteskeptelensegi_jog_nemzetkozies_magyar_fejlodestortenete/

ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve 5. Okirathamisítás. Bélyeghamisítás. Védjegybitorlás. Csalárd és vétkes bukás. Athenaeum Budapest 1929.*

ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve 19. Az uzsora és a hitelsértés*. Budapest, Attila-Nyomda Részvénytársaság. 1942.

BÓNIS György: *Buda és Pest bírósági gyakorlata a török kiűzése után 1686-1708*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962. <http://mek.oszk.hu/09100/09162/09162.pdf>

FEKETE Orsolya-TATAY Tibor: *Hitelezők és adósok kapcsolatának szabályozási kérdései*. http://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzki-advany2012/penzugy/fekete_tatay.pdf

- GULA József: *Csődbüncselekmények a magyar büntetőjogban és néhány európai állam jogában*. http://193.6.1.94:9080/JaDoX_Portlets/documents/document_5627_section_1106.pdf
- HACKER Ervin: *A börtönügy*. Pécs, 1918. http://mtdaportal.extra.hu/books/hacker_ervin_a_bortonugy.pdf
- HAJDÚ Lajos: *Bűnözés és büntetésbírászkodás a XVIII. század hetvenes éveinek Magyarországon*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1996.
- LŐRINCI Gyula: A csődjogi mentesítés elméleti alapjai. *Jogelméleti Szemle*, 2011/2; http://jesz.ajk.elte.hu/2011_2.html. <http://jesz.ajk.elte.hu/lorinczi46.html>
- LYNCH, Jack Cruel and Unusual. *Prisons and Prison Reform* <https://www.history.org/Foundation/journal/Summer11/prison.cfm>. (2017.04. 14.)
- MISKOLCZI Bodnár Péter: *Bevezetés a fizetéseképtelenség jogába*. Unió Kiadó. Budapest, 2002.
- MISKOLCZI Bodnár Péter-TÖRÖK Gábor: *A magyar csődjog alapjai*. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002.
- Az adósok börtöne Angolországban www.huszadikszazad.hu/1906-julius/kultura/az-adosok-bortone-angolorszagban <http://www.huszadikszazad.hu/print.php?id=4615&mode=article>
- Debtors – Victorian Crime and Punishment <http://vcp.e2bn.org/justice/page11365-debtors.html> (2017.04.13.)

A VÁLLALKOZÓI FELELŐSSÉG BÜNTETŐJOGI VONATKOZÁSAI

I. Bevezető gondolatok

A vállalati vezetők felelőssége sokrétű és rendkívül szerteágazó. A kérdés vizsgálata során abból indokolt kiindulni, hogy a gazdasági, vállalati vezetők feladatai két fő csoportba sorolhatók: egyrészt vagyongazdálkodási feladatok és az ehhez társuló kötelezettségek, valamint a gazdasági-igazgatási jellegű feladatok, kötelezettségek.

Tegyük világossá. Akármilyen fontosak is a gazdasági- igazgatási jellegű teendők, – pl. a könyvelés rendben tartása, a számviteli, bizonylati rend garantálása, a munkavégzés feltételeinek, a munkavállalók jogainak a biztosítása, az adókötelezettségek teljesítése, a tájékoztatási kötelezettségek teljesítése, az ügyvezető szerv határozatainak a végrehajtása, stb. – mégiscsak a vagyongazdálkodás, a minél eredményesebb gazdálkodás a gazdasági vezetők legfontosabb feladata.

Elsősorban az eredményes gazdálkodás minősíti a gazdasági vezetőt. A vagyongazdálkodási kötelezettségek megszegése pedig ugyanúgy gazdasági-igazgatási és büntetőjogi következményeket vonhat maga után, mint az egyéb kötelezettségek megszegése.

Az alább kifejtendők szerint azonban a gazdasági vezetők tevékenységében magam a vagyongazdálkodást, a tisztességes és az ésszerű gazdálkodási tevékenységet, összességében a komplexitást és az érdekek harmonizálását tartom a legjelentősebb elemnek.

Az önálló vagyongazdálkodási tevékenység akkor alakult ki, amikor a tulajdonosi és a gazdálkodói szerepek elváltak egymástól. Már nem a tulajdonos végezte a gazdasági tevékenységet, hanem ezzel – ahhoz a

¹ tanácselnök, Kúria

szükséges vagyoni eszközöket is biztosítva – mást bízott meg.

Az önálló vagyonezelés értelemszerű feltétele, hogy a tulajdonos a tulajdonból folyó egyes részjogosítványait átadja a vagyonezelőnek. A vagyonezelő függetlenné, a vagyonezelés önálló hivatássá vált. A vagyonezeléssel megbízott személy feladata pedig egyidejűleg kettős: a vagyon megőrzése és a vagyon gyarapítása.

A vagyonezelői tevékenység ellátásához fokozatosan szigorodó önálló és komplex felelősségi rendszer társult.

A vagyonezelés szabályainak a megszegése a büntetőjogász számára csak az esetleges hátrányos vagy káros következmények folytán jelentős. Csak akkor, ha egyidejűleg a tulajdonos vagyoni sérelmével is jár. A vagyoni sérelem azonban nem csupán a vagyon csökkenésében ragadható meg, hanem a gazdasági jellegű eredmény elmaradásában is. Ezt szeretném előadásomban körüljárni.

Napjaink hazai gazdaságpolitikájában erőteljes központi, állami befolyásolás érvényesül. Amint Tóth Mihály professzor úr előadásában hallhattam², az erősödő központi állami érdekekre hivatkozva a bűnüldöző szervek a gazdasági tevékenység részletekbe menő felülvizsgálata alapján próbálják kifogásolni az előző politikai kurzus alatt tanúsított magatartásokat.

Miniszterelnök és miniszterek ellen indultak büntetőügyek éppen a gazdálkodási tevékenység körében tanúsított visszaélések gyanúja miatt.

A büntetőeljárások legtöbbszörre hűtlen kezelés miatt indultak. E büntetőeljárások rendkívül bonyolultak, összetettek. Ennek a terjedelme és az összetettségén túl az a fő oka, hogy a hűtlen kezelés tényállási elemei – a vagyonezelés, a kötelességszegés, a vagyoni hátrány vagy okozati összefüggés – egyaránt normatív tartalmúak, tehát jogalkalmazói értékelést igénylő fogalmak.

Emellett minden esetben vizsgálni kell a tisztességes gazdálkodás szabályainak az érvényesülését, továbbá a megengedett kockázat határait és ezzel összefüggésben az ésszerű gazdálkodás követelményeit is.

2 Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet 2016. november 10., <https://www.youtube.com/watch?v=1UH2Nm0sazk>

II. A gazdasági tevékenység

E konferencián a gazdasági vezetők felelősségét vizsgáljuk. A hűtlen kezelés többnyire gazdálkodási tevékenység során, azzal összefüggésben valósulhat meg, miután alapja a vagytonkezelési kötelezettség megszegése. Ezért kikerülhetetlen a gazdasági tevékenység fogalmának a körvonalazása.

Közismert, hogy a Btk. több tényállásában kifejezetten használja a gazdasági tevékenység fogalmát – ilyen a gazdasági csalás³, a pénzmosás⁴ vagy a tartozás fedezetének elvonása⁵ – azt mégsem határozza meg.

Jogrendszerünk más jogszabályokban is alkalmazza a gazdasági tevékenység terminus technikust és esetenként fogalmi meghatározást is ad.

Az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény (Áfa tv.) 6. §-ának (1) bekezdése szerint *gazdasági tevékenység*: valamely tevékenység üzletszerű, illetőleg tartós vagy rendszeres jelleggel történő folytatása, amennyiben az ellenérték elérésére irányul, vagy azt eredményezi, és annak végzése független formában történik. A 6. § következő bekezdéseiben a törvény tovább pontosítja az (1) bekezdésben adott fogalom- meghatározást.⁶

A gazdasági tevékenységhez hasonló fogalom a vállalkozási tevékenység. Az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény (Art.) 178. §-ának 28. pontja értelmében e törvény és – ha törvény másként nem rendelkezik – az adóról szóló jogszabályok alkalmazásában vállalkozási tevékenység: az a rendszeres gazdasági tevékenység, amelyet a magán-személy, illetve a jogi személy vagy egyéb szervezet saját nevében és kockázatára üzletszerűen végez.

3 Btk. 374. § (1) bekezdés

4 Btk. 399. § (3) bekezdés a) pont, 400. § (1) bekezdés a) pont

5 Btk. 405. § (2) bekezdés

6 6. § (2) Gazdasági tevékenység körébe tartozik különösen a termelésre, forgalmazásra irányuló ipari, mezőgazdasági és kereskedelmi tevékenység, valamint az egyéb szolgáltatói tevékenység, ideértve a szellemi szabadfoglalkozásként folytatott tevékenységeket is.

6. § (3) Gazdasági tevékenység az is, ha az adóalany az egyébként a vállalkozásának részét képező, illetőleg a vállalkozása folytatásának eredményeként keletkező vagyont (vagyonrészt) és vagyoni értékű jogot ellenérték fejében hasznosítja.

Sajátos tautológia e fogalom–meghatározásban, hogy a vállalkozási tevékenységet éppen azzal a gazdasági tevékenységgel azonosítja, amelynek fogalmi ismérvei már eleve megegyeznek a vállalkozási tevékenység fogalmában a gazdasági tevékenységhez kapcsolt ismérvekkel.

A gazdasági tevékenység lényege, hogy alanya a befektetett vagyон kockázatát vállalja. Célja nyereség, illetve gazdasági eredmény, haszon elérése, és emellett rendszeres vagy folyamatos tevékenység.

Az a tevékenység, amely nem rendszeres, vagy folyamatos és nem irányul nyereség elérésére, az nem gazdasági, hanem más tevékenység (pl. éppen pénzmosás).

A fogalom alkotóelemei a Btk.–ban foglalt bűncselekmények ténylátsási elemeinek a beazonosításakor sem térhetnek el ettől lényegesen.

Ismeretes, hogy a korábbi Btk.–nak⁷ volt saját legális értelmező rendelkezése a gazdasági tevékenységről. A korábbi Btk. 315. §–ának (2) bekezdése kimondta, hogy e fejezet (értsd XVII. Fejezet) alkalmazásában gazdasági tevékenység a bevétel elérése érdekében vagy azt eredményező módon saját kockázatra rendszeresen végzett termelő, kereskedelmi vagy szolgáltató tevékenység. A korábbi Btk. fogalom–meghatározása szerint tehát már önmagában a bevétel elérése érdekében vagy azt eredményező módon folytatott tevékenység is gazdasági tevékenységnek minősült és az elkövetőnek nem kellett gazdasági jellegű eredmény, haszon elérésére törekednie.

Fel kell hívni azonban a figyelmet arra, hogy ez a korábbi értelmezés ma már nem alkalmazható a gazdasági tevékenység fogalmának a meghatározása során. A fogalom megalkotására a pénzmosás igényeire tekintettel került sor. A pénzmosás pedig többnyire nem a gazdasági versenyt, a tisztességes gazdálkodás szabályait vagy a piaci szereplőket támadja, hanem a sikeres bűnüldözést akadályozza vagy éppenséggel a terrorizmus finanszírozását szolgálja. A pénzmosás alapvetően nem is gazdasági jellegű bűncselekmény.

A hűtlen kezelés tehát a fentiek szerint értelmezett gazdasági tevékenységhez kapcsolódik

7 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény

III. A tisztességes gazdálkodás

A gazdasági tevékenység gyakorlása során a tisztességes és törvényes gazdálkodás szabályait, kereteit tiszteletben kell tartani. A gazdasági bűnözés mindig sérti vagy veszélyezteti a tisztességes gazdálkodás rendjét.

A világ nagy részén az üzleti élet még napjainkban is működhet, illetőleg működik részletes szabályozás nélkül „pusztán” az adott szó alapján (*pacta sunt servanta*).

Sajnos hazánkban a korábbi gazdasági rend leváltását követően a gazdasági etika hiánya kitermelte a haszonélvezőit. Napjaink gazdaságának egyre kevésbé van morális háttere. Ezért a gazdaság jogi szabályozásának sincs erkölcsi fedezete. (Tóth Mihály hivatkozott előadása)⁸

Gyakran találkozhatunk

- a más vagyonával történő hazardírozással,
- a versenytársak félrevezetésével, kijátszásával,
- bennfentes információk felhasználásával végzett nyeréskedéssel,
- versenytorzító megállapodásokkal.

Ezért nagyon fontos azt hangsúlyozni, hogy az üzleti tisztesség rögzített előírások nélkül is a piaccgazdaság nélkülözhetetlen eleme, a gazdasági tevékenység része, és a legalapvetőbb kötelezettsége a gazdasági tevékenységet folytató, végző személynek.

A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tpv.) a II. Fejezetében meghatározza a tisztességtelen verseny tilalmára vonatkozó szabályokat. A 2. §-ában kimondja, hogy tilos gazdasági tevékenységet tisztességtelenül – különösen a megrendelők, vevők, igénybevevők és felhasználók (a továbbiakban együtt: üzletfelek), illetve a versenytársak törvényes érdekeit sértő vagy veszélyeztető módon vagy az üzleti tisztesség követelményeibe ütközően – folytatni.

A III. Fejezetében pedig a Tpv. az üzleti döntések tisztességtelen befolyásolásának tilalmára vonatkozó szabályokat határozza meg. Egye-

8 Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet 2016. november 10., <https://www.youtube.com/watch?v=1UH2Nm0sazk>

bek között kimondja, hogy tilos a gazdasági versenyben az üzletfeleket megtéveszteni.⁹

Ezek a szabályok a gazdasági tevékenység részei és a vagyonkezelési kötelezettség lényeges tartalmát adják.

IV. A vagyonkezelési kötelezettség

4.1. A vagyonkezelői kötelezettség jogi alapjai

A hűtlen kezelés legtöbbszörre gazdálkodási tevékenység során, azzal összefüggésben valósulhat meg, miután alapja a vagyonkezelési kötelezettség megszegése.

A büntetőjogász számára a hűtlen kezelés tényállási elemeinek a vizsgálata során a kiindulási pontot mindig a vagyonkezelési kötelezettség megszegése jelenti. Ilyen kötelezettségszegés hiányában értelemszerűen eleve fel sem merülhet a bűncselekmény megállapításának a lehetősége.

Ha a kötelezettségszegés, a szabályszegés megállapítható, akkor az önmagában releváns lehet, amennyiben a bekövetkező vagy bekövetkezett hátrányos következményekkel okozati összefüggésbe hozható.

A kötelezettségszegés ténye azonban az azzal okozati összefüggésben bekövetkező vagyoni hátrány ellenére sem feltétlenül alapozza meg a büntetőjogi felelősséget. A kötelezettségszegés mellett ugyanis rendszerint vizsgálni kell a megengedett kockázat határait és ezzel összefüggésben az ésszerű gazdálkodás követelményeinek a megtartását is.

Amint azt a hanyag kezelés tárgykörében meghozott 4/2013. BJE döntésében a Kúria kimunkálta, a büntetőjog elmélete és az ítélkezési gyakorlat által kidolgozott elvek szerint a hűtlen kezelés esetén a vagyonkezeléséből folyó kötelezettségek konkrét tartalmát

- jogszabály (tehát törvény is),¹⁰
- közjogi aktus (pl állami vezetők kinevezése), hatósági határozat
- hivatali vagy gazdasági ügyrend,
- gazdasági társaság alapszabálya

9 Tptv. 8. § (1) bekezdés

10 Csak a *törvényben meghatározott*, konkrétan körülírt vagyonkezelői vagy felügyeleti

- megbízási szerződés, egyaránt meghatározhatja.

A megbízás alapulhat polgári jogi megbízáson vagy munkaszerződésen. A vagyonkezelési kötelezettségszegés lehet szerződésszegés vagy kifejezett jogszabálysértés.

4.1.1. Az állami tulajdon fokozott védelme

Sajátos kérdéseket vet fel az állami tulajdon fokozott védelmét biztosító vagyonkezelési szabályok tiszteletben tartásának kötelezettsége a vagyonkezelési kötelezettségek megszegésének a vizsgálata során.

Az állami és önkormányzati tulajdonú ingatlanok értékesítése miatt számtalan büntetőeljárás indult az elmúlt években. Ezekben okkal merült fel a kérdés, hogy tulajdonosváltás (adásvétel, csere) esetén, amikor kikerül vagy éppen bekerül állami tulajdonba valamely vagyonelem (mezőgazdasági terület, lakóingatlan, üzlethelyiség) befolyásolhatják– e az árat, az ingatlanok értékét esetleges mögöttes gazdasági szempontok.

A kérdés vizsgálata során elsősorban az állami vagyronról szóló 2007. évi CVI. törvény (Vvt.) rendelkezéseiből kell kiindulni.

A Vvt. 1. §-ának (1) bekezdése szerint e törvény szabályozza az állam tulajdonában álló vagyon (a továbbiakban: állami vagyon) feletti tulajdonosi joggyakorlás módját és szervezetét, valamint e vagyonnal való gazdálkodást.

A rábízott állami vagyon felett az államot megillető tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét tulajdonosi joggyakorlóként – ha törvény vagy miniszteri rendelet eltérően nem rendelkezik – a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zártkörűen Működő Részvénytársaság (a továbbiakban: MNV Zrt.) gyakorolja.¹¹

kötelezettség megszegésével követhető el a hanyag kezelés vétsége, s ehhez mind a vagyonra, mind a kezelő vagy felügyelő jogállására, kötelmeire nézve törvényi előírás szükséges; ezt alacsonyabb rendű jogszabály nem pótolhatja.

¹¹ Vvt. 3. § (1) bekezdés

Az MNV Zrt. ügyvezetését legfeljebb 7 tagból álló Igazgatóság látja el.¹² Az Igazgatóság tagja csak a jogszabályoknak, az alapító okiratnak, valamint az MNV Zrt. felett részvényesi jogokat gyakorló miniszter határozatainak van alávetve.¹³ A részvényesi jogokat gyakorló miniszter az Igazgatóság részére írásban utasítást adhat, amelyet az végrehajtani köteles, de ez esetben a tagok mentesülnek a (9)– (10) bekezdésben foglalt felelősség alól.¹⁴

Az Igazgatóság tagjai feladataikat az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható fokozott gondossággal és az állam érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek ellátni. Az Igazgatóság tagjai – a Ptk. közös károkozásra vonatkozó szabályai szerint – korlátlanul és egyetemlegesen felelnek az állammal és az MNV Zrt.–vel szemben a jogszabályok, az alapító okirat, illetve a részvényesi jogokat gyakorló miniszter által hozott határozatok, illetve kötelezettségeik felróható megszegésével okozott károkért.¹⁵ Ha a kárt testületi határozat okozta, mentesül a felelősség alól az a tag, aki a döntésben nem vett részt, vagy a határozat ellen szavazott.¹⁶

4.1.2. Állami tulajdonú ingatlanok cseréje

Sajátos problémákat vethet fel a csere, mert akkor nem csak az állami tulajdonból kikerülő ingatlan értékéről, hanem a csereként az állam tulajdonába kerülő ingatlan értékéről is döntení kell.

Egy csere kapcsán két megközelítés képzelhető el. Ha a csere egy nagyobb gazdasági feladat (projekt) megvalósításának része, annak valamely feltétele, akkor a csere valójában gazdaságösztönző eszköz is lehet. Ebben az esetben az ingatlan beszámított értéke nem feltétlenül a valós forgalmi értékhez igazodik, hanem attól eltéríthető.

Ha viszont a csereszerződés nem része egy másik projektnek, hanem egy önálló tranzakció, amelyre az állam érdekében szükség van, akkor egyetlen és alapvető kívánalom, hogy az állam részére a lehető legjobb

12 Vvt. 20. § (1) bekezdés

13 Vvt. 20. § (7) bekezdés

14 Vvt. 20. § (8) bekezdés

15 Vvt. 20. § (9) bekezdés

16 Vvt. 20. § (10) bekezdés

pozíciót kell biztosítani. Ez tartalmilag azt jelenti, hogy a lehető legmagasabb áron kell értékelni az állami tulajdonból kikerülő ingatlant és a lehető legolcsóbban kell megszerezni az állami tulajdonba kerülő ingatlant.

Amint arra már utalás történt, a Vvt. 20. §-ának (9) bekezdése előírja, hogy az állami vagyon kezelése körében fokozott gondossággal, az állami érdekek elsődlegessége alapján kell eljárni. Ilyen vagyonkezelés során – a fokozott gondosság követelményére is tekintettel – nem alkalmazható a gazdasági kockázatvállalás, mint a kötelezettségzegés jogellenességét kizáró körülmény. Az állami vagyon értékesítése nem tekinthető olyan gazdálkodási tevékenységnek, amelyben akár a szokásos kockázatvállalás is megengedhető volna.

4.2. Hűtlen kezelés összességében nyereséges gazdálkodás keretei között

A gazdasági szervezet vezető beosztású (vagyonkezelői megbízással rendelkező) dolgozója a hűtlen kezelés bűncselekményét a törvényi tényállási elemek megvalósulása esetén elköveti abban az esetben is, ha a gazdasági szervezet a maga egészében nyereségesen gazdálkodik.¹⁷

A gazdálkodó szervezet vezetője semmis szerződést kötött. Adásvételi szerződés keretében forgalomképtelen dolgot vásárolt, amely nem képezheti adásvétel tárgyát. A forgalomképtelen dologért 50 millió forintot fizetett ki. A bíróságok szerint magatartásával megszegte a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLV. törvény (a továbbiakban: Gt.) 29. §-ában foglalt rendelkezéseket és ilyen összegű vagyoni hátrányt okozott.

A Gt. 29. §-ának (1) bekezdése szerint a vezető tisztségviselők a gazdasági társaság ügyvezetését az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható fokozott gondossággal, a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek ellátni. A jogszabályok, a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály), illetve a gazdasági társaság legfőbb szerve által hozott határozatok, illetve ügyvezetési kötelezettségeik vétkes

¹⁷ EBH2004. 1109.

megszegésével a gazdasági társaságnak okozott károkért a polgári jog szabályai szerint felelnek a társasággal szemben.

A forgalomképtelen dolognak nem lehet ellenértéke. A terhelt, amikor általa is tudottan olyan dologért utalt át ellenértéket, amely egyébként adásvétel tárgya nem lehet, a Gt. 29. §-ának (1) bekezdésében foglalt elvárható fokozott gondosságot megszegve, a hűtlen kezelés elkövetési magatartását kimerítette. A hűtlen kezelés befejezetté vált, amikor a pénz átutalása a forgalomképtelen dologért megtörtént.

A bíróságok álláspontjával szemben ellenérvként merült fel, hogy a gazdálkodó szervezet valójában nem is szenvedett vagyoni hátrányt. A bíróságok is „elismerték”, hogy a cég értéke, forgalma a terhelt vezetése alatt jelentősen növekedett. Az ügyvezető terhelt azért vásárolta az egyébként forgalomképtelen fuvarozási engedélyeket, hogy azok felhasználásával eredményes gazdasági tevékenységet folytasson.

Téves az a megközelítés, hogy az egységes gazdálkodás tranzakciók szerint felszabdalható. Téves az a gondolkodás, hogy a gazdálkodás veszteséges részletei – elszakítva a gazdálkodás összességében eredményes voltától – külön értékelhetők. Az eredményesség megítélése soha nem az egyes tranzakcióktól, hanem a gazdálkodás összességétől függ.

A gazdálkodás mindig bizonyos kockázattal jár. Az ügyvezető terhelt a megengedett kockázat határait nem lépte túl. Az a tény, hogy jogszabály megsértésével vásárolt engedélyeket; igazgatási keretek között szankcionálható.

A terhelt cselekményével okozati összefüggésben vagyoni hátrány nem következett be. Ha pedig mégis, e tekintetben legfeljebb tudatos gondatlanság lenne felróható; ám vagyoni hátrány gondatlan okozása esetén a hűtlen kezelés ugyancsak nem állapítható meg.

Amint minden hűtlen kezelés miatt indított eljárásban, a Legfelsőbb Bíróság mindenek előtt azt a jogkérdést vizsgálta, hogy volt-e az ügyvezető terhelt részéről olyan vagyонkezelői kötelességszegés, amellyel okozati összefüggésben az 50 millió forint vagyoni hátrány jelentkezett és a terhelt szándéka kiterjedt-e a vagyoni hátrány okozására.

Abból indult ki, hogy az ügyvezető, mint vagyонkezelő az idegen vagyon kezelése során – a Gt. 29. §-ának (1) bekezdése értelmében – az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható fokozott gondossággal

volt köteles eljárni. Ezzel szemben a terhelt, nemhogy a tőle elvárható fokozott gondossági, hanem még a bármely szerződés megkötésekor elvárható általános gondossági követelményeket is megsértve tudatosan kötött jogszabályba ütköző, semmis szerződést. Tisztában volt azzal, hogy a nemzetközi fuvarozási engedélyek szigorú feltételekhez kötöttek, forgalomképtelenek, adásvétel tárgyát nem képezhetik, és a semmis szerződésből jogosultságok, valamint jogi kötelezettségek nem háramlanak. E kötelezettségszegés eredményeként fizetett ki 50 millió forintot, s ezzel a gazdálkodó szervezetnek ilyen összegű vagyoni hátrányt okozott.

A terhelt felismerte magatartásának jogilag tilalmazott voltát és azt is, hogy a semmis szerződés teljesítése folytán a gazdálkodó szervezet vagyónában kár, hátrány keletkezhet. Ekként eleve előre látta a káros eredményt is, és ha azt kifejezetten nem is kívánta, ahhoz érzelmileg közömbösen viszonyult, bekövetkezésébe belenyugodott.

A Legfelsőbb Bíróság szerint téves az az érvelés, miszerint ha valamely folyamatos gazdasági tevékenység egészében hasznos, akkor a részkárosításnak nincs jelentősége. Azért téves, mert elfogadása azt jelentené, mintha valamely egészében nyereséges gazdálkodás menetében már nem is lehetne részecseleményekkel hátrányt okozni, és hűtlen kezelést megvalósítani.

4.3. A megengedett kockázatvállalás

4.3.1. A megengedett kockázatvállalás fogalma és jelentősége

A kockázatvállalás olyan helyzet, amikor fennáll a Btk. Különös Részében szereplő bűncselekmény törvényi tényállásában meghatározott eredmény (pl. vagyoni hátrány) bekövetkezésének a lehetősége, ugyanakkor arra is van esély, hogy a káros eredmény elmarad, illetve, hogy a végeredmény (társadalmilag) előnyös lesz.¹⁸

A kockázatvállalás problematikája történelmileg a bűnösség, közlelbről a tudatos gondatlanság körében jelent meg. Abból a szempontból

18 BELOVICS, BÉKÉS, BUSCH, MOLNÁR, SINKU, TÓTH: *Büntetőjog Általános Rész.*

volt jelentősége, hogy a káros eredmény elmaradásában való bizakodás könnyelmű vagy alapos volt–e.

A kockázatvállalás indokoltsága vagy indokolatlansága eligazíthat bennünket például a gazdálkodással összefüggő tevékenységek helyes értékelésében.

A kockázatvállalás akkor lehet megengedett és zárja ki a büntethetőséget, ha

- az olyan cél érdekében valósul meg, amely közösségi szinten előnyös,
- ennek az előnynek az elérésére reális esély volt és
- az előny lényegesen nagyobb sikert eredményezett (volna), mint amit a kockázatvállalás nélkül el lehetett volna érn.¹⁹

Az a kérdés, hogy a kockázatvállalás indokolt volt–e, vagy sem, kizárólag objektív alapon ítékelhető meg. Ha a vagyongazdálkodási szabály megszegését a törvény elkövetési magatartásként, tehát tényállási elemként szabályozza (mint pl. a hűtlen kezelés tényállásában), akkor a vagyongazdálkodási szabály(ok) pontos meghatározásával, körülírásával a megengedett kockázatvállalás elveszíti az önállóságát, és legfeljebb csak rendkívül szűk körben lehet jelentősége.

Az adott tevékenységre vonatkozó szakmai szabályok betartása esetén a cselekmény a diszpozíciószerűség hiánya miatt nyilvánvalóan nem valósít meg bűncselekményt. Az idegen vagyongazdálkodásával megbízott személy gazdasági döntése körében azonban többnyire változatlanul kérdés, hogy a döntés indokolt kockázatvállalás volt–e vagy sem.

Általánosságban kijelenthető, hogy a kockázatvállalás az ésszerű gazdálkodás keretei között megengedett. A gazdálkodás mindig együtt jár bizonyos kockázatokkal, hiszen a gazdasági tevékenység feltételei nem állandóak. A gazdálkodás folytonosan változó körülmények között zajlik, szereplőinek konkrét helyzete időről–időre módosulhat.

Az ésszerű gazdálkodás szükségszerűen tartalmaz kockázati elemeket, amelyek azonban nem lépik túl a megengedett kockázat határait. (A

HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2002.159.

19 BELOVICS, BÉKÉS, BUSCH, MOLNÁR, SINKU, TÓTH: *Büntetőjog Általános Rész.* HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2002. 159.

megengedett vagy indokolt kockázat kizárja a cselekmény jogellenességét.) Bizonyos mértékű veszteséggel az ésszerű kockázatvállalás során is számolni kell.

4.3.2. Az ésszerű gazdálkodás

A gazdálkodás akkor ésszerűtlen, ha a kitűzött gazdasági eredmény bekövetkezésének a lehetősége kisebb, mint a veszteség bekövetkezésének a lehetősége. Így van ez minden olyan esetben, ha az eredmény döntően a véletlenen múlik.

Az ésszerű és az ésszerűtlen gazdálkodás követelményeinek nincs törvényi definíciója. Az ésszerűtlen gazdálkodás formálisan az ésszerűnek vehető ellentéte. A gazdálkodás akkor ésszerűtlen, ha a célzott eredmény elérésének nincs racionális kiszámíthatósága, az eredményesség esélye ezen szint alatt marad, avagy a vállalkozása keretein kívül eső magatartást tanúsító adósnak az eredmény elérését nem is áll hatalmában befolyásolni.²⁰ Másként fogalmazva a gazdálkodás akkor ésszerűtlen, ha abban a véletlenszerűség dominál.

Különös gonddal kell vizsgálni az ésszerű gazdálkodás követelményeinek megtartását például a csőd- vagy felszámolási eljárásban létrejött egyezség megkötése és végrehajtása során. Az ilyen egyezségek kötésének egyik célja ugyanis az, hogy a hitelezőket a lehető legkisebb veszteség árán megóvja a nagyobb veszteségtől. Bizonyos veszteséggel tehát rendszerint számolni kell. Ugyanakkor a tudatosan veszteséges üzleti tevékenység folytatása akkor is alkalmas lehet a hűtlen kezelés vagy a csődbüntett megállapítására, ha a vállalkozás beindításának időszakában a veszteséggel számolni kell.²¹

Csalásnak és nem hűtlen kezelésnek vagy csődbűncselekménynek minősül az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes, eleve tudatos károkozásra irányuló csalárd, mást tévedésbejuttató cselekmény.²²

20 BH 2013/2/B3.

21 Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.158/2010/9. szám

22 BH 2011.188.

4.3.3. A tudatosan veszteséges gazdálkodás

Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a tudatosan veszteséges, a gazdálkodó szervezetnek effektív vagyoni hátrányt okozó gazdasági tevékenység sem feltétlenül valósít meg bűncselekményt.²³ A bíróságok tényként állapították meg, hogy az ügyvezető, mint az önálló gazdálkodó egységként működő kft. vezetője az idegen vagyon kezelése körében az ésszerű gazdálkodás szabályaival ellentétes szerződéseket kötött és ezzel vagyoni hátrányt okozott.

A hűtlen kezelés elkövetője a rábízott vagyon kezelője, aki – gazdasági pozíciója függvényében – vagyonkezelési kötelezettségeit természetesen a rábízás mindenkori tartalma, megkötései szerint köteles teljesíteni. Azt, hogy e viszonyban mely korlátok, jogi kötelmek érvényesülnek, alapvetően a rábízást szabályozó speciális jogszabályi előírások (adott esetben a hatályos Gt. rendelkezései²⁴), illetve a rábízást rendező esetleges szerződési kikötések határozzák meg.

Az adott esetben az ügyvezető igazgató irányítása alatt álló Kft. a Részvénytársaság kizárólagos tulajdonában állt. A gazdálkodó szervezet vezetője a vagyonkezelési kötelezettségei körében kötelességszegést nem követ el azzal, ha a tulajdonos hozzájárulásával, illetőleg kifejezett utasítására kötötte meg a veszteséges ügyleteket, amelyek ekként – a tulajdonosi jogosultságokra figyelemmel – jogellenesnek nem tekinthetők.

E cégiratok által is alátámasztott tényekből a kft. gazdasági tevékenységének irányítását illetően számos sajátos, jogilag szabályozott következmény fakadt:

A Gt. 171. § (1) bekezdésének értelmében a Kft. ún. egyszemélyes társaságként működött, melyben az ügyvezető hatáskörének korlátozására a mindenkori kizárólagos tulajdonosnak törvényi jogosultsága volt.

A gazdasági társaságok ügyvezetőjének felelősségi körét a Gt. 22. § (2) és (4) bekezdései határozták meg, ám az (5) bekezdésben foglalt szabály értelmében e rendelkezések az egyszemélyes társaság esetében

23 Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.379/2007/5. szám

24 Az ügy elbírálásakor hatályos Gt. a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény (a továbbiakban: Gt.) volt.

nem alkalmazhatók. „Az egyszemélyes gazdasági társaságnál a tag (részvényes) a vezető tisztségviselő hatáskörét elvonhatja, és részére utasítást adhat. Ezekben az esetekben a tag (részvényes) döntése mentesíti a vezető tisztségviselőt a 29. §-ban meghatározott felelősség alól.” (A hivatkozott 29. § a vezető tisztségviselő általános felelősségi körét jelöli meg.)

A vádbeli időben hatályos Gt. 171–174. §-ai az egyszemélyes társaság működésének főbb jogi szabályait részletesebben is rögzítették. A Gt. 171. §-ának (3) bekezdése szerint „az egyszemélyes társaság tagjának felelősségére a 292. § (1) és (3) bekezdésének a közvetlen irányítást biztosító befolyáshoz kapcsolódó felelősségi szabályai megfelelően alkalmazandók.

Az egyszemélyes társaság tagjával szemben nem alkalmazható a tartósan hátrányos üzletpolitika érvényesítésének tilalmára vonatkozó rendelkezés abban az esetben, ha az egyszemélyes társaság alapító tagja az alapító okiratban vagy annak módosításában az egyszemélyes társaság tartozásaiért korlátlan és teljes felelősséget vállal. Mindebből következően az alapügyben felelősségre vont ügyvezető terhelt vagyongazdálkodói kötelezettségeit a ténykedésének idején hatályban volt Gt. korlátozta.

A már idézett jogi rendelkezésekre tekintettel helyénvaló volt az a hivatkozása, amely szerint a vezetése alatt álló Kft. irányítását annak kizárólagos (egyszemélyes) tulajdonosa, az Rt. – természetesen vezérigazgatóján keresztül – meghatározóan befolyásolhatta, döntési hatásköreit átvehette.

Olyan veszteséges ügyletek révén keletkező vagyoni hátrányok előidézése nem róható az ügyvezető terhére, amely ügyletek megkötésére az egyszemélyes kft. kizárólagos tulajdonosának képviselője eljáró vezérigazgatója, a tulajdonosi pozíciójából következően utasíthatta. A vagyongazdálkodói kötelezettségek megszegése nélkül pedig a hűtlen kezelés büntette (vétsége) nem követhető el.

4.3.4. Veszteséges ügyletek összességében nyereséges gazdálkodás során

Mindemellett nem mellőzhető annak megállapítása sem, hogy valamely gazdasági társaság vagyonának kezelése általánosságban haszonszerzésre törekvő gazdálkodási folyamatot jelent, s ez nem zárja ki az egyes ügyletek veszteségességét.

A vagyonkezelés (gazdálkodás) eredményességét nem ügyletenként (szerződésenként), hanem a gazdálkodó tevékenység folyamatában kell és lehet értékelni.

Gazdasági viszonyok között a hűtlen kezelés büntette csak akkor valósul meg, ha a gazdálkodási szabályok tudatos megszegésével nem egy–egy, a gazdasági társaság eredményességéhez képest kevésbé jelentős, elszigetelt ügylet révén okoz az elkövető a tulajdonos(ok)nak vagyoni hátrányt.

A gazdálkodás menetében egy–egy üzletkötés esetleges vesztesége mellett is járhat más, később jelentkező haszonnal, amely például az üzleti kapcsolatok felépítésében, kezdetben veszteséges befektetések későbbi jelentkező előnyeiben, hasznában, stb. realizálódik.

Az üzleti gazdálkodás során végzett vagyonkezeléssel előidézett veszteségek ezért a hűtlen kezeléssel okozott vagyoni hátrány körébe csak akkor vonhatók, ha nem elszigetelt, eseti ügyletek deficitjeként, hanem a gazdálkodás folyamatát, jelentősebb, nagyobb részének eredményességét érintő tudatos szabályszegés következményeként jönnek létre.²⁵

4.3.5. A vagyonkezelés eredményessége a gazdálkodó tevékenység folyamatában értékelhető

A vagyonkezelés (gazdálkodás) eredményességét nem ügyletenként (szerződésenként), hanem a gazdálkodó tevékenység folyamatában kell és lehet értékelni. Jól szemléltetheti ezt a következő ügy is.²⁶

A szálloda–beruházást magánszemélyek és társaságok finanszírozták annak fejében, hogy a megépülő szálloda üzemeltetése során az üzemeltető előre meghatározott összegű bérleti díjat fizet. A társaság az első években nyereségesen működött, addig a nyereséges működést a tagok befizetései finanszírozták. A veszteségek csak a megépült ingatlan üzemeltetésének a megkezdését követően merültek fel.

Az ésszerű gazdálkodás követelményeihez azonban az is hozzátartozik, hogy a gazdálkodóknak hosszabb távra kell tervezniük működésüket. Az ésszerű és minden esetben fennálló kockázatba az is beletartozik,

25 EBH2004. 1109.

26 Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.158/2010/9. szám

hogy a kitűzött cél eléréséig lesz, illetve lehet olyan periódus, amely a vállalkozásnak kizárólag veszteséget okoz. A vendéglátóiparban működő vállalkozásnak huzamosabb időszakra kell terveznie a veszteséges működést, tekintettel arra, hogy egy szálloda beüzemelése és rentábilis működése hosszabb távú tervezést igényel.

Ahhoz, hogy egy szálloda megfelelő telítettséggel működhessen, a kezdeti üzemeltetési időszakban óvatos árpolitikát kell folytatni. Ennek tudható be az is, hogy a terheltek a szolgáltatásokat a piaci ár alatt kínálták, éppen azért, hogy a szállodai tevékenység minél előbb fellendüljön, és rentábilisabbá váljon.

A veszteséget részben a tulajdonosokkal megkötött bérleti szerződés, részben pedig az új szálloda üzemeltetésével időlegesen szükségképpen együtt járó veszteséges működés okozta. A terheltek nem folytattak ésszerűtlen gazdálkodást, a társaság ügyvezetői kizárólag a megkötött szerződéseknek megfelelően jártak el. A tulajdonosokkal kötött szerződések teljesítése alól semmilyen módon nem tudtak kitérni. Nem volt lehetőségük a közös megegyezéssel meghatározott bérleti díjak mérséklésére.

A terheltek védekezése szerint bűncselekmény (csődbüntett) megállapítására csak akkor kerülhetett volna sor, ha egy esetleges ésszerűtlen gazdasági döntést követően – annak felismerése után – a terheltek újabb gazdaságtalan döntéseket hoznak. Ezzel szemben az irányadó tényállás szerint a társaság döntéshozói által hozott gazdasági döntést nem követték ésszerűtlen gazdasági lépések. A képviselők kizárólag a szerződéses tartalomnak megfelelően jártak el.

A Legfelsőbb Bíróság ezt a védelmi érvelést nem találta alaposnak.

Tény, hogy a bevételek és a költségek különbözete nem eredményezett olyan hasznot, amely a bérleti díj fizetési kötelezettség teljesítését biztosította volna, ezért a bérleti díjas konstrukció veszteségesé tette működést. Ez az ésszerűtlen gazdálkodás 2002. december 31-én már 229.660.000 forint veszteséget idézett elő. Mindeközben 2002. június 11-én a társaság Cstv. szerinti fizetési képtelensége is bekövetkezett. A társaság azonban a fizetési képtelenség bekövetkezése után is tovább folytatta a tevékenységét, és tovább halmozta a veszteségét. A 2002. évi zárás után pedig még 2003-ban is 169 millió forint veszteséget termelt.

Tényként volt megállapítható, hogy az ésszerűtlen gazdálkodás idézte elő a Kft. fizetéképtelenségét, mert a veszteség – egy idő után – előre látható volt. Az ügyvezetők a társaságot még ezt követően is tovább működtették. Bekövetkezett a fizetéképtelenség, de az ügyvezetők azután is működtették a társaságot. Ezzel még tovább csökkentették a társaságnak a hitelezői igények kielégítésére szolgáló vagyonát, és végső soron meghiúsították azok kielégítését.

Egyetértett a Legfelsőbb bíróság azzal, hogy a szálloda, illetve egy vendéglátóegység működtetésének a beindításakor – bizonyos átmeneti időszakban – veszteséggel kell számolni. Ezt követően – egy nyereséges működés folyamán – is lehetnek veszteséges időszakok. Ez mindaddig, amíg a veszteséget a gazdálkodó vagyona finanszírozza, a büntetőjog számára közömbös. Attól kezdve azonban, hogy ez a tevékenység a hitelezők tudatos megkárosítását eredményezi, belép a csődjogi védelem annak büntetőjogi következményeivel együtt.

Nem kétséges, hogy a terheltek a hitelezők megkárosításának a lehetőségét előre látták és azíránt legalább közömbösekké maradtak. Cselekményük ezért maradéktalanul alkalmas volt a csődbüntett megállapítására.

V. Összegzés

Előadásomban részben dogmatikai érveléssel, részben gyakorlati példákon keresztül kívántam szemléltetni, mennyire komplex a gazdasági vezetők felelőssége.

Egyik szemükkel a tulajdonosra kell figyelniük és biztosítaniuk kell a tulajdonosi érdekek maradéktalan érvényesülését.

Másik szemükkel a hitelezőkre kell figyelniük és biztosítaniuk kell a hitelezői érdekek védelmét,

Végül pedig maradék erejükkel maradéktalanul eleget kell tenniük mindazon kötelezettségeiknek, amelyeket a gazdálkodás rendjének biztosítása körében az állam ír elő a vállalkozások számára.

Azért talán mégsem kell megroppanni e szörnyű teher alatt. Az elemi tisztesség szabályainak a megtartása mindenkor átsegítheti a vállalati vezetőket is az előttük tornyosuló problémák eredményes kezelésében és megoldásában.

Felhasznált irodalom

BELOVICS, BÉKÉS, BUSCH, MOLNÁR, SINKU, TÓTH: *Büntetőjog Általános Rész*. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2002.

Tóth Mihály előadása, Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetében, 2016. november 10.

<https://www.youtube.com/watch?v=1UH2Nm0sazk>

A Kúria 4/2013. BJE határozata

Az állami vagyronról szóló 2007. évi CVI. törvény (Vvt.)

A gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény (Gt.)

EBH2004. 1109.

BH 2013/2/B3.

BH 2011.188.

Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.379/2007/5. szám

Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.158/2010/9. szám

A „CÉGTEMETŐ” ÉS A STRÓMAN JELENSÉG BÜNTETŐJOGI MEGÍTÉLÉSE

Az előző alkalommal viszonylag globálisabb témát próbáltam meg górcső alá venni, amikor a költségvetés védelméről beszéltem. A mostani alkalommal, egy sokkal szűkebb és egy sokkal konkrétabb témában szeretném megosztani önökkel a bűnügyi, pénzügyi nyomozó szakma tapasztalatait. Ez pedig az úgynevezett cégtemető jelenség, valamint az ehhez szorosan kapcsolódó, de bizonyos szempontból túlmutató stróman jelenség kérdéskörét. Amikor választanom kellett valamilyen témát erre a konferenciára, akkor éppen az irodámban csengett a telefon, a szervező hívott fel, gyorsan ránéztem az asztalomra, és az egyik összefoglaló jelentésben egy cégtemetőről volt szó, a másik előterjesztés pedig a stróman jelenség aktuális problémáit elemezte. Tehát a most előadás tárgyává tett témákat éppen az akkori aktualitás szülte.

Amikor a cégtemetőről beszélünk, akkor nagyon fontos elmagyarázni, hogy ez egy gazdasági társaságokkal kapcsolatos fogalomrendszer, mi az elsődleges céljuk, hogyan jönnek létre. Az első ábrán látható néhány egyszerű recept, amit gazdasági bűncselekmény elkövetői előszeretettel használnak. Ezek eszközök nélkül alapvetően nincsen gazdasági bűn. Természetesen vannak ezek között olyan elemek, melyek önmagukban nem hordozzák a kriminalitás jegyeit, például a székhelyszolgáltatás, ez egy legális szolgáltatás is lehetne nyilvánvalóan, de azért sajnos az élénk kerülő ügyek nagy része terhes ettől a jelenségtől. Ez a székhelyszolgáltató jelenség megjelenik, még úgy is, ha az első periódusában a szerződésnek teljesen legális viszonyrendszert lehet azonosítani. Vagyis, hogy a szerződés létrejötte után fizetni kell a díjat, teljesen normális működésre utaló

1 dandártábornok, NAV Bűnügyi Főigazgató. Dandártábornok úr előadásának hangfelvétel alapján készült szerkesztett változata.

jelek vannak, egyszer csak megtalálhatatlanná válik minden szereplő és a székhelyszolgáltató felmondja a szerződést, és innentől kezdve sem iratok, sem egyéb más bizonyítékként felhasználható dolog nem található meg. Mire tudják használni ezt az eszközt a bűnözői csoportok? Elkerüljék a fizetési kötelezettségeiket, akár magánszemélyek irányába, akár az adókötelezettségeket érintően vagyis mindenféle felelősség alóli kibúvást próbálnak meg ezen a rendszeren keresztül alkalmazni. Ami nagyon fontos és itt visszautalnék Tanácselnök úr előadására ahol a gazdasági tevékenység morális tartalmáról beszélt. A bűnös célra használt vállalkozások elsődleges célja, hogy extraprofitot érjenek el, hogy valamilyen tisztességtelen eszközt használva más, legális vállalkozásokkal szemben gazdasági előnyt érjenek el. Ez óriási veszélyt jelent az egész magyar gazdasági rendszerre, illetve az egész költségvetésre, hiszen azon vállalkozások, amelyek adófizetési kötelezettségüknek eleget tesznek, hátrányba kerülnek a bűnös módon működő versenytársaikkal szemben, hiszen a legális működéshez kapcsolódó közterhek megfizetése jelentősen növeli költségeiket és ez kigazdálkodhatatlan különbséget eredményez a versenyszférában. Ezt látjuk az élelmiszer és egyéb más nagy keresletnek örvendő termékek forgalmazásához kapcsolódó adócsalások esetében.

Néhány gondolat ezekről az eszközökről, hogy mi a fantom cég, mit jelent alapvetően, láthatjuk a három ismervét. Nem lehet kapcsolatot teremteni velük, ez a legfontosabb jellemzőjük. A székhelyszolgáltató hogyan tudja szolgálni a bűnös tevékenységet? Adminisztratív székhelyek ezek és egy idő után nem lehet kapcsolatot építeni ezekkel a szereplőkkel. A stróman nyilvánvalóan olyan személy, aki nem végez gazdasági tevékenységet, bizonyos esetekben nem is tudja, mihez adja a nevét, bár a fantom gazdasági társaság megalapításával segítséget nyújt bármilyen gazdasági bűncselekmény elkövetéséhez, és itt a gazdasági jelzöt nem büntetőjogi rendszerszemléletben használtam.

A számlagyár. Magyarországon, de az Európai Unió más országában is – nyugodtan mondhatjuk, hogy mindegyikben – veszélyes jelenségként azonosítható eszköz, a gazdasági-pénzügyi bűncselekményeken túl nagyon elleni bűncselekmények elkövetésének fontos eszköze lehet.

Elérkeztünk a cégtemetőhöz, ami nyilvánvalóan a gazdasági társaságok eltüntetését szolgálja. Visszatérve az előző gondolathoz, ha a gazdasági

társaságot a legalitás szempontjából nézzük, milyen célt kell, hogy szolgáljon, és milyen jogi alapból kell kiindulnunk, akkor egyértelműen ez az alaptörvény, illetve az alapvető jogok vizsgálatával kell elindulnunk. Az alaptörvény szempontjából vállalkozás szabadságához kell kötnünk ezt az a gondolatmenetet. A vállalkozás szabadságát Magyarország alaptörvénye deklarálja, ami nem jelenti a cégalapítás szabadságát. Az alkotmánybíróság '93-ban egyértelműen rögzítette ezt a helyzetet, amikor a foglalkozás megválasztásának jogával azonosította ezt, illetve az állam részéről korlátként fogalmazta meg, illetve értelmezte a vállalkozás szabadságát. Azaz, az állam ne akadályozza meg a vállalkozói tevékenységet, ne tegye lehetetlenné a vállalkozóvá válást. Vagyis senkinek sincs alanyi joga meghatározott foglalkozás választására, sem pedig ennek az adott vállalkozási jogi formában való gyakorlásához. Ez álláspontom szerint nagyon fontos, az állam ne is korlátozza a vállalkozóvá válást semmilyen szempontból, mert hogyha valaki alkotmányos alapjogként tekint a vállalkozás szabadságára, akkor teljesen egyértelmű, hogy akár adószámos magánszemélyként, vagy egyéni vállalkozóként semmilyen akadálya nincs annak, hogy a gazdasági tevékenységet végezzen. Az, hogy esetleg vagyonegyesítő, vagy személyegyesítő gazdasági társaság keretében végezze, annak azonban már számos kockázata van, amit a jóléti országok felismertek már. A jelenleg hatályos cégbejegyzési, cégalapítási rendszer – álláspontom szerint – számos ponton nem felel meg az adott elvárásoknak.

Nyilvánvalóan a jogrendszer tartalmaz bizonyos garanciákat, korlátokat a cég megalapításánál. Az egyik ilyen az adóregisztrációs eljárás, ami a német adórendszerből került be a magyar adórendszerbe. Sajnos azonban ez annak csak egy enyhébb változata. A teljes szabályozás nem került átültetésre, pedig annak rengeteg előnye lenne, ami alkalmas lenne már a cégek megalapításánál a csalárd célra megalakuló társaságok kiszűrésére. Az adóhatóság a pre-regisztrációs eljárás keretében a cégbíróságokra benyújtott adatok összeveti a saját adatbázisaival. Ha valamilyen szempontból kockázatot azonosítanak vagy valamilyen más probléma merül fel, akkor fokozott adóhatósági felügyeletet rendel el, de a cég működése nem akadályozott a továbbiakban, természetesen vannak bizonyos szabályok, amiket másképpen kell betartania az ilyen vállalkozásnak.

A német modellben ez nem egészen így van, ha általános forgalmi adó körbe akar kerülni a vállalkozás, akkor az adóhatóság komoly vizsgálatot folytat regisztrációs eljárás néven. Ha valami problémát lát a tagok vagyoni viszonyait tekintve, például a megalapításhoz szükséges tőkéhez kapcsolódó jövedelmek nem láthatóak az adóztatási szakrendszerekben, akkor ezeket az embereket elszámoltathatja, hogy miből alapították ezt a céget. Hogyha valami probléma keletkezik, akkor a további esetekben azt is megkérdezhetik, milyen üzleti terve van a vállalkozásnak, mi a célja a vállalkozás létrejöttének, az üzleti tervet teljesen górcső alá veszik. Elszámoltatják a könyvelő és egyéb adószakértő szereplőknek a létezéséről is, és őket is nyilatkoztatják, hogy mi fölött rendelkeznek. Tehát vannak olyan országok, ahol sokkal szigorúbbak a szabályok, mi annak is örülünk, hogy már bekerült ez a szabályozás a magyar cégjogba, a gazdasági társaságokkal kapcsolatos joganyagba. Mi azt látjuk, hogy három évre nyúlik vissza ez a jogintézmény, és már bizonyos szigorodás elindult ebben a kérdésben.

A cégek megalakításánál a cégbíróság deklaratív hatállyal működő határozatokat hoz, vagyis csak rögzíti azokat a dolgokat, amelyek a gazdasági társaságra vonatkoznak. Amikor valami probléma merül fel a cég működésével szemben, akkor az elsődleges cél pedig a törvényes működés helyreállítása. Az adóhatóság a cégekkel kapcsolatban egyértelműen csak egy dolgot néz, van-e olyan tartozása, adókötelezettsége, illetve, hogy az adott társaság teljesíti-e. Amikor valamilyen bűncselekmény gyanúja merül fel, akkor a nyomozóhatóság vizsgálatának iránya, valamely magánszemély tevékenységére kell, hogy irányuljon. Itt egész nagy elkülönítés állapítható meg, mert mind az adóhatóság, mind a cégbíróság jogalanyként tekint ezekre a szervezetekre, a nyomozóhatóság viszont a felelősség kérdését mindig a magánszemélyre telepíti. Ki az, aki az adott következményért, az adott eredményért – ha eredmény bűncselekményről van szó – felelősséggel tartozik, ez óriási különbség.

Ilyen bűncselekményekről lehet szó a cégtemetők esetében. Kettő típusú cégtemetőt különböztetünk meg. Az egyiket nevezzük mezítlábasnak, vagy kevésbé szofisztikálnak. Ez a típus az, amikor nincsenek túlságosan kipallérozva a bünszervezetben tevékenykedő személyek. Bármilyen céget átvesznek, csak az a minimális vagyoni előny számít,

amit ezzel megszerezhetnek. Ezek igen könnyen felderíthetőek, különösebb bizonyítási nehézségek nincsenek, bizonyítékok hevernek alapvetően mindenhol.

Konkrét ügyekről is be tudok számolni, az egyikben körülbelül 300 cég nyerte el az „örök világosságot”. Egy kőműves segédmunkás úr volt, aki a céget átvette a saját nevére, és semmi olyan jellegű intézkedést nem tett, amely a felelősségét valamilyen módon árnyalta volna. A másik típusú cégtemetőnél viszont nagyon komoly jogi és gazdasági háttér működik, és nem akármilyen feltételekkel rendelkező cégeket vesznek át, de azt egyfajta gazdasági tanácsadási folyamatként próbálják leplezni a hatóságok elől, mint egyfajta „magánfelszámolók”. Tájékoztatják az ügyfélkörüket, hogy milyen gazdasági intézkedéseket kell tennie a bajba jutott cég menedzsmentjének ahhoz, hogy a cég alkalmassá váljon a cégtemetőbe történő átvételre.

Két különböző álláspont van, a két bűncselekmény: a költségvetési csalás és a csődbűncselekmény alkalmazhatósága, alkalmazandósága esetében. Korábban megjelentek olyan döntések, amiknek az volt a lényege, hogyha színlelt szerződéssel vesz át egy személy egy gazdasági társaságot, vagyis az üzleti átruházási szerződések nem a valós szerződési akaratot tartalmazzák, akkor lehet megállapítani ezeket a bűncselekményeket, ha a bekövetkezett eredmény is megvalósul, vagyis költségvetési csalásnál a vagyoni hátrány csődbűncselekménynél pedig a hitelező kielégítésének a meghúítása részben vagy egészben. Tehát mi is az elkövetési magatartás ilyen esetben? Az üzletrész átruházási szerződés aláírása. Ezzel valósul meg az, hogy a cégtemetőbe kerül ez a gazdasági társaság. Az eredményért való felelősség nyilvánvalóan azt feltételezi, hogy legyen valamilyen vagyona a gazdasági társaságnak, az elkövetési magatartás kifejtésekor, vagyis abban a pillanatban, amikor a szerződést aláírták. Látjuk azonban, hogy a fizetésektelen helyzetbe, vagy azzal fenyegető helyzetbe került cég esetlegesen még meglévő vagyontárgyainak kimentése nem egy pillanat műve, akár több hónap is eltelhet a két időpont között, amikor a gazdasági nehézségekkel küszködő vállalkozás vezetője a cégtemető vezetőjének utasításait (tanácsait) követve üresíti ki a gazdasági társaságot. A kiüresedett gazdasági társaság cégtemetőbe történő eltüntetése, majd megszüntetése innentől kezdve már csak

tényleg adminisztratív folyamat. Ezekben az ügyekben akkor tudunk eredményesen eljárni, ha a kapacitásunkat rá tudjuk irányítani arra a folyamatra, ami a gazdasági társaság vagyontalanodásához vezet.

Bizonyítási kérdések. Itt látható, amit az előbb említettem, olyan művelt emberek tevékenykednek a bünszervezetben, hogy kiválóan tudják, hogy milyen feltételekkel nem tudják megállapítani, ill. milyen feltételek hiányában nem tudja megállapítani a nyomozhatóság a büntetőjogi felelősségüket. A következményre hadd hívjam fel a figyelmet: az egyik, hogy mi marad hátra ezekből a cégekből, ez egy nagyon fontos dolog. Hátra marad a tartozás, a hitelezői igény, kiüresedett gazdasági társaság. Az adóhatóság szerintem évtizedek óta hatalmas kint levőséget görget maga előtt, ez több ezermilliárd forint, aminek bizonyos részét mindig behajthatatlanná nyilvánítják, mindig csökken ez az összeg, de adódik hozzá újabb és újabb. A kiüresedett gazdasági társaságok esetében elrendelt vizsgálatok mindig csak generálják ezt a többletet. Semmi értelme nincs ezekre a gazdasági társaságokra időt pocskolni, mert egy forint adóbevétel nem lesz belőle, viszont a kintlévőség, mely valljuk be, rossz színben tünteti fel az adóhatóságot alapvetően, az csak növekszik ettől. A felelősségre vonás ellehetetlenülése is egy nagyon fontos következmény, hiszen ez egyfajta támpont, szinte már bátorítás a cégtemető jelenség társadalmi méretűvé való szélesítésére. Azt látjuk, hogy nagyon sok cég temetődik el ezekben a cégtemetőkben, és ez nem biztos, sőt bizonyos, hogy nem megfelelő társadalmi érdekeket szolgál.

Aki tudatosan építi fel ezt a fajta bűnözői karriert, azok a létrehozott cégeknél a gazdasági tevékenységhez hasonló adókötelezettségeit szándékosan nem teljesítik. Majd gyorsan a cégtemetőbe helyezi a céget, és ezt a fajta versenylőnyt, amit az adó meg nem fizetésével, az árak alacsonyan tartásával el tudnak érni, nehéz helyzetbe hozznak más vállalkozásokat, illetve új vállalkozásokba tudják átcsoportosítani azokat a vagyonelemeket, amelyeket a régeből illegális módon szereztek meg. Mennyire szofisztikált ez a rendszer: néhány mondatot hadd idézzek egy gyanúsítottnak a vallomásából, ő a bünszervezet vezetője volt. Az ügyvédje javaslatára kezdett el ezzel foglalkozni. „Kialakult a cégenkénti 500 ezer forintos ár, ami 5 millió forintig érvényes, 5 millió felett a 10%-át kértem az eladóktól, és én ezt tényként közöltem. Az üzletkő-

teések általában úgy zajlottak, hogy a cégek jellemzően engem kerestek meg, telefonon tájékoztattam őket a feltételekről, és tájékoztattam, hogy kifejezetten eladósodott céget veszünk át. Aztán minden esetben arról is tájékoztattuk az ügyfelet, hogy nem lehet vagyon a cégben.” Amiről az előbb beszéltem, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás feltétele, hogy vagyon ne legyen a cégben, hogy a hitelező kielégítésének ellehetetlenítése ne legyen megállapítható. Hiszen ha nincs vagyonsökkenés, ezek az eredmények nem következhetnek be, tehát ne vagyonnal vegyék át a céget. A legnagyobb probléma mindig a gépjármű, ezzel mindig kellett valamit kezdeni, az ügyfélnek elmondja, hogy mit csináljon vele. Nemcsak az adótartozás mértékét tisztázták le, hanem hogy összességében mennyi a sara a gazdasági társaságnak, és kértek valamilyen aktuális folyószámla kivonatot, ugye a hosszú távú barátság alapja a tisztességes elszámolás, és ennek szellemében a főkönyvi kivonatot is elkérték.

Van-e megoldás erre a jelenségre?

Azt gondolom, hogy ezt a problémát komplexen kell kezelni. A büntetőjogi eszközrendszer csak a végső megoldás lehet, mi csak szaladunk az események után. Soha nem fogunk tudni olyan generális, speciális, prevenció hatást elérni, amely eredményeképpen az ilyen típusú cselekmények egy csapásra megszűnnének. Sokkal nagyobb tere van ennek a szabályozásnak a cégjogban, polgárjogi területeken. Sokszor felmerült már problémaként a cég átruházásával kapcsolatos nagyon liberális szabályrendszer. Hogyha valaki gazdasági társaságot állami tartozással ad el, akkor lehetne valami korlátozást bevetni, például egy könyvvizsgálóval hitelesített valamilyen mérleg, valamilyen beszámolót kell készíteni arra a napra, amikor az átruházás történt. Az adóhatóságnak valamilyen módon erről tudomással kéne bírnia, hogy adóhatósági felügyelet alá helyezze a gazdasági vállalkozást. Mindezek a prevenciót, megelőzést szolgálják, mert ha már megtörténnek ezek az események, akkor egyrészt foglalkozik vele az adóhatóság, a nyomozóhatóság, a bíróság, adott esetben felszámoló, és nem biztos, hogy ez egy olcsó eljárás.

Esetleg van-e olyan bűncselekmény, ami szóba jöhet még? Igen, azt gondolom, hogy a közokirat hamisítás az, amit nem említettem, de valamiért automatikusan az embernek a fejében megjelenik a gondolat,

hogy közokirat hamisítás megállapítható-e. Nem nagyon hajlunk arra, hogy az ilyen tevékenységet közokirat hamisításnak minősítsük, pedig legalább ezzel a tényállással élni kéne. Azt gondoljuk, hogy egy gazdasági társaságnak és ez a Polgári Törvénykönyv harmadik könyvének 88. paragrafusából következik, a gazdasági társaság fogalmából, hogy a gazdasági társaságot csak gazdasági tevékenység folytatására lehet létrehozni. Arra gazdasági társaságot létrehozni, alapítani, hogy kivezessünk a gazdasági társaságokat az üzleti életből nem lehet. Erre a felszámolók rendelkeznek kizárólag állami felhatalmazással.. Ha az üzletrész átruházási szerződés valós tartalma nem a cég további működtetésére irányul, akkor azt minden egyes esetben valótlannak kell tekintenünk. Valahogy ezzel a helyzettel nem nagyon foglalkozunk. A közokirat hamisítást mivel bizonyíthatom? Nyilvánvalóan vannak elsődleges iratok, melyek megtalálhatunk elsősorban a cégbíróságnál, különböző szerződések, és egyéb más iratok, ügyvéd által elhelyezett iratok. Vannak másodlagos iratok, amiket házkutatások és egyéb más helyeken szoktunk fellelni, ahol mondjuk egy viszonylag nehézkes memóriával megáldott ügyvezető az ügyvédi konzultáció során jegyzetel. Találtunk már ilyen, hogy „az ügyvéd úr mondta, kettőspont... Volt egy ilyen nyilatkozat, mondjuk nehéz volt megmagyarázni. Nekünk azt kell bizonyítanunk, hogy az elsődleges iratok valódiak-e. Vannak olyan jelek, amik egyértelműsítik, hogy nem folytat gazdasági tevékenységet ez a gazdasági társaság, az pedig az, hogy egy hónapra váltanak ügyvezetőt. Aztán egy hónap múlva megszűnik, nincs ügyvezető, innentől kezdve nem találunk semmilyen iratot, a tulajdonosokat legyenek szívesek felhívni, majd ők összehívják a taggyűlést, de hát a tulajdonosok is ugyanúgy strómanok, egyszerűen megszűnik a gazdasági tevékenység végzése, és innentől kezdve kényszertörlési eljárás irányába fog megindulni az egész folyamat, vagy megmaradnak a hatalmas tartozások a rendszerben. Tehát mi azt gondoljuk, hogy a közokirat hamisítás minden esetben álláspontunk szerint megállapítható lenne az ilyen típusú cégtemetős jelenségeknél, és nemcsak az üzletrész átruházásban félként résztvevő eladók és vevők esetében, hanem azoknak az esetében is, akik ezekhez a tevékenységekhez iparszerűen segítséget nyújtanak. Például az ügyvéd felelősséget, meg kell említenem az adótanácsadók felelősségét, akik az információk szerint hajlanak az ilyen típusú megoldásokra.

A stróman-jelenség egy bizonyos aspektusára szeretném felhívni a figyelmet. Fantom cégekről beszélünk, azok a gazdasági társaságok, amelyeknek a vezetői strómanok, azok általában fantom cégek, ez azt jelenti, hogy semmilyen olyan vagyoni viszonyal, vagyoni jellemzővel nem rendelkeznek, amellyel egy valóban működő gazdasági társaságnak rendelkeznie kell. A cégen belül belső, valódi vagyoni viszonyok nem léteznek. A gazdasági társaság felelőssége más gazdálkodókkal szemben fel sem merül, hiszen valójában a stróman által vezetett gazdasági társaság semmilyen gazdasági tevékenységet nem végez. Egy nagyon jellemző bűncselekményt próbálok meg bemutatni, ez pedig az általános forgalmi adócsalás abban az esetben, amikor a termékeket külföldről, más uniós tagállamokból hozzák be missing tradereken keresztül az országba a kereskedelmi cégekhez, és a nagykereskedelmi cégek osztják szét ezeket a termékeket különféle kereskedelmi hálózatokban. Ezek a missing traderek jellemzően strómanok által irányított cégek. Az ilyen cég esetében körülbelül három hetes működésről beszélhetünk. Ezeket a stróman cégeket, képesek a bűnszervezet tagjai, vezetői háromhavonta cserélni, ezek az adóbevallási időszakhoz kapcsolódik. Elkezd működni a cég, de 20-án már állnak a sorban ahol szint kell vallani, de akkor már egy teljesen más cég lesz a beszállító, és ez így megy akár éveken keresztül, milliárdos nagyságrendű kárt okozva a költségvetésnek, mert az adóhatóság kockázatkezelési rendszerében az első piros lámpa akkor jelenik meg, amikor az általános forgalmi adó nem érkezik be, de akkor már nem is működik a cég. Büntetőjogi szempontból mi történik ekkor? Ezek azok a gazdasági társaságok, melyek nem fizetik meg az általános forgalmi adót a gazdasági tevékenységhez kapcsolódóan. Azok az emberek lesznek a bűncselekmény tettesei, akik meggyőződésük szerint bizonyos esetekben nem is tudják, hogy miben nyújtanak segítséget, és milyen folyamatban vesznek részt. Azok az emberek, akik haszonhúzóként a láncolat szervezőiként vannak feltüntetve, valamilyen szempontból a bűncselekmény részesei lesznek, vagy felbujtóként, vagy bűnsegédként jöhetnek számításba. A büntetőjogi felelősségvállalás szempontjából nagy különbség igazából nincsen, azért a vagyoni kényszerintézkedések szempontjából már lehet jelentősége. Van egy másik nagyon nagy probléma a stróman jelenséggel, a missing traderek. Én nem is nagyon tudok

olyan missing traderről, ami nem Budapesten van bejegyezve. Az egész büntető-igazságszolgáltatási rendszer a nyomozóhatóságtól a bírósági rendszerig ettől szenved, hiszen a gazdasági társaságok illetékességeihez kötjük az eljáró-nyomozó szervek illetékességi okát. Ezért van az, hogy elképesztő módon leterhelt a közép-magyarországi régió, illetve ügyészségi szinten a Fővárosi Főügyészség. Lehetne más megoldás, mégpedig az, hogy ne a missing traderek székhelye legyen az illetékességi ok, hanem a haszonhúzó magánszemély lakcíme, tartózkodási helye legyen az ügyek területi elosztásának vezérlő elve. A haszonhúzóra, mint önálló jogalanyra gondolok, a vállalkozás szabadságával megáldott vállalkozókra. Akik ezt az egész tevékenységet saját hasznukra végzik, illetve strómanok által végeztetik. Tehát tekinthetnénk a folyamatra úgy, hogy a haszonhúzók az elkövetők, a missing traderekben szereplő strómanok pedig valamilyen szempontból részesei ezeknek a cselekményeknek.

Egy kicsit más aspektusból is érződik az az igény, hogy ezeket a haszonhúzókat valóban láthatóvá tudjuk tenni az eljárás során. Ha ezek a szereplők a büntetőeljárásban nem szólíttatnak meg valódi szerepükre tekintettel (szervezők, irányítók, vezetők, a haszon lefőlözői) és a vagyoni kényszerintézkedések révén nem vagyunk képesek a bűncselekményekkel megszerzett vagyoni eszközöket elvonni tőlük, akkor ezek a vagyoni eszközök újabb és újabb bűncselekmények elkövetésének lesznek a pénzügyi – vagyoni alapjai.

HÜTLLEN KEZELÉS ÉS TÁRSAI

2017. év elején a Fővárosi Főügyészség konkrét feljelentés kapcsán beleszóppent a tudományos fantasztikum világába. A vizsgált ügyben két számítógépes rendszer valósított meg tényállásszerű tiltott piacbefolyásolás büntettét minden emberi beavatkozás nélkül egy rajtuk kívül álló műszaki jellegű hibára visszavezethetően. A feljelentésben megjelölt két – már-már mesterséges intelligenciának tekinthető – számítógépes program piaci döntések sorát hozta meg önállóan. Természetesen az informatikai rendszerek büntetőjogi felelőssége nem volt megállapítható, nem is tudom hirtelen, milyen büntetés bírna kellő visszatartó erővel egy számítógépes programnál. Ha e kérdéssel valamely nagy elődeink egyikéhez – például Finkey Ferenc egykori koronaügyészhez – fordulnánk feltehetőleg azt a választ kapnánk, hogy az ő idejében Jules Verne és H. G. Wells foglalkozott ilyen problémákkal.

A világ Finkey Ferenc kora óta nagyot változott. Elég, ha az Európai Parlament *a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról szóló 2015/2013(INL) számú Jelentéstervezetét* elolvassuk. Ezen jelentéstervezet felveti a mesterséges intelligenciával rendelkező robotokkal kapcsolatos felelősségi rendszer kidolgozásának szükségességét. A tervezet szükségesnek látja jogi megoldás kidolgozását a robotok specifikus jogalanyisággal való felruházására, arra, hogy egy robotot elektronikus személyiségnek lehessen minősíteni sajátos jogokkal és kötelezettségekkel. A szabályozás szükségességét az adja, hogy a gazdaság, közlekedés, de akár a betegápolás területén is egyre több olyan informatikai rendszer létezik, amelyik nemcsak előkészíti az emberi döntést, hanem lényegében meg is hozza.

A közelmúltban adott hírt a média arról, hogy az Alpha Go nevű program sorra győzi le a világ legjobb gó játékosait. Ez önmagában

¹ fővárosi főügyész helyettes

nem lenne érdekes, hiszen az IBM cég Deep Blue nevű gépe már 1997-ben legyőzte az akkori sakkvilágbajnokot, Garri Kaszparovot. Csakhogy a Deep Blue győzelme alapvetően a hardver győzelme volt, a processzorok megnövekedett teljesítményén alapult. Ezzel szemben a gó bajnokot legyőző szoftver olyan algoritmussal operál, amely tanul a korábbi játszmák hibáiból; győzelmét a mesterséges intelligencia diadalaként tartják számon. A számítógép megszámlálhatatlan játszmát játszott önmagával és az interneten, elemezte saját hibáit, és a következő játszmába már beépítette a korábbiak tapasztalatait, így teljes „gondolatmenetét” még saját fejlesztői sem ismerik. A hibák elemzésén alapuló visszacsatolási rendszer hatékony tanulási-gondolkodási módszer. A Legfőbb Ügyészség is minden évben megvizsgálja a korábbi év felmentéssel zárult ügyeit annak érdekében, hogy a feltárt hibák a következő években elkerülhetővé váljanak. Ezzel nem azt akarom állítani, hogy a Legfőbb Ügyészség mesterséges intelligencia, épp az ellenkezője igaz, az informatikai rendszerek kezdik egyre inkább modellezni az emberi gondolkodás sémáit. Nem vagyunk messze attól a kortól, amikor a hűtlen kezelés vagy más gazdasági bűncselekmények esetében vizsgálni kell a programozónak, a felhasználónak illetve magának a mesterséges intelligenciának a felelősségét.

Az ügyészi szervezet 2016. éves váderedményessége egészen kiváló volt, de ezen belül a hűtlen kezeléseknél váderedményességi mutatói korántsem olyan fényesek. Mi lehet ennek az oka? A hűtlen kezelés jogdogmatikája az elmúlt évtizedekben alapjába véve nem változott nagyot. Ha megnézzük a korábban hatályban volt Büntető Törvénykönyv kommentárjainak hűtlen kezeléshez fűzött magyarázatait, azok nem sokban különböznek a jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyv kommentárjaiban írottaktól. Joggal merül föl a kérdés, mi történhetett az elmúlt években: egy egész ügyészi szervezet egyszerre esett ki a hűtlen kezelés gyakorlatából? Vagy a bírói gyakorlat vett hirtelen más irányt? Esetleg a világ változott ekkorát?

A világ természetesen nagyot változott. Új gazdasági fogalmak jelentek meg; elég rápillantani a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök, elektronikus bankszámlák és elektronikus ügyintézés világára, a multinacionális cégekre, az Európai Unióra, a kontinenseken átívelő

gazdasági folyamatokra. Az ezekkel kapcsolatos vagyionkezelési kötelezettségeket meghatározó szabályok olyan összetetté, bonyolulttá váltak, hogy áttekintésük szinte lehetetlen.

Mi van az ezeknél egyszerűbb megítélésű, az észszerű gazdálkodásra vonatkozó szabállyal, amit a korábbi társasági törvények „az ilyen tisztiséget viselőktől általában elvárható gondosságként” írtak le, régebben pedig egyszerűen a jó gazda gondosságának neveztek? Milyen a jó gazda? Valószínűleg Finkey Ferenc tanítványai a mai joghallgatókkal kórusban sorolnák:

- A jó gazda nem hagyja parlagon a rábízott termőföldet.
- A jó gazda behajtja a cég kintlévőségeit.
- A jó gazda nem költi ésszerűtlenül fejlesztésekre a társaság pénzét.
- A jó gazda nem vásárol drágábban a kellesténél.
- A jó gazda nem fizet olyan munkáért, amit maga is el tud végezni.

A jó gazda gondossága azért működött kifogástalanul száz évig, mert nemcsak a jogászok, de a gazdaság szereplői is pontosan tudták, milyen gondosság az, ami általában elvárható egy jó gazdától, még inkább mi az, amit egy jó gazda biztosan nem tesz soha. A jó gazda - csakúgy mint apja vagy nagyapja – egészen biztosan nem hagyta öt éven keresztül parlagon a rábízott földet. Ma egyes mezőgazdasági üzemek azért teszik ezt, hogy átálljanak a jobban jövedelmező biogazdálkodásra. Korunkban gyakran azok a cégvezetők válnak sikeressé, akik felrúgják a kőbevetett szabályokat, és bizony számos, jó gazdaként működő cégvezető közép-szerűségbe süllyeszti társaságát, vagy egyenesen csődbe viszi.

A jó gazda behajtja a cég kintlévőségeit. Ismert olyan világcég, amelyik gyakorlatilag nem bocsát el alkalmazottat, inkább lelépési összegben állapodik meg olyanokkal is, akikkel szemben más társaság kártérítést érvényesítené. A fenti világcég vezetése nem akarja elrontani saját goodwilljét pereskedéssel. Hűtlen kezelők volnának? Ez ellen a részvényesei tiltakoznának lehangosabban, mivel a cég igencsak jól teljesít.

A jó gazda nem költi ésszerűtlenül fejlesztésekre a társaság pénzét. Nem is olyan rég még gondolkodás nélkül vádat emelt volna az ügyész olyan cégvezetővel szemben, aki olyan fantazmagóriákra költ milliárdokat,

mint a Mars kolonizálása, az űrturizmus fejlesztése vagy az önvezető autó. Ma nem egy ilyen cég részvényei az ezekbe szöknek.

A jó gazda nem vásárol drágábban a kelletténél. Az egyik IT világcég vezetőjéről járja, ha elfogyott az irodából az irodaszer, a legközelebbi boltból hozatott nagyobb mennyiségben, akár többezer dollárért. Nem böngészett árlistákat, nem hasonlított össze több cég ajánlatát, mint ahogy az általában elvárható lenne egy vezető tisztségviselőtől. Ez idő alatt inkább „megtermelte” az ár többszörösét ötleteivel, munkájával. Jó gazda vagy hűtlen kezelő? Nem tudom, mindenesetre a részvényesekkel és a dolgozókkal gyűlne meg annak az ügyésznek a baja, aki hűtlen kezelés miatt indítványt tenne a cégvezető foglalkozástól való eltiltására.

A jó gazda nem fizet olyan munkáért, amit maga is el tud végezni. Az ügyési szervezetnek kiváló protokollja van a munkák kiszervezésével kapcsolatos hűtlen kezelésekre, gazdasági csalásokra. Vizsgálni kell, kapcsolódik-e az adott feladat a cég alaptevékenységéhez, majd azt kell vizsgálni, hogy az alaptevékenységhez kapcsolódó feladatot azért kellett „külsős megbízottakkal” elvégeztetni, mert az adott cég munkatársai ilyen feladat elvégzésére képzettségük hiánya vagy rendkívüli leterheltségük miatt nem voltak képesek. Mi van azonban azzal a céggel, amelyik bár el tudná látni saját jogi képviseletét jogtanácsosaival, mégis rendszeresen megbízza a tevékenységéhez kapcsolódó területre szakosodott három-négy legjobb ügyvédi irodát azért, hogy a terület legkiválóbb ügyvédei ne vállaljanak el a céggel szemben megbízásokat? A cég vezetője hűtlen kezelő vagy jó gazda?

Úgy tűnik, ma már nem könnyű annak megítélése, ki a jó gazda. A korábban hatályban volt, a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 30. §-ának (2) bekezdése kötelezettségként fogalmazta meg, hogy a vezető tisztségviselők a gazdasági társaság ügyvezetését az ilyen tisztséget betöltő személyektől *általában elvárható gondossággal* - és ha e törvény kivételt nem tesz -, a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek ellátni. Az általában elvárhatóság fogalma napjainkban kitérült. Ki várhat el általában és mit? A tulajdonos, az ügyész, a bíró? Korunk topmenedzsere kreatív, innovatív, a legkevésbé sem viselkedik úgy, mint ahogyan az általában elvárható. Úgy tűnik, ezt a jogalkotó is felismerte. A jelenleg hatályos Ptk. gazdasági társaságokra vonatkozó

szabályai közül kikerült az általában elvárható gondosság, a Ptk. 3:112. § (2) bekezdése szerint a vezető tisztségviselő a társaság ügyvezetését a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján önállóan látja el.

Kérdés, megszűnt-e ezzel a jó gazda gondossága is, mint alapvető vagyongazdálkodási kötelezettség? Valószínűleg nem, hiszen a jó gazda is a társaság érdekeinek elsődlegessége szerint gazdálkodik. A bírói gyakorlatot az idő fogja meghozni, azonban a hűtlen kezelés szempontjából nem az lesz mérvadó, hogy az adott gazdálkodási tevékenység körében milyen gondosságot várnánk el általában a vezető tisztségviselőtől, hanem az, hogy a vizsgált intézkedés a társaság érdekeinek elsődlegességét szolgálta-e vagy sem. Mivel az általában elvárható gondosság kiesett (persze a társasági szerződés továbbra is tartalmazhat ilyen kitételeket), a jogalkalmazónak komplexebb módon kell megvizsgálni egy gazdálkodási döntést, ha a vagyongazdálkodási kötelezettség megszegését a feljelentő pusztán erre az általános szabályra alapítja. Figyelembe kell venni a cég gazdasági környezetét, üzleti filozófiáját, a rövid- és hosszútávú gazdasági folyamatokat és számos meghatározhatatlan olyan körülményt, ami a vezető tisztségviselőt mozgathatta. Nem kizárt, hogy a jövőben gyakrabban kell igazságügyi közigazgatásértől igénybe venni a hűtlen kezelések megítéléséhez.

Gyakorló jogászok között jár egy mondás arról, hogy a hűtlen kezelés valójában nem létező bűncselekmény, mert ugyan ki az az ostoba, aki „ingyen kezel hűtlenül”. E mondásban természetesen sok igazság rejlik. A hűtlenül kezelők tipikusan abból a munkából élnek, amelyből eredő vagyongazdálkodási kötelezettségüket megszegik; joggal merül föl tehát a kérdés: ha nem fűződik érdekük, miért is kockáztatnák munkájuk elvesztését azzal, hogy munkaadójuknak vagyoni hátrányt okoznak. A kérdés még élesebb, ha ezzel párhuzamosan előnyhöz jut kívülálló harmadik személy.

A gyakorlatban többször merül föl, hogy a látszólag hűtlen kezelés mögött igazából más bűncselekmény rejtőzik, amely valamilyen okból nem bizonyítható. Ilyen meghúzó bűncselekmény tipikusan a vesztegetés, a sikkasztás, a költségvetési csalás, pénzmosás, de elképzelhető más bűncselekmény is. Sikkasztás: az elkövető vagyoni kötelezettségének megsértésével vagyoni hátrányt okoz, a társaság vagyonából származó pénzeszközök azonban vagyoni előnyként jelentkeznek egy olyan stró-

mannál, aki mögött ténylegesen az elkövető áll, csak éppen a kapcsolat nem bizonyítható. Költségvetési csalás: az elkövető azért köt szándékosan látszólag előnytelen szerződést, megszegve ezzel vagyonekezelési kötelezettségét is, hogy a nyereségét és ezáltal adófizetési kötelezettségét papíron csökkentse. Pénzmosás: az elkövető vagyonekezelési kötelezettségét megszegve, látszólag előnytelen szerződést köt egy harmadik cég javára annak érdekében, hogy bűncselekményből származó pénzeszközök legális, adózott vagyoneként jelentkezzenek a másik társaságnál.

A hűtlen kezelés nem szubszidiárius bűncselekmény, a gyakorlatban mégis gyakran szubszidiárius bűncselekményekhez hasonlóan viselkedik, vagyis ha a más bűncselekmény nem bizonyítható, marad a hűtlen kezelés. Ügyészként az ember sokszor érzi, ha bicsaklik az anyagi igazságosság, akkor kútba eshet a „maradvány bűncselekmény”; azaz a hűtlen kezelés bizonyíthatósága is. Ezt jól modellezzik azok az esetek, amelyekben felhasználhatóság hiányában kiesik a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés eredménye. Vegyük erre a következő képzeletbeli példát, amely azonban nem áll messze egynémely megtörtént esettől.

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal felderítő szerve bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés keretében megismeri, és technikai eszközzel rögzíti az Adózzunk Tisztelettel Kft. ügyvezetője telefonján elektronikus hírközlési szolgáltatás útján továbbított kommunikáció tartalmát; magyarul lehallgatja a telefont. A „Körhintapalinta” fedőnevű célszemély telefonjának lehallgatása olyan információ alapján történik, amely arra utal, hogy „Körhintapalinta” különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalás előkészületébe kezdett. Igen ám, de a titkos információgyűjtés ideje alatt „Körhintapalintát” felhívja régi ismerőse, aki történetesen a Csalafinta Festékkereskedelmi Zrt. ügyvezetője, és az alábbi beszélgetés zajlik le közöttük. („A” személy „Körhintapalinta”, míg „B” személy a Csalafinta Festékkereskedelmi Zrt. ügyvezetője, akire nem terjed ki a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés.)

„B”: Na, csövi! Lenne itt egy tisztességtelen ajánlat számodra.

„A”: Ne már! Megint?

„B”: Figyu! Van itt raktáron néhány száz kiló bilikék falfesték a legújabból. Nem lennék hálátlan, ha átvenné a céged. Még mindig az építőiparban nyomod, tévedek vagy tévedek?

„A”: Nem, nem tévedsz, csak az a szitu, hogy a múltkori bugyirózsaszín festék is ott rohad nálam mázsaszám, a tulajok meg arénáznak miatta. Új bilikéket mondtál? Amit az a hogyishívják cég csinál?

„B”: Ja, ja, ja...

„A”: Húsz éve vagyok a szakmában, de ott pusztuljak meg, ha volt olyan elmebeteg, aki ilyet akart feltenni a falára. Büdös életbe nem szabadulok meg tőle...

„B”: Jaj, ne már! Csináltál rossz üzletet valaha velem? Méltányosan megszámítom most is! Csak neked, csak most.

„A”: Mennyire méltányos az az annyi?

„B”: Rádobok húsz százalékot a kisker árra, abból tizenöt megy vissza neked zsebbe. Az testvérek között is öt milla felett van...

„A”: Tizenöt százalékot mondtál? Ne már, hogy te meg beéred öttel. Hogy lehetsz ilyen szerény!

„B”: Az legyen az én dolgom. Hétfőn szállítom az árut.

„A”: És mit mondok majd a tulajoknak?

„B”: Azt, hogy másik bizniszből majd busásan bepótolod, ha érted, mire gondolok, kispofám! Ne parázz! Nem fogják kirúgni az aranytojást tojó kis kakasukat pár milliós veszteség miatt.

„A”: Na, jó! Üsse fapapucs! De ne hétfőn szállítsd, mert szabin leszek, és Jocó van a raktárban. Ő meg... Holnap, oké?

„B”: Na, ez az, amit nem fogok megérteni soha! Te vagy a góré vagy nem? Tudod, mikor ugathatna bele Jocó, ha én lennék a főnöke! Mindegy. Legyen akkor holnap.

A gyakorlatban ritka a jogdogmatikában ilyen jártas két elkövető, akik lényegében minden törvényi tényállási elemet beleszóttek a beszélgetésükbe. Pusztán a lehallgatás anyag alapján bizonyítható, hogy

- „A” gazdálkodó szervezet részére tevékenységet végző személy, sőt, önálló intézkedésre jogosult vezető, amely ténnyel „B” is tisztában van, továbbá
- mindketten tisztában vannak az ígért előny jogtalan mivoltával, és
- tisztában vannak azzal is, hogy „A” az ígéretért cserében megszegi az észszerű gazdálkodással kapcsolatos kötelezettségét.

„B” cselekménye a Btk. 290. §-ának (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés szerint minősülő gazdálkodó szervezet részére tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személlyel kapcsolatban elkövetett vesztegetés büntettének minősül, „A” cselekménye pedig a Btk. 291. §-ába ütköző – és figyelemmel a (2) bekezdés a) pontjára – a (3) bekezdés b) pontja szerint minősülő önálló intézkedésre jogosult személy által elkövetett vesztegetés elfogadása büntettének megállapítására alkalmas. Kell még néhány nyomozati cselekmény, de az ügyész hátradőlhet. Vagy mégsem.

Tegyük fel, a felderítőszerv valamilyen oknál fogva nem nyomban tette meg a feljelentést vesztegetés miatt a rendőrségen, így a lehallgatási anyag a Be. 206/A. §-a (1) bekezdésének b) pontja alapján nem használható fel bizonyítékként. Talán a felderítő szervnél az ügy előadója várt még a költségvetési csalásra vonatkozó információkra, és nem akarta feláldozni a lehallgatás konspirációját holmi feljelentéssel. Talán csak szabadságon volt, és az őt helyettesítő személy az alapcselekményre koncentrált. Talán valami más adminisztrációs hiba történt. Az ügy szempontjából lényegtelen, fontos az, hogy a lehallgatási anyag bizonyítékként elveszett, információként viszont megmaradt.

Fél évvel a lehallgatási anyag keletkezését követően a felderítő szerv vezetői úgy gondolják, hogy a Be. 172. §-a (2) bekezdésének első mondata alapján a hatáskörükben tudomásukra jutott vesztegetést akkor is kötelesek feljelenteni a rendőrségen, ha a lehallgatás anyaga nem használható fel bizonyítékként.

Az ügyész ekkor nehéz helyzetbe kerül. A lehallgatás tartalma információként ott van az agyában, kicsit olyan ez, mint amikor az angolszász jogrendszerben a bíró azt mondja az esküdteknek, hogy egy vallomást ne vegyenek figyelembe. A pszichológusok erre azt mondanák; próbálj meg ne gondolni a nagy rózsaszín elefántra, ugye nem megy! Ráadásul elsőre nem is látszik reménytelennek a helyzet, hiszen legalább egy hűtlen kezelés bizonyíthatónak tűnik nyílt nyomozati eszközökkel is.

Bizonyítani lehet például, hogy az építőipari cég ügyvezetője az átlagosnál drágábban vásárolt nagy mennyiségű festéket. Ehhez nem kell más, mint házkutatás során lefoglalni az ezzel kapcsolatos számlákat, a leltári iratokat, hiszen tudjuk, hogy legalább húsz százalékkal túláraz-

tak. Ha a nyomozó hatóság beszerezi néhány másik cég árlistáját, még igazságügyi tárgyszakértői vélemény sem szükséges annak bizonyítása, hogy az ügyvezető átlag feletti áron vásárolta meg a festéket. Valószínűsíthetjük azt is, hogy az ügyvezető aláírása lesz a megrendelőlapon, az átvételt igazoló okiraton, mert információként tudni lehet, hogy nem bízott meg a beosztottjában.

Az észszerű gazdálkodási kötelezettség megszegése bizonyítására szükség van a társaság okiratainak és számítógépes levelezésének beszerzésére; ugyancsak házkutatás útján. A bizonyítékként fel nem használható információkból előre tudható, hogy az építőipari cégnek nem volt olyan megrendelője, aki bilikék színű falfestést kívánt volna. A megrendelésekkel kapcsolatos okiratok és levelezés alapján ez könnyen bizonyítható, vagy ha mégsem, szükség esetén a cég valódi megrendelői tanúként hallgathatók ki erre a kérdésre. Nagy valószínűséggel fél évvel a vesztegetés után is meg lehet találni a bilikék festéket bontatlan állapotban a cég raktárjában. Tanúként ki lehet hallgatni a Jócó nevű alkalmazottat, akitől ugyan nem várható, hogy a főnökét vesztegetéssel vádolja, de mindenesetre azt el fogja mondani, hogy a festéket nem ő rendelte, hanem a főnöke akkor, amikor ő szabadságon volt, és nem tudja, miért kellett ennyi bilikék festéket rendelni. Végül a híváslista alapján fél évre visszamenően is meg lehet állapítani, hogy a két cégvezető a festék leszállítását megelőző napon közvetlenül beszélt egymással telefonon.

A lehallgatási anyag hiányában is minden adott tehát annak bizonyítására, hogy a festéket megvásárló cégvezető az észszerű gazdálkodással ellentétesen, szükségtelenül, és felárazás mellett vásárolt festéket, amit a cég nem tudott felhasználni. Vagyis legalább annyi bizonyítható, hogy az építőipari cég ügyvezetője vagyongazdálkodási kötelezettségét megszegte, és ezzel összefüggésben vagyoni hátrányt okozott a számára idegen vagyon terhére. A nyomozás bizonyítékai alapján a megrendelő ügyvezetőt ki lehet hallgatni gyanúsítottként, igaz nem passzív vesztegetés, hanem hűtlen kezelés miatt.

Az aktív vesztegető ügyvezető helyzete más. Bizonyítékként felhasználható lehallgatási anyag hiányában vesztegetés miatt ő sem hallgatható ki gyanúsítottként. Mi a helyzet a hűtlen kezeléssel? Saját festékkereskedő

cége szempontjából ő nem hűtlen kezelő, hanem zseniális cégvezető, aki a raktáron lévő eladhatatlan festéket húsz százalékos felárral értékesítette. Felelőssé tehető-e bűnsegédként vagy felbujtóként a másik ügyvezető hűtlen kezeléséért? Ehhez azt kellene tudni bizonyítani: tisztában volt azzal, hogy a másik ügyvezető hűtlen kezelést követ el, erre szándékosan ő bírta rá, vagy legalább szándékos segítséget nyújtott hozzá. Ezt legfeljebb a lehallgatási anyag felhasználásával lehetne bizonyítani, de ha bizonyítékként felhasználható lenne a lehallgatási anyag, akkor a festékkereskedő cég ügyvezetőjét vesztegetéssel kellene gyanúsítani, nem felbujtóként elkövetett hűtlen kezeléssel.

Kérdésként merül fel, tanúként kihallgatható-e a festékkereskedő cég ügyvezetője úgy, hogy titkos információgyűjtés bizonyítékként fel nem használható anyag alapján tisztában vagyunk vele: bűncselekményt követett el, sőt, a feljelentésben a felderítőszerv nevesítette őt. Az önvádra kötelezés tilalma alapján senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen, és önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatasson. Márpedig a festékkereskedő társaság ügyvezetőjének tanúként a vesztegetést kellene előadnia. Nyilvánvaló, hogy a festékkereskedő cég ügyvezetője nem hallgatható ki tanúként sem.

A Be. 206/A. §-ának (1) bekezdése nem zárja ki, hogy bizonyítékként fel nem használható eredményt legalább információként fel lehessen használni, azaz az ilyen eredmény is orientálhatja a nyomozó vagy az ügyész gondolkodását a nyomozási cselekmények meghatározásában. Jelen esetben ez úgy fordítható le, hogy a beszélgetésből tudjuk, az aktív vesztegető készpénzben fizette meg a jogtalan előnyt. Ezt a készpénzt valamilyen formában ki kellett vennie a társaság vagyonából, ennek pedig a könyvelésben nyoma kell, hogy legyen. Mivel a társaság könyvelésében eszköz és forrás oldalon a lehető legritkább esetben találunk „vesztegetési alap” megjelölésű számlát, ezért olyan számlákat, okiratokat kell keresni, amelyből a cégvezető a vesztegetésre szánt összeget elő tudta teremteni. Mivel a telefonbeszélgetésből valószínűsíthető, hogy az elkövető régi szakember a vesztegetési szakmában és talán a költségvetési csalásban is van némi tapasztalata, nehezen képzelhető el, hogy könnyen kiszúrható és bizonyítható hibát vétsen ilyen téren. Azért egy házkutatást megér.

Ha a házkutatás nem vezetett eredményre, marad a remény, hogy a hűtlen kezelés miatt gyanúsítottként kihallgatott másik ügyvezető töredelmes beismerő vallomást tesz, és feltárja a vesztegetést. Tapasztalt ügyész azonban már a titkos információgyűjtés során keletkezett anyag alapján sejti, hogy az elkövető ilyen nem fog tenni, valószínűleg meg fogja tagadni a vallomástételt. Ekkor a következő helyzet áll elő. A rendelkezésre álló bizonyítékok – ahogy ügyési körökben mondják néha – vádemeléshez kevésnek tűnnek, a nyomozás megszüntetéséhez viszont soknak. Ráadásul az ügyész, aki minden idegszálával az anyagi igazságot próbálná érvényre juttatni, tudja, hogy „csak” hűtlen kezelés miatt tudna vádat emelni a valóságban megtörtént vesztegetés helyett. Az ügyész ugyanakkor berzenkedik attól, hogy a nyomozást megszüntesse valakivel szemben, akiről biztosan tudja, hogy bűncselekményt követett el, ráadásul úgy, hogy a nyílt nyomozás során beszerzett bizonyítékok alapján (és a terhelt védekezése hiányában) bizonyíthatónak tűnik legalább a hűtlen kezelés.

Amennyiben az ügyész vádemelés mellett dönt, nagy valószínűséggel a következők fognak történni. A terhelt iratismertetésen áttanulmányozza a nyomozás iratait, és a tárgyalásra kialakít egy védekezési taktikát. A tárgyaláson elő fogja adni, igaz ugyan, hogy nem volt olyan megrendelője, aki bilikék fürdőszobát szeretett volna, de valamelyik díjátadón az egyik celeb ilyen színű szoknyában jelent meg, és az eddigi tapasztalatai azt mutatták, hogy ilyenkor megugrik a kereslet a bilikék szín iránt. Ezért is igyekezett minél hamarabb nagyobb mennyiségű színt beszerezni, hogy megelőzze a konkurenciát, így nem volt ideje más cégek árajánlatait áttanulmányozni.

A vádlott időközben néhány ügyfelét rábeszéli a bilikék fürdőszobára némi árkedvezmény árán a lakásfelújítás végső összegéből. Ezzel a tárgyaláson bizonyítani tudja, hogy igenis támadt kereslet a bilikék festékre, ha nem is akkora, mint amekkorára először gondolt, de üzleti kockázat is van a világon. A vádlott azt is elő fogja adni, hogy a festékkereskedő régi ismerőse, és azért rendelt tőle, mert megbízható cég.

A festékkereskedő cég ügyvezetője maga fog jelentkezni mentő tanúnak. El fogja mondani, hogy igen, magasabb árat határoztak meg, de azért, mert a másik cégnek másnapra kellett a festéket leszállítani a várható

megrendelői roham miatt. Ez indokolta a felárat. Arra is emlékezni fog, hogy szóban megállapodtak, ha nem megy el a festék, akkor visszaveszi egy részét fél évvel a szavatosság lejárta előtt, de a szavatosság még most sem járt le. Az ügyész ekkor sem hozhatja elő az ezt cáfoló, de fel nem használható lehallgatási anyagot, a vádlott viszont a fejére csap, hogy tényleg így történt, nem is emlékezett erre a részletre ennyi idő távlatából. És az ügyész azon kezd drukkolni, hogy a bíróság bizonyítottság hiányában mentse majd fel a vádlottat, ne bűncselekmény hiányában ...

A bizonyítékként elveszett titkos információgyűjtés eredménye jól modellezi a hűtlen kezelések bizonyítási nehézségeit. Ez fokozottan igaz arra az esetre is, amikor az ügyész nem tudja pontosan, mi történt valójában, legfeljebb sejtí, hogy a hűtlen kezelés más bűncselekményt takar.

Úgy tűnik, mintha a jelen kor társadalmi, gazdasági folyamatai bonyolultabbak és kevésbé áttekinthetőek lennének, mint amilyenek Finkey Ferenc korában voltak. Lehet, hogy a jelenben élő ember mindig így gondol a múltra. A tudományos, információs közeg változása egészen bizonyosan felgyorsult korunkban. Mégis érdemes visszatekinteni, mit gondoltak Finkey Ferenc korának jogászai a hűtlen kezelésről. A hűtlen kezelés alapesete akkoriban a sértett magánindítványához volt kötve. Ez nyilván nem vonatkozott a közvagyonra, a gondnokolt vagyonára és számos más minősített esetre. Megfontolandó, miért is alapozunk ma állami büntetőjogi igényt vagyonkezelési kötelezettség megszegésével okozott kisebb vagyoni hátrány esetén, ha az okozott vagyoni hátrány maguknak a belátási képességgel rendelkező magánszemély tulajdonosoknak „nem fáj”.

Korunkban a vagyonkezelési kötelezettségre vonatkozó, gyakran változó, bonyolult szabályozás folytán vezető tisztviselők sokszor szegnek meg akarva-akaratlanul szabályokat. A szabályszegéssel kapcsolatos vagyoni hátrányokozás szándéka tekintetében a tudatos gondatlanság és az eshetőleges szándék elhatárolása szinte lehetetlennek tűnik, különösen ha a vagyoni hátrány nem kár, hanem elmaradt haszon formájában jelentkezik. Finkey Ferenc korában a hűtlen kezelés célzatos bűncselekmény volt, ami nyilvánvalóan egyszerűbbé tette az adott cselekmény büntetőjogi megítélését, a jó gazda ugyanis nem okoz soha egyenes szándékkal vagyoni hátrányt a rábízott idegen vagyonban.

A VÁLLALKOZÓK BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉGÉNEK BIZONYÍTÁSI NEHÉZSÉGEI

Márai Sándorra talán keveset gondolunk úgy, mint a híres jogtudós, Grosschmid Béni unokaöccsére, de talán magyarázatul szolgál arra, hogy honnan volt az írónak olyan mély ismerete a bíróságról és a bíró dilemmáiról, amelyekben szinte magamra ismerek:

„A szerkezet, az igazságosztás szerkezete, ez a bonyolult, nagy gépezet, bizonyosan tökéletlen volt, gyakran csikorgott, minden zugában rozsdás volt és poros: de jobbat nem tudott senki, tökéletesebbet nem talált még fel ember, nélkülözni nem lehetett, bele kellett nyugodni. A bíró volt az, aki lélekkel, erővel töltötte meg e gépezetet. Ösztönösen érezte, hogy az igazság több és más is, mint a betű, mint a „tények” – ő a „tények” zavaros és kétes világa csodálatosan eltorzult a tárgyalóteremben, az „igazság”-ra legtöbbször csak következtetni tudott a bíró, az emberek torzító tükrökét hoztak magukkal. (...) Végül itt volt a bíró, aki e sokféle, halott és nyers anyagból lepárolt valamit, ami a törvény vegytani képlete szerint megfelelt az igazságnak. (...) állj oda, és ítélj! az egyes ember fölött, az „eset” fölött, állj oda és ítélj!”²

Az író szavaival élve alapvető fontosságú kérdés a büntető eljárásban, hogy a törvény milyen „vegytani képletet” ad számunkra ahhoz, hogy az igazságra következtetni tudjunk. Más megközelítésből a büntetőeljárás a büntetőjogi felelősségre vonás törvényes rendje. A „törvényes” jelző tehát beemeli a jogi szabályozottságot a fogalomba és ebben a definícióban jelen van a büntetőjog és az eljárásjog kapcsolata.³ Nyilvánvaló, hogy az eljárásjog csak az anyagi szabályokkal együtt értelmezhető, hiszen

1 tanácselnök, Fővárosi Törvényszék

2 MÁRAI Sándor: Válás Budán – Helikon Kiadó

3 ERDEI Árpád: *Tanok és tértanok a büntető eljárásjog tudományában* – ELTE Eötvös Kiadó, Bp. 2011. 38.

az eljárásjog csak az anyagi büntetőjogi felelősség megállapítása érdekében folytatható, s a szabályok megsértésének súlyos következményei lehetnek. Ahogy arra Erdei Árpád idézett tanulmányában is rámutat, amennyiben az eljárás a saját szabályainak megsértésével folyik, nem valósulhat meg az anyagi törvényesség sem, mert az eljárási jogsértés az anyagi jogi törvényességet is kétségbe vonhatóvá teszi. E jogsértések legsúlyosabb eseteiben az anyagi jog alkalmazását megtestesítő határozat, például az ítélet, eleve - tényleges tartalmától függetlenül - alkalmatlan az anyagi jogi törvényesség megvalósítására.⁴

A fenti definíciók előrebocsátása után nem nehéz elfogadni azt a következtetést, hogy a vállalkozásokkal, gazdasági eseményekkel összefüggésben elkövetett bűncselekmények esetén a büntetőjogi felelősség megállapítása körében a bizonyítási eljárásnak meghatározó szerepe van, különös figyelemmel arra, hogy számtalan keretjogszabály, gazdasági eseményeket szabályozó és értelmező ágazati irányelvek lényegesen befolyásolják az egyes gazdasági szereplők cselekvőségét és felelősségét. Nem vitásan egy más társadalmi és gazdasági rendszerben fogalmazta meg Wiener A. Imre gondolatait, de ezek a vállalkozók büntetőjogi felelősségének megállapítása során ma is általánosan érvényesülnek. „A gazdasági bűnözést alapvetően azok a társadalmi-gazdasági viszonyok befolyásolják, amelyek között a gazdasági tevékenységet folytatják”⁵ valamint „az állam a gazdaságpolitikájának érvényesítésével jelentős befolyást gyakorol a gazdálkodásra.”⁶

I. A vállalkozók felelősségét megalapozó rendelkezések

A vállalkozói felelősség kérdésével és ennek büntetőjogi következményeivel nemcsak az utóbbi közel 30 évben foglalkozunk, amikor is fordulópontot jelentett a gazdasági folyamatok megítélésében az 1988. évi VI. törvény⁷, amely megalkotásának az volt a célja, „hogy korszerű

4 i.m. 55.

5 WIENER A. Imre: *Gazdasági bűncselekmények*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1986. 10.

6 i.m. 14.

7 <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/98800006.TV/ts/ffffff4/>

jogi keretek megteremtésével segítse a népgazdaság jövedelemtermelő képességének javítását, a piaci jellegű termelési-értékesítési együttműködés fejlődését, a tőkeáramlást, valamint a külföldi működő tőke gazdaságunkban való közvetlen megjelenését.

A törvény mozdítsa elő a társadalmi tulajdon, különösen pedig az állami tulajdon hatékonyabb hasznosítását. A gazdálkodó szervezetek és az állampolgárok közötti együttműködés akadályainak megszüntetésével váljon lehetővé az egyéni megtakarítások közösségi hasznosítása, nyíljanak nagyobb és biztonságosabb lehetőségek az állampolgárok társadalmi érdekekkel összhangban álló vállalkozásai számára. A gazdasági társaságok működése ne korlátozza a versenyt, ne teremtsen monopóliumokat, ne sértse a hitelezők érdekeit és a közérdeket.⁴

E törvény jelentősége vitathatatlanul abban jelölhető meg, hogy korlátlanra tette a magánszemélyek tőketársaság alapítási lehetőségét, legitimálva ezzel nemcsak a korábbi kis, de a nagyobb, akár társuláson alapuló magántulajdon létrejöttét. Azóta eltelt időben jogszabályok dőmpingje építette ki azt a piacgazdasági környezetet, amelyben élünk, a vállalkozások folytatják a tevékenységüket. Ugyanakkor ez a megfogalmazás megfogalmazta a felelősség legtágabb kereteit is, amelyek a büntetőjogi anyagi szabályok egyes, a gazdasági bűncselekményeket szabályozó tényállásában nyertek megfogalmazást.

Azt gondolom mára igen messze kerültünk Wiener Imre professzor e témában írt könyvének a megállapításaitól, amelyben kifejtette, hogy a gazdasági bűnözés meghatározása a szocialista és a kapitalista rendszer eltérő megközelítésén alapul, mivel ez utóbbi a bűnözésen belül jelentős szerepet tulajdonít a gazdasági bűnözésnek, továbbá a gazdasági büntetőjogot az üzleti, a gazdasági tevékenység ismérveinek a felhasználásával kívánják meghatározni.⁸

Mára eljutottunk oda, hogy a piacgazdaság kialakult, versenyjogi szabályokkal rendelkezünk, és az állampolgárok különféle egyéni és társas vállalkozások keretében folytathatnak különböző gazdasági tevékenységet, ahogy azt az Alaptörvény Alapvetésének M) cikke is biztosítja:

8 WIENER Imre: *Gazdasági bűncselekmények*. KJK. 1986.

- (1) Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapul;
- (2) Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.

Valamint a XII. cikk értelmében mindenkinek joga van a vállalkozáshoz.

A gazdaság élet különböző szereplőinek a piacon való megjelenése, működése számtalan problémát vet fel és egyértelműen ennek következtében a felelősség különböző mértékű, irányú szintjei nyerne szabályozást.

Végso következtetésként ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy a tisztességes piaci magatartást, versenyt, nemcsak a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó bűncselekmények veszélyeztetik és torzítják, hanem a korrupció is, de ez nem témája a mai tanácskozásnak.

A piacon jelenlévők felelősségi rendszerét nagyon sok szempontból lehet csoportosítani, de az általam tárgyalt ügyek alapján én a következőket alakítottam ki:

- a) felelősség az alkalmazottak/dolgozók felé (itt a munkavédelem, bér-és járulékok megfizetésének problémái stb.);
- b) felelősség az üzleti partnerekkel kapcsolatban (kivel kötnek üzleti megállapodásokat, ez a számlagýarak, a hea adó problémák, nem fizetések stb.)
- c) felelősség az állam, a költségvetés felé;
- d) felelősség a környezet megóvásáért;
- e) felelősség az általa képviselt gazdasági társaság felé;

A gazdaság egészének, ezen belül az egyes szereplőknek számtalan működésbeli problémája, szabályszegése jelentkezik, ami - a fentiek szerint - kifelé, harmadik személyek, vagy befelé a tagok irányában eredményez felelősséget, ugyanakkor egyértelmű, hogy ezek megoldásának a büntetőjog nem lehet az elsődleges eszköze, csupán ultima ratióként, végso eszközként lehet igénybe venni. Egyértelmű, hogy a szabályok betartásának elengedhetetlen feltétele, hogy a szabályszegőkkel szemben a jogszabályi következményeket következetesen, részrehajlás nélkül

alkalmazzák - ami nem feltétlenül azonos a büntetőjogi szankcióval - a szabályok kiszámíthatóak, megismerhetőek és nem utolsó sorban betarthatók legyenek. Ugyanakkor a tárgyalóteremben is pontosan érezhető, hogy részben a gazdasági szabályok megszegése, különösen a költségvetés felé fennálló kötelezettségek megszegése, vagy elmulasztása valamiféle együtt érző felmentést ad az elkövetők számára, talán ma is érezteti hatását az „*adót nem fizetünk*” kamarillával szembeni ellenállás, az ügyeskedés, szabálykerülés szemlélete. Úgy gondolom, ezeket a társadalomban mélyen rögzült reflexiókat, viselkedésmódokat önmagában a büntetési tételek emelésével nem lehet megváltoztatni.

A gazdasági társaságok képviselőit a törvény több irányú felelősséggel ruházza fel és ezek megszegése esetén a meginduló büntető eljárásban az ott meghatározott vegytani képleteket alkalmazva az eljáró hatóságok az „igazság”, de jó esetben a valóban megtörtént események, az anyagi igazság megállapítására törekszenek.

Ez az a zsinórmérték, amely a büntetőjogi garanciális alapelvek mentén - a törvényes vád, a bizonyítási teher, a védelem jogának biztosítása, az ártatlanság vélelme, az önvádra kötelezés tilalma, az anyanyelv használatának biztosítása - elvezethet oda, hogy a bíróság a bűnösség kérdésében állást tudjon foglalni.

Ezen belül a bizonyítási nehézségekkel összefüggésben ki kell emelni a tárgyalási alapelveket is, ami magában foglalja az anyagi igazság, a közvetlenség, szóbeliség és a nyilvánosság elvét.⁹

Az ilyen ügyekben szerzett tapasztalatom szerint a már említett széles keretjogszabályok rendszere miatt az első alapelv (anyagi igazság), a jogszabályok változása és az ügyek jellegzetessége okán a közvetlenség és a szóbeliség elve jelent kiemelt problémát, és ennek következtében érezhetően megváltozott ezen ügyekben a bírói munkateher megoszlása is. Ez egyben azt is jelenti, hogy az ügyek előkészítése, a tárgyalásra történő felkészülés, a legtöbb esetben több tízezer, vagy ezt meghaladó terjedelmű nyomozati iratok és az ügy megítélése szempontjából jelentős adatokat tartalmazó mellékletek - számlák, szerződések - bíró általi megismerése jelentősen növeli a tárgyaláson kívüli felkészülési időt.

9 ERDEI i.m. 208.

Az anyagi igazság megállapításával összefüggésben van kiemelt jelentősége annak az alapelvnek, hogy a bizonyítási eljárás során a Be. 75. § (1) bekezdése alapján a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni.

A magyar büntetőeljárás rend a szabad bizonyítás elvét határozta meg, ami egyben azt is jelenti, hogy nincs egyetlen bizonyítéknak sem előre meghatározott bizonyítási ereje, a törvény előírásának megfelelően beszerzett bizonyítékokat a bíróság szabadon, egyenként és a maguk összességében vonja mérlegelési körébe és vonja le erről a következtetést. Nyilvánvalóan ez a mérlegelési tevékenység nem lehet önkényes, amit mi sem mutat jobban, hogy ennek megszegését a törvény súlyos következményekkel sújta. Ezzel szoros összhangban kell értékelni a másodfokú bíróság döntési jogát, miszerint a Be. 373. §. III. bekezdés a) pontjában és a Be. 351. § (2) bekezdésében írt szabályszegés esetében (a tényállás nincs felderítve, az elsőfokú bíróság nem állapított meg tényállást, vagy a tényállást hiányosan állapította meg, a megállapított tényállás ellentétes az iratok tartalmával, az elsőfokú bíróság a megállapított tényekből további tényekre helytelenül következtetett) az elsőfokú bíróság ítélete megalapozatlan és ennek következtében felülbírálatra alkalmatlan.

II. Az eljárás során felmerülő bizonyítási problémák gyakorlati megközelítésben

- 1) Törvényes vád fogalma, következményei
- 2) Eljárás törvényben taxatív felsorolt bizonyítási eszközök
- 3) Törvénysértően beszerzett bizonyítékok jogi sorsa
- 4) Vállalkozók felelőssége az általuk okozott kárért

1) A bírósági eljárás megindulásának feltétele a vádirat benyújtása, azonban ez a jogi aktus csupán a törvényben előírt formai és tartalmi elemek megvalósulása esetén képes az eljárást megindítani, a törvényben meghatározott hatást kiváltani. A bírósági szakasz első lépéseként a 2006. évi LI. törvénnyel, 2006. július 1-jétől kezdődően bevezetett törvényes vád fogalmát kell vizsgálni.

A miniszteri indokolása szerint a törvény egyik jellegadó sajátos-

ságaként kell megemlíteni a hatályos törvény 2. §-ának és 75. §-ának kiegészítését, amely a vád és az ítékezés, e két alapvető, de mégis rendkívül eltérő funkciójának pontosabb elhatárolását hivatott elősegíteni. A törvény megfogalmazza a törvényes vád definícióját és alapvető szinten rögzíti a vádhoz kötöttség elvét.

Mit is jelent ez a gyakorlatban?

- meghatározott személy pontosan körülírt, a büntető törvénykönyvbe ütköző cselekménye miatt eljárást kezdeményeznek (vád benyújtása);
- a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek és csak olyan cselekmény miatt, amelyet a vád tartalmaz,
- a bíróság köteles a vádat kimeríteni, azon túl nem terjeszkedhet, de nincs kötve a vád tárgyává tett cselekmény minősítéséhez stb.

A törvényi módosítás a fenti tartalmi követelményen túl, a Be 217. § (3) bekezdésében a vádirat formai jegyeit is meghatározta.

Amennyiben a benyújtott vád nem felel meg a formai és a tartalmi következményeknek, azok következménye az alábbiak szerint alakul:

- A Be 268. § alapján a bíróság megfelelő határidő biztosításával megkeresi az ügyészt a vádirat hiányosságainak pótlására,
- A Be.267. § (1) bekezdés j) pont alapján az eljárás megszüntetése, mivel a vád nem törvényes.

Ez utóbbi döntésnek nincs anyagi jogerő hatása, ami a gyakorlatban számtalan olyan kérdést is eredményezhet, amely végső soron felvetheti az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. és 6. pontjában írt szabályok megsértését is, mint a tisztességes eljáráshoz való jog, ami az eljárás indokolatlan elhúzódását is eredményezi, továbbá az eljárás hatálya alatt álló személynek a lehető legrövidebb időn belül meg kell ismernie a vele szemben megfogalmazott vádat.

Az Alkotmánybíróság III/1179/2012.számú döntésében foglalkozott ezzel a kérdéssel. Ennek előzményeként az egyik Ítélet tábla fordult az Alkotmánybírósághoz annak megállapítása végett, hogy az eljárást megszüntető végzés olyan ügydöntőnek tekinthető-e, ami jogerőhatással bír. Az Ítélet tábla álláspontja szerint az ismételt vádemelés megengedése

a Be. 6. § (3) bekezdésben foglalt alapelvet, továbbá a többszörös eljárás tilalmának az Alaptörvény XXVIII. cikk (6) bekezdésében foglalt elvet sérti.

Az AB fenti határozatában arra az álláspontra helyezkedett, hogy a törvényes vád hiánya okán történő eljárás megszüntetését az különbözteti meg a többi eljárást megszüntető októl, hogy az utóbbiak véglegesnek tekinthetők pl. halál, elévülés, stb., míg a törvényes vád hiánya ezzel szemben önmagában nem tekinthető olyan oknak, amely véglegesen ellehetetlenítené a büntetőeljárás lefolytatását. A bíróság ilyen esetben nem a tényeket vizsgálja, a bűnügy bizonyítékait nem mérlegeli és a büntetőjogi felelősség kérdése felől sem határoz. A vád megalapozottságának kérdése a vád törvényességének vizsgálatakor érintetlenül marad. Ezért az AB végső következtetése szerint az elévülési időn belül az ügyész ismételten benyújthatja a vádat. Tény, hogy a vádirat benyújtása az elévülési időt félbeszakítja és ez - ahogy a döntést kezdeményezők szerint is aggodalomra ad okot - akár visszaélésszerűen is gyakorolható.

Hozzá tették még, hogy a bíróság a döntésének indokolásában nem nyújthat iránymutatást a vádló részére és nem jelölheti meg azokat a szempontokat, amelyek az adott büntető ügyben a törvényes vád elkészítéséhez szükségesek, ellenkező esetben a bíróság átveszi a vád előkészítési funkciót. Dr. Lévay Miklós különvéleményt nyújtott be, amihez másik három alkotmánybíró is csatlakozott.

A legfontosabb gondolatként kifejtette, hogy a jelenlegi szabályozás szerint nincs arra semmilyen garancia, hogy az azonos cselekmény miatt bekövetkező ismételt vádemelésre csupán egy ízben kerülne sor, s ez végső soron a büntetőeljárás indokolatlan elhúzódásához vezethet, amely nem felel meg a tisztességes eljáráshoz való jogkövetkezménynek. Álláspontjuk szerint ebben az esetben egy ügyészi aktus oldja fel a bírói döntés res iudicata hatását.

E különvéleményben kifejtett aggodalmat a következő ügy teljes mértékben alátámasztotta.

Az adott ügyben a 2000-2002 között megvalósult gazdasági esemény miatt 2007. augusztus 8-án I.r. vádlottal szemben az ügyészség hűtlen kezelés bűncselekményének vádja miatt nyújtott be vádiratot, azt követően, hogy korábban már maga az ügyészség is megszüntette

az eljárást. A bíróság a Be. 267. § (1) bekezdés j) pontjában írt okból 2008-án jogerős határozatában az eljárást megszüntette.

Az ügyészség 2008 I. 31-én II-III-IV. vádlottal szemben - ugyanazon tényállás miatt - bűnsegédi elkövetői magatartással vádolva újabb vádat nyújtott be. A bíróság törvényes vád hiánya miatt ismételten megszüntette az eljárást, ami 2008. július 23-án jogerőre emelkedett.

Időközben más ügyészség kijelölésére került sor. Az ügyet egyesítették és a négy vádlott ellen 2009. augusztus 11-én újabb vádirat került benyújtásra és a bíróság ugyanazon ok miatt az eljárást ismételten megszüntette.

Fontos arra rámutatni, hogy a bíróság valamennyi eljárást megszüntető végzésében leírta, hogy az adott gazdasági eseménnyel kapcsolatosan számtalan történést tartalmaz a tényállás, de azok nem alapozzák meg egyetlen büntető törvénykönyvben meghatározott cselekményt sem. Itt vissza kell utalni arra, hogy az eljárás minden esetben az anyagi igazság megállapítása érdekében folytatódik, amit a vádelv azon megállapítása is alátámaszt, hogy a vádirati tényállásnak nem akármilyen eseményeket kell tartalmazni, hanem pontosan körülírt, a büntető törvénykönyvbe ütköző cselekményt.

2013 évben - a vádiratban megjelölt gazdasági cselekmény elkövetését követően több mint 10 évvel később - ismételten vádirat benyújtására került sor, negyedik alkalommal. Az AB döntésére is figyelemmel abból kiindulva, hogy a vádiratban megjelölt tényállást kell az ügyészség által a vádlottak terhére rótt cselekménynek tekinteni, az ügyben tárgyalás kitűzésére került sor. Álláspontom szerint nem lehetett továbbra is azt az állapotot fenntartani, hogy az elkövetők már több mint 10 éve álltak az eljárás hatálya alatt anélkül, hogy a bírósági eljárás megkezdődött volna. Ahogy az az AB határozat különvéleményében is kifejtésre került, annak következtében, hogy a vádirat benyújtása minden esetben az elévülést félbeszakítja, az eljárás szinte korlátlan ideig elhúzódhat.

A bírósági eljárás eredményeként a bíróság 2014. október 6-án felmentette a vádlottakat az ellenük emelt vád alól, amely döntés 2015-ben jogerőre emelkedett.

Megközelítőleg 13 év alatt fejeződött be az a büntető eljárás, amelyben a bírósági érdemi szakasz mindösszesen - első és másodfokon - két évet vett igénybe.

Az anyagi igazság megállapításával összefüggésben röviden szükséges az *elévülés* problémájára utalni, annál is inkább, mivel a vállalkozók felelősségével kapcsolatosan indult ügyekben általában hosszú nyomozati szakasz, illetve az jellemző, hogy a cselekmény megvalósulását követően hosszabb idő elteltével indul eljárás, legtöbb esetben ismeretlen tettes ellen, gyakran a későbbi vádlottakat előbb tanúként hallgatja meg a nyomozó hatóság.

E körben utalok a Kúria BH2016. 300. számú eseti döntésében kifejtett azon álláspontjára, miszerint a nyomozás elrendelése a feljelentésben leírt valamennyi olyan bűncselekményre kiterjed, amelynek tekintetében nem került sor a feljelentés elutasítására. Irányadó ez akkor is, ha a nyomozás elrendeléséről készített feljegyzés az adott bűncselekmény megjelölését nem tartalmazza. Az amiatt foganatosított eljárási cselekmény pedig a bűncselekmény valamennyi ismert elkövetőjével szemben megszakítja az elévülést, függetlenül attól, hogy az adott elkövető személyazonossága ismert volt-e a hatóság előtt.

A nyomozás elrendelése nem szakítja meg azonban az elévülést azzal szemben, aki ellen az adott bűncselekmény miatt elévülési idején belül nem folyik a nyomozás; akár azért, mert az elkövető létezése sem volt ismert a hatóság előtt, akár azért, mert a nyomozó hatóság annak ellenére sem folytatott vele szemben semmilyen nyomozati cselekményt, hogy kiléte - e cselekmény elkövetése kapcsán - név szerint ismert volt [1998. évi XIX. tv. 170. § (2) bek., 172/A. § (3) bek., 332. §; 1978. évi IV. tv. 33. § (1) bek., 35. § (1). bek.]

A Kúria fenti döntése azért lényeges, mert egy egyébként közismert ügyben a Fővárosi Ítéltábla által meghozott döntésével ellentétes álláspontra helyezkedett.

Ebben a fenti esetben is igen részletesen vizsgálni kellett az egyes vádlottak esetében az elévülés megállapíthatóságát, mivel volt olyan vádlott, akit hosszú éveken át kizárólag tanúként hallgatott meg a nyomozó hatóság, azokra az okiratokra, eseményekre, cselekvőségére, amely utóbb a vádirati tényállásban is megjelent.

2) A büntető eljárási törvény 76. § (1) bekezdése taxatív felsorolását adja a bizonyítás eszközeinek (tanúvallomás, szakvélemény, tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat és a terhelt vallomása). Különösen a vál-

lalkozók felelősségével kapcsolatos ügyekben kiemelt jelentősége van a (2) bekezdésben foglalt azon szabálynak, miszerint a büntetőeljárásban fel lehet használni azokat az okiratokat és tárgyi bizonyítási eszközöket, amelyeket valamely hatóság – jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva – a büntetőeljárás megindítása előtt készített, illetőleg beszerzett. Valamennyi bizonyítási eszköz eljárás során történt felhasználása során felmerülő probléma felvetése jelen előadás kereteit teljes mértékben meghaladná, ezért csupán néhány igen meghatározó problémára kívánok rámutatni.

Az eljárásokban kiemelt jelentőséget kap a szakértői vélemény. A Be. 99. § (1) bekezdése egyértelműen rögzíti, hogy szakértő alkalmazására abban az esetben kerül sor, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges.

A vállalkozói felelősséggel összefüggő büntető ügyekben adó-és könyvszakértő, írásszakértő, ingatlan-és tárgyszakértő bevonása a leggyakoribb, de ezeken túlmenően informatikai szakértő is gyakran közreműködik, mivel a rendelkezésre álló informatikai eszközök, mint számítógépek, telefonok stb. adatállományát kell megismerni a tényállás tisztázása során.

Saját tapasztalataim szerint a nyomozási szakban gyakran elmarad a szakértő bevonása, még olyan esetekben is, amikor nyilvánvalóan látható, hogy a nyomozó hatóság is indokoltan tartotta, hiszen olyan lépéseket tett, pl. írásmintát szerzett be a gyanúsítottaktól, amelyből arra lehetett következtetni, hogy szakértőt kívántak bevonni.

Külön szeretném kiemelni a költségvetési csalás miatt indult büntető ügyeket. Alapvető tételként kívánom rögzíteni, hogy a költségvetési hiány megállapítása önmagában nem tekinthető azonosnak a költségvetési csalás bűncselekményének elkövetésével.

A Be. 164. § (2) bekezdése szerint a nyomozás során fel kell deríteni a bűncselekményt, az elkövető személyét, fel kell kutatni és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket. A tényállást olyan mértékben kell felderíteni, hogy a vádló dönthesse arról, hogy vádat emel-e.

Úgy gondolom, ebbe a körbe feltétlenül bele kell, hogy tartozzon a vádlott védekezésének ellenőrzése, tanúvallomások és szakvélemények beszerzése.

Egy felmentéssel befejezett büntető ügyben a bíróság által bevont szakértő rögzítette, hogy a vádlott cselekményének megítéléséhez a következő okiratokra van szükség: szállítólevél; számla; bizonylat az ellenérték megfizetéséről; raktári bevételi bizonylat; raktári kiadási/kiszállítási bizonylat; továbbértékesítési szállítólevele az átvevő igazolásával; számla az értékesítésről; vevő analitikus nyilvántartása; banki vagy pénztári bizonylat a bevétel beérkezéséről.

A nyomozó hatóság csupán az első három beszerzéséről gondoskodott, s mire bírósági szakaszba került az ügy, már az egyes dokumentumok törvényben meghatározott őrzési ideje lejárt, így a vádlott és könyvelője leselejtezte. A dokumentumok tartalmának egybevetése, elemzése, ami megjegyzem szakértői feladat, a nyomozás hiányai már nem voltak pótolhatók. A nyomozóhatóság az eljárásba vont be szakértőt, aki kizárólag a rendelkezésre álló számlák áfa tartalmát állapította meg. Ez megfelelt az adóhiány összegének kimutatására, azonban a vádlott felelősségének megállapítása során kevés jelentőséggel bírt.

Az eljárás során beszerzett valamennyi bizonyíték ismeretében a szakértő számára jól meghatározott kérdések jelentenek segítséget az eljárásban az anyagi igazság feltárásában.

Ez különösen igaz az ún. hozzáadott érték adó vonatkozásában megvalósított bűncselekmények esetében, mivel ennek lényeges részét képezi az adóalanyoktól elvárható, kellő körütekintés kérdésének megítélése. Ehhez kapcsolódóan a közigazgatási határozatok felülvizsgálata során kialakított bírói gyakorlat arra a következtetésre jutott és a Kúria több eseti döntésében kimondta, hogy adólevonási jog gyakorlásának megtagadására - amennyiben a számlák teljesítésre vonatkozó adatok alakilag helytállóak - csak akkor kerülhet sor, ha az adóhatóság *objektív körülményekkel* bizonyítja, hogy az érintett tudta vagy tudnia kellett arról, hogy hozzáadottérték-adó kijátszására irányuló ügyletben vett részt (Kúria Kfv.I.35.049/2012/7. számú eseti döntése).

Hasonló álláspontot fogalmazott meg az Európai Unió Bírósága a C-80/11. és a C-142/11. számú, magyar gazdasági vállalkozásokat érintő döntésében (Mahagében Kft. és Dávid P. ügy), amikor kimondta, hogy a héa levonási jogát gyakorolni kívánó adóalanyoknak ésszerűen elvárható intézkedéseket kell tenni annak érdekében, hogy meggyőződjön, az általa

teljesített ügyletekkel nem vesz részt értékesítési láncban korábban eljáró gazdasági szereplő által elkövetett adócsalásban, ugyanakkor a bíróság határozatában kifejtette, hogy ennek megítélése az adott ügy körülményeitől függ és nem lehet az adóhatóság ellenőrzési feladatát áthárítani.

Egy másik költségvetési csalással kapcsolatos ügyben a Fővárosi Ítéltábla perújítást rendelt el a terhelt által elkészített magánszakvélemény tartalmában foglaltakra figyelemmel, amelyben a következő iránymutatást adta: a becsatolt szakvéleményben is megjelölt 2003. évi XCII. törvény 94. § (4) és (6) bekezdésében, illetve a 7003/2002.(PK.21.) PM irányelvben rögzített rendelkezésekre figyelemmel új szakvéleményt, vagy kiegészítő szakvéleményt kell beszerezni a megismételt eljárásban.

A szakvéleményben vizsgálni kell, hogy az alvállalkozó cégek a vádbeli időpontban foglalkoztattak-e alkalmazottakat vagy alkalmi munkásokat, vizsgálni kell a cégek közötti együttműködés esetleges szerződési hátterét, továbbá a számlákon feltüntetett munka személyi és tárgyi feltételeit, a feltüntetett ellenérték arányosságát, az érintett cégek adóbevallásának egymáshoz való viszonyát és a munkavégzés, illetve a pénzügyi teljesítés számlán megnevezett cégek közötti megtörténtének tényét.

Ez egy meglehetősen vaskos feladatköteg volt, amelyet a nyomozás, de legalább az alapeljárás keretében kellett volna beszerezni és elemezni. Az időmúlás nagyon megnehezíti, vagy egyenesen lehetetlenné teszi ezeket a feladatokat. A bíróság beszerezte valamennyi érintett cég adóbevallásait, ellenőrzéseit, becsatolt mérlegeket és azok mellékleteit. Ennek a vége a perújítás elutasítása lett, de az iránymutatás tartalma jól mutatja, hogy bár a nyomozás ebben az ügyben kivételesen tartalmazott szakértői véleményt, de annak tartalma nem volt elegendő és megfelelő.

Éppen ez a bírósági döntés vetett fel egy lényeges kérdést, nevezetesen a magánszakvélemény beszerzésének és felhasználásának a lehetőségét. Erre vonatkozó szabályokat a Be 112. §-a tartalmazza. Amennyiben a bíróság a szakértő bevonását megtagadja, abban az esetben az általa készített szakvéleményt a bíróság okiratként tudja felhasználni.

Ebben a körben még egy problémára utalnék, a szaktanácsadók szerepére. A szaktanácsadó közreműködésének lehetősége teljes mértékben eltér a szakértőktől. Erre már a rendszertani elhelyezése is egyértelmű

utalást mutat, mivel nem a bizonyítási eszközök, hanem a nyomozás lefolytatása körében került szabályozásra.

A Be. 182. § (1) bekezdése szerint az ügyész és a nyomozó hatóság a nyomozási cselekményeknél szaktanácsadót vehet igénybe, ha a bizonyítási eszközök felkutatásához, megszerzéséhez, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez különleges szakértelem szükséges, illetve az ügyész vagy a nyomozó hatóság valamilyen szakkérdésben felvilágosítást kér.

Ennek felhasználhatóságáról és szerepéről számtalan eseti döntés rendelkezik (BH. 2008.326), amely egyértelműen amellet foglal állást, hogy a szaktanácsadó véleménye nem bizonyítási eszköz, arra alapítva a bűncselekmény elkövetési értéke sem állapítható meg.

Az idő rövidege miatt a tanúvallomásokkal összefüggésben a mentességhez, szakértői véleményhez kapcsolódóan szeretnék néhány gyakorlati problémát felvetni.

A saját tapasztalatom szerint különösen a vállalkozók büntetőjogi felelősségével kapcsolatos ügyekben az egyes bizonyítási eszközök, de, magának a kontradiktórius eljárásnak a szerepe is változóban van, valamint eltér más bűncselekmények, pl. élet elleni, közlekedési cselekmények bizonyítási eljárásától.

Az ilyen ügyekben az okiratok, szakvélemények, a korábban említett más hatóságok eljárásában keletkezett okiratok központi szerepet kapnak, s a bírósági eljárás keretében a tanúk személyes meghallgatása helyébe a vallomások felolvasása, vagy leginkább ismertetése kerül a Be. 296. § (2) bekezdés a) pontjában írtak alapján figyelemmel a Be. 217. § (3) bekezdés h) pontjában tett indítványra. Van olyan büntetőügy folyamatban, ahol mintegy 80 tanú vallomásának felolvasását indítványozta az ügyészség, s a vád, védelem ezt nem kifogásolta. Egyik oldalról nagyon pozitív a törvény eljárást gyorsító számos rendelkezése, a felolvasás helyett az okiratok ismertetése, vallomások lényegének ismertetése, vagy az ügyész indítványára figyelemmel a tanúk meghallgatása helyett a nyomozati szakban tett vallomásainak a felolvasása. Minél bonyolultabb egy büntető ügy, következképpen annál vaskosabb az iratanyag. A törvény szabályainak a változása következtében gyakorta találjuk magunkat szemben azzal, hogy a vádlottak élnek a törvényben biztosított lehetőséggel, nem tesznek vallomást, a tanúk vallomásának felolvasása és az okiratok ismertetése folyik.

Érzésem szerint ez lassan a tárgyalás markáns alapelveként érvényesült szóbeliség formálissá válásához vezet, feltéve, ha nem vesszük annak, hogy a bíró napokon keresztül ismerteti az iratokat. Ez óhatatlanul még inkább a nyomozati szakasz meghatározó szerepét erősíti azzal, hogy az ismertetések önmagukban nem rövidítik a bírósági eljárást, csupán a bírói munkateher a tárgyalás helyett a dolgozó szobákba tevődik át. Nyilván nem vitatom, hogy az ilyen gazdasági ügyekben sok tanú vallomása nem tekinthető érdeminek, hiszen nem volt lehetőségük belelátni a hamis tartalommal készült dokumentumokban, számlákban, szerződésekben, kifizetésekben, cégek hálójában megnyilvánuló folyamatokba, az gyakorta csak a beszerzett hatalmas iratanyag hosszadalmas tanulmányozása, elemzése alapján követhető nyomon. Erre az ilyen felolvasós tárgyalás tapasztalatom szerint nem alkalmas. Ebből továbbá az is egyértelműen látszik, hogy a szakvélemények mellett az okiratoknak meghatározó a szerepe.

A tanúvallomások esetén néhány gyakorlati kérdést szeretnék csupán megemlíteni. Az eljárásban gyakorta okoz problémát a hozzátartozókat megillető mentességi jog megítélése, mivel a szabályok abszolút, vagy relatív mentességet biztosítanak számára.

Alapvető szabály, hogy a hozzátartozói minőséghez kapcsolódó mentességi jog megilleti a tanút akár a cselekmény elkövetése, akár a meghallgatás során áll fenn, de ennek eldöntése nem minden esetben egyszerű. Így különösen az élettársi kapcsolat megállapítása szokott problémát jelenteni, mivel jelentősen eltér az általános vélekedés szerinti és a jogilag elfogadható élettársi viszony egymástól, s gyakran a felek sem képesek egyértelműen meghatározni a közöttük fennálló kapcsolat jellegét.

A tanú csak a hozzátartozója tekintetében tagadhatja meg a tanúvallomást a Be. 82. § a) pontja alapján. Ez a mentesség abszolút mentességet jelent. Ugyanakkor a hozzátartozói viszonyban nem álló többi vádlott-társ tekintetében a tanút nem illeti meg a tanúvallomás megtagadásának joga, azonban a relatív mentességként megtagadhatja a tanúvallomást azokban a kérdésekben, amelyekre nézve magát, vagy a hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná.

Az eljárásban gyakran okoz problémát, hogy amennyiben egy hozzátartozó a bírósági eljárásban tagadja meg a vallomást, annak követ-

kezménye a nyomozati vallomására is kihat, azt nem lehet felhasználni. Ugyanakkor előfordul olyan, hogy utóbb mégis meggondolja magát, és tesz vallomást. Erre számtalan példa van, de semmi nem tiltja.

Az eljárásokban gyakran találkozunk azzal a helyzettel, amit a védelem is gyakran kifogásol, hogy a nyomozás során előbb tanúként meghallgatott személyt utóbb (gyakran ugyanazon a napon, a meghallgatását követően) a hatóság meggyanúsítja. Az eljárási törvényből egyértelműen fakad, hogy a vádlotti jogok ettől a pillanattól illetik meg, s tanúként még terheli az igazmondási kötelezettség is, továbbá nyílik meg a lehetőség a védelem biztosítására. Tény, hogy ezt gyakran nyomozati taktikai okból alkalmazzák, de ahogy ezt Erdei Árpád idézett művében megfogalmazta, érthető okból aggályosnak látszik ez a gyakorlat.¹⁰

Ebben a körben kiemelés igényel továbbá a védő mentességi joga, amely szerint nem hallgatható ki arról, amiről, mint védő szerzett tudomást.

Ha bármilyen eseménynél ügyvédként működött közre, abban az esetben a Be. 82. § c) pontjában írt mentességi jog illeti meg, vagyis megtagadhatja a vallomást, aki foglalkozásánál fogva titoktartásra kötelezett. Ebben az esetben kiindulási pontnak az ügyvédi törvény rendelkezéseit kell tekinteni. Ugyanakkor ez a mentességi jog nem illeti meg, hogy bűncselekmény elkövetésénél működött közre.

Ez az alábbi törvényi rendelkezések egybevetéséből következik: az Ügyvédekről szóló 1998. évi XI törvény 3. § (3) bekezdése szerint: Az ügyvéd nem működhet közre, ha az a hivatásával nem egyeztethető össze, így különösen, ha a közreműködését olyan jogügyletnek kéri, amely jogszabályba ütközik, vagy jogszabály megkerülésére irányul.

A 8. § szerint az ügyvédet - ha törvény másként nem rendelkezik - titoktartási kötelezettség terheli minden olyan adatot, tényt illetően, amelyről a hivatásának gyakorlása során szerzett tudomást. E kötelezettség független az ügyvédi megbízási jogviszony fennállásától, és az ügyvédi működés megszűnése után is fennmarad.

A (2) bekezdés szerint a titoktartási kötelezettség kiterjed az ügyvéd által készített és a birtokában levő egyéb iratra is, ha ez a titoktartás

¹⁰ ERDEI i.m. 291.

körébe tartozó tény, adatot tartalmaz. Az ügyvédnél folytatott hatósági vizsgálat során az ügyvéd nem tárhatja fel a megbízójára vonatkozó iratokat és adatokat, de a hatóság eljárását nem akadályozhatja.

A fenti két rendelkezés egybevetéséből egyértelműen kitűnik, hogy az ügyvéd nem működhet közre a jogszabályok rendelkezéseinek kijátszásában vagy a joggal bármely módon történő visszaélésben. Ezt a közreműködést az ügyvédnek meg kell tagadni. Mindezekből következik, hogy bűncselekménnyel összefüggésben titoktartási kötelezettség sem terheli.

A vállalkozó felelősségével kapcsolatos ügyekben az eljáró ügyvéd mellett ki kell említeni a könyvvizsgáló és a könyvelő szerepe. Felvetődik a kérdés, hogy megilleti-e őket a vallomás megtagadásának lehetősége.

A könyvvizsgálói tevékenységről rendelkező 2007. évi LXXV. törvény 3. § (1) bekezdése rendelkezik a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói kötelezettségről. A könyvvizsgáló titoktartási kötelezettsége kizárólag ebben a körben merülhet fel:

3. § (1) E törvény alkalmazásában jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység:

- a) a gazdálkodónál a számviteli jogszabályok szerinti beszámoló felülvizsgálata, szabályszerűségének, megbízhatóságának, hitelességének, valamint annak tanúsítása, hogy a beszámoló megbízható és valós összképet ad a gazdálkodó vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről,
- b) a gazdálkodó alapításakor, átalakulásakor, jogutód nélküli megszűnésekor a külön jogszabályban előírt értékelési, ellenőrzési, véleményezési (záradékolási) feladatok ellátása,
- c) a könyvvizsgálók jogszabályban meghatározott egyéb feladatának elvégzése.

A titokvédelem a fenti eljárásban megismert minősített adatra, hivatásbeli és üzleti titokra terjed ki, s a könyvvizsgáló a minősített adatra tanúként csak akkor hallgatható ki, ha erre nézve felmentést kapott (Be. 81. § (2) bekezdés)

Az üzleti titok megállapíthatóságánál a Ptk. üzleti titokról rendelkező 2:47. § szabályait kell irányadónak tekinteni, ami egyértelműen azt rögzíti, hogy csak és kizárólag abban lehet megállapítani, ha a jogosult jogos pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekét sértené vagy veszélyeztetné.

Ebből az is következik, hogy a bűncselekmény, mint jogszerűtlen tevékenység sem üzleti, sem hivatásbeli titkot nem képezhet, ezért a bűncselekményre vonatkozó adatok feltárása a titokvédelem körén kívül esik.

Tehát a könyvvizsgálót a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenysége során feltárt, bűncselekményre vonatkozó adatok tekintetében tanúzási kötelezettség terheli, sőt, a Be. 171. § (1) bekezdés szerint feljelentési jog is megilleti. Ezt az álláspontot fejtette ki a Legfőbb Ügyészség IX. számú állásfoglalása is.

3) Törvénytől szerzett bizonyítékok jogi helyzete

A Be. 78. § (4) bekezdés szerint nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, vagy más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerezte be.

Ezzel össze kell vetni a Be. 77. § (1) bekezdésében írtakat, miszerint jogszabály elrendelheti a bizonyítási cselekmények teljesítésének, a bizonyítási eszközök megvizsgálásának és rögzítésének, valamint a bizonyítási eljárások lefolytatásának meghatározott módját.

Ennek során a legtöbb probléma még mindig egyes vádlotti és védői jogok nem megfelelő biztosítása során tapasztalható. Jellemző esetek, amikor a védőt nem megfelelően, vagy egyáltalán nem értesítik, a vádlott szükségtelen éjszakai, vagy nem megfelelő egészségi állapotban történő kihallgatása, az anyanyelv biztosításának hiánya stb.

A törvény előírásának megszegésével szerzett bizonyítékok körében feltétlenül meg kell említeni a titkos eszközök alkalmazásával történő adatrögzítést.

Ezeknek a hiányosságoknak a következménye vagy a bizonyíték kirekesztése, amely vezethet az elkövető felmentéséhez, vagy - bár erre sokkal kevesebb lehetőség kínálkozik - az adott bizonyítékot a jogszabályok előírásának megfelelően be kell szerezni.

A fenti példák jól szemléltetik azt, hogy igen sok esetben a bizonyítékok nem megfelelő, nem az adott bűncselekmény törvényi tényállásában írtak bizonyítására alkalmas módon történő összegyűjtése, az időmúlás azt eredményezi, hogy a bűncselekmény elkövetőjének a felelősségre vonása elmarad.

Ugyanakkor tudomásul kell venni, hogy az állam feladata és kockázata a bűnüldözés, de nem mindenáron kell bizonyítani, ennek során csak a törvényben meghatározott módon lehet az eljárást lefolytatni.

A bírónak a döntés, az ember, az eset fölött nem mindig egyszerű a döntés, az igazság kiderítése, „leparlása” számtalan buktatót rejt magában.

4) Amikor a vállalkozók felelőségéről beszélünk feltétlenül meg kell említeni azt a kötelezettségét, hogy harmadik személyek felé az általa okozott kárt megtérítse.

A Be. 159. § (2) bekezdésében foglaltak szerint, ha az eljárás olyan bűncselekmény miatt folyik, amellyel kapcsolatban vagyoneklobzásnak van helye, illetve polgári jogi igényt érvényesítenek és alaposan tartani lehet attól, hogy a kielégítést megghiúsítják, ezek biztosítására zár alá vétel rendelhető el különböző vagyoni elemekre. Ezzel összefüggésben a törvény rendelkezik a 335. §-ban a polgári jogi igény megítélésének szabályairól.

A fenti jogszabályi előírást ugyanakkor nehezíti, de sok esetben teljesen megghiúsítja az a körülmény, hogy a bíróság által a fenti célok érdekében zár alá vett vagyona a Kúria EBH2008.1879 számú döntésében kifejtett álláspontra alapozva végrehajtási eljárást lehet lefolytatni.

Konkrét ügyben két ingatlanra is folytattak a büntető eljárás ideje alatt, még az elsőfokú döntést megelőzően végrehajtást és az ingatlant árverezésre bocsátották.

A végrehajtó által benyújtott felosztási tervből megállapíthatóan a zár alá vételt a kielégítési sorrendet meghatározó Vht.165. § (1) bekezdés d) pontjában írtak körébe sorolta a végrehajtó.

Problémát jelent, hogy a folyamatban lévő ügyben elrendelt zár alá vételt Vht. 165. §-ban megjelölt egyes jogcímek közül melyikkel lehet azonosítani.

A Kúria a fent megjelölt EBH2008.1879. számú döntésében nem biztosítja a büntető eljárás során sem az állam, sem a magánfelek igényét, mivel az ott kifejtettek alapján ezek biztosítására szolgáló vagyont el lehet vonni és ez - álláspontom szerint - akár visszaélésre is lehetőséget biztosít.

Ennek megítélésénél figyelembe kell venni, hogy aki a Ptk.5:41. §(1) bekezdése alapján szerzi meg árverezés útján az ingatlant, úgy a zár alá vételt fel kell oldani, figyelemmel arra, hogy a dolog tulajdonának hatósági határozattal vagy hatósági árverés útján való megszerzésével

megszűnnek a harmadik személynek a dolgot terhelő jogai.

A Vht. 165. § (1) bekezdésében meghatározott kielégítési sorrend d) pontja szerint a büntető-és a büntetés-végrehajtási, valamint a szabálysértési eljárásban az adóssal szemben megállapított, az állam javára fizetendő összeg, a vagyonek Kobzából eredő követelés. Ez a taxative felsorolt rendelkezés a polgári jogi igényt nem tartalmazza, másrészt megítélt fizetési kötelezettségről rendelkezik, ami egyben azt is jelenti, hogy a folyamatban lévő ügyben abban az esetben is lehetőség van a zár alá vett vagyon végrehajtására, ha az állam javára történő fizetési lehetőség áll fenn és ebből a célból történt a zár alá vétel.

A fentiekből következően problémaként jelentkeznek, ha és amennyiben a végrehajtó a felosztási terv elkészítése során a fenti rendelkezést úgy értelmezi, hogy csak a jogerősen megállapított, az államot megillető vagyonek Kobzából eredő követelés vehető figyelembe a d) pontban írtak szerint, akkor a folyamatban lévő ügyben a zár alá vétellel biztosított igényt az f) pontban megjelölt „egyéb igény” körébe sorolja.

Ugyanakkor amennyiben a zár alá vétel polgári jogi igény biztosítására lett elrendelve, abban az esetben eleve az f) pont alá lehet sorolni a követelést, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy a ennek kielégítésére az éppen ennek biztosítására lefoglalt vagyonból semmi nem maradt. Egy országosan ismert, sok magánfelet érintő ügyben a zár alá vétel ellenére a polgári jogi igény megfizetésére nem maradt vagyon.

További problémaként merül fel, hogy a Vht. 171. § (4) alapján a felosztási terv ellen kifogást lehet emelni. A jogszabály ezzel szemben nem tartalmaz arra vonatkozó rendelkezést, hogy adott esetben a zár alá vételt elrendelő hatóság élhetne ezzel a lehetőséggel.

A fenti jogszabályok és azok értelmezése ügyében kialakított bírósági állásfoglalás nem áll egymással összhangban. ami nem biztosítja megfelelően az állam és a magánfelek igényét.

Úgy gondolom, ez az anomália csak jogszabály változtatással oldható fel, hiszen ez teljes mértékben ellentétes azzal az elvvel, hogy részben a bűncselekmény folytán keletkezett vagyont el kell vonni, másrészt annak a vádlottnak, aki mint vállalkozó egyben képviselője is egy adott gazdasági társaságnak, a felelőssége egyértelműen arra is kiterjed, hogy az általa okozott kárt fizesse meg.

DR. ÚJHELYI BENCE¹

A KÖRHINTA CSALÁS ÉS A KÉSZPÉNZFELVÉTEL VESZÉLYEI A VEZETŐ TISZTSÉGVISELŐRE

Napjainkban egyre többet lehet hallani híradóban, illetve olvasni az internetes és nyomtatott sajtóban arról, hogy hazánkban különbözőbbnél különbözőbb termékek áfa-csalt termékek, ezen információkhoz kötődően sokat lehet hallani bünszervezetekről és költségvetési csalásokról.

A jelen írásomban a körhintacsalásokról kívánok értekezni és próbálok támpontokat adni a folyamatosan változó hazai és uniós közigazgatási és büntető bírói joggyakorlatról.

Tekintettel arra, hogy a magyar adóhatóság joggyakorlatát az adólevonási jog tekintetében számos alkalommal (Mecsek-Gabona ügy – 2012.09.06., Mahagében és Dávid-ügy 2012.06.21., Tóth-ügy 2012.09.06., Hardimpex-ügy 2013.05.16., Signum Alfa Sped ügy 2016.10.10.) elmarasztalta, illetve arra, hogy számos, a magyar ügyekkel hasonló tényálláson alapuló ügyben (pl. Bonik-ügy 2012.12.06., LVK-56 ügy 2013.01.31., PPUH-ügy 2015.10.22.) hozott a magyar adóhatóság joggyakorlatával egyező bolgár és lengyel joggyakorlatot elmarasztaló döntést az Európai Bíróság, így a téma rendkívül aktuális.

Nem is beszélve arról, hogy a Kúria 2016. júniusában adta ki az 5/2016 KMK véleményét, amely azóta a Signum-ügyben hozott ítéletre tekintettel meghaladottá is vált.

Érdekes ezen a ponton az, hogy a NAV Elnöke 2015-ben kiadta a 3010/2015-ös útmutatót, ami az adóhatóság joggyakorlatát kívánta egységesíteni, ám mára már ez is – részben – meghaladottá vált.

Ezen joggyakorlatra egyértelműen kiható dokumentumokból és ítéletekből egyértelműen kiolvasható, hogy az adóigazgatási eljárásokban csak akkor tagadható meg a számlabefogadó adólevonási joga, ha az adóhatóság

1 ügyvéd, a konferencia társszervezője

az őt terhelő bizonyítási teher szabályának megfelelően bizonyítja azt, hogy a számlabefogadó tudott, vagy tudnia kellett volna arról kellő körültekintés tanúsítása mellett, hogy a számlakiállító vagy előtte az értékesítési láncban elhelyezkedő kereskedő (alvállalkozó) adókijátszást követ el.

Ehhez képest a büntetőeljárásokban az eljáró ügyészek azt kell bizonyítania, hogy a vádlott (aki a jelen esetben a számlái szerint árut vásárló számlabefogadó) tudott a befogadott számláinak „fiktív”, vagyis tartalmilag hiteltelen voltáról, ez egyben azt jelenti, hogy tudott arról, hogy nincs mögöttük gazdasági esemény, vagy nem a felek közötti gazdasági eseményről (jelen esetben adásvételről) van szó.

A jelen előadásomban ezen előzmények ismeretében kívánok rátérni a körhintacsalásos ügyletek jellemzőire mind adóigazgatási eljárások, mind büntetőeljárások szempontjából.

A körhinta csalások tipikus jellemzője az, hogy az áru értékesítési láncban van egy – később – eltűnő kereskedő, aki vagy nem ad be bevallást, vagy bead ugyan az értékesítéseit igazolni látszó bevallást, de szerepeltet közel azonos összegű levonható adót a bevallásában, ezen magatartások valamelyikével pedig elkerüli az adó befizetését. Később – tipikusan az adóhatósági vizsgálatok megkezdése előtt – ez a cég elérhetetlen lesz, fantomizálásra kerül, de az is rendkívül gyakori jelenség, hogy eleve már egy külföldi, a gazdasági tevékenységben és a cég működtetésében részt soha nem vevő személy nevére kerül megalapításra a cég.

Tipikusan ez az eltűnő kereskedő szokott lenni az, amelyik cég nevére az áru Magyarországra először bejön, ugyanis ez a cég az, ami „felbruttósítja” a terméket, ezáltal ez a cég az, amelyik először levonható áfát keletkeztet az értékesítési láncolatban.

Az értékesítési láncolatban mindig elhelyezkedik egy olyan cég, amelyik az árut egy másik tagállamba értékesíti, ezáltal nettó áron állít ki számlát, így ezen jogügyletek során pusztán előzetesen felszámított, levonható adója keletkezik, fizetendő adója nem. Tipikusan ez az a cég, amelyik egyébként a valós működés jegyeit mutatja, ez az a cég, amelyik ténylegesen végez valós gazdasági tevékenységet. Ez a cég sok esetben áfa visszaigénylő pozícióban van amúgy is, illetve áfa visszaigénylő pozícióba kerül, de nagyon sok esetben a fenti módra tekintettel csökken csupán az egyébként ezen tevékenység nélkül befizetendő adója.

A legtöbb esetben különböző akár valós, akár nem valós kereskedelmet (is) kifejtő cégek helyezkednek el az eltűnő kereskedő és a tagállami értékesítést valló cég között, de nem minden esetben. Az adóhatóság a határozataiban erről a jelenségről úgy szokott megállapításokat tenni, hogy az érintett személyek megnövelték az áru értékesítésének útját, tipikusan azért, hogy az áru eredetét elleplezzék és távolságot hozzanak létre az eltűnő kereskedő és a pusztán ezen ügyletek alapján csak adólevonáshoz jutó kereskedő között.

Az áru a tipikus körhincacsalások esetén – legalábbis Magyarországra ez jellemző – a tagállami értékesítést követően visszakérül az országba és itthon újra értékesítésre kerül, sok esetben újra és újra oly módon, hogy ugyanaz az áru többször megfordul az érintett, tagállami kereskedelmet valló cégnél.

A fenti Európai Bírósági ítéletek tükrében – figyelemmel a korábban már meghozott Optigen és társai ügyben, illetve Kittel és Recolta ügyekben hozott ítéletekre is – az adóigazgatási eljárásban a bizonyítási teher az alábbiak szerint érvényesül, amennyiben az adóhatóság a tagállami értékesítést valló céget jelöli ki vizsgálatra (ez a tipikus, hiszen ez az a cég, amelyik később, a jogügyleteket követően is elérhető, ez az a cég, amelyiknél feltételezhető az adóelőnyhöz jutás):

- Első lépésben az érintett céget terheli a bizonyítási teher, méghozzá két tekintetben
 - Rendelkezik számlákkal, amelyek a beszerzéseihez kötődnek
 - Bizonyítani köteles az Áfa tv. és az Art. szabályai szerint azt, hogy az áru Magyarország területét elhagyta (tipikusan fuvarokmányokkal)
- Ezen bizonyítást követően az adóhatóságra hárul a bizonyítási teher, és ő köteles a fenti módon objektív bizonyítékokkal bizonyítani azt, hogy az érintett cég tudott arról, vagy tudnia kellett volna arról, hogy más, az érintett értékesítési láncolatban korábban eljáró szereplő által elkövetett adókijátszásban vesz részt (jelen esetben ez az adókijátszás az eltűnő kereskedő által fizetendő adó meg nem fizetése)

Ezen a ponton kívánom azt megemlíteni először, hogy a büntetőügyek azon részében, amelyek során a vádiratban az ügyész azt állítja, hogy az

áru valójában el sem hagyta Magyarország területét (és így adót kellett volna fizessen az értékesítése után az érintett, tagállami értékesítésre hivatkozó cég ügyvezetője), ezt a tényt az ügyésznek kell bizonyítania, figyelemmel arra, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli.

Ezen a ponton tehát nagyon jól látszik, hogy a bizonyítási teher elkülönül élesen az adóigazgatási eljárásban és a büntetőeljárásban azokban az esetekben, amikor az érintett hatóság (ügyész, illetve adóhatóság) azt állítja, hogy az áru el sem hagyta Magyarország területét, hiszen az ügyésznek ezt effektíve konkrétan bizonyítania kell, míg az adóhatóságnak elegendő az is, hogy – valamilyen oknál fogva – arra az álláspontra helyezkedik, hogy az érintett cég az adóhatóság számára nem tudta hitelt érdemlően igazolni az áru határátlépését. Ilyen indokok lehetnek pl. nem megfelelően kitöltött, vagy hiányos CMR okmányok, a külföldi partner elérhetetlensége, amennyiben a szállításról ő maga gondoskodott és az áru átadása részére az eladó magyarországi telephelyén történt, stb.

Ebből következően az adóigazgatási eljárások során keletkezett döntések nem feltétlenül alkalmasak egy terhelő megállapítás meghozatala során sem a vádirat alátámasztására, illetve rendkívül lényeges az adóhatósági iratokat ilyen esetekben az irányadó eljárási és bizonyítási teher szabályaira figyelemmel értelmezni a büntetőeljárások során.

Csak megjegyzendő ezen a ponton, hogy az adóügyekben – különösen az EKÁER bevezetése előttiekben, illetve EKÁER hatálya alá nem tartozó ügyekben – már felhívta az Európai Bíróság a figyelmet arra, hogy a magyar jog nem tartalmaz olyan előírást, hogy pl. a közösségi értékesítés bizonyítására szolgáló iratok listája, így elviekben bármilyen bizonyítékkal (pl. tanúvallomással) bizonyíthatna a közösségi értékesítést végző cég, de a joggyakorlat mégis elsősorban fuvarokmányokkal történő bizonyítást vár el.

A tanúvallomásoknak (pl. sofőrök nyilatkozata, raktárosok nyilatkozatai) azonban a büntetőeljárásokban jóval nagyobb szerepük van, mint az adóügyekben, így ez is egy lényegi eltérés a két eljárás között, tekintettel arra, hogy az adóügyekben általánosan elfogadott elv az, hogy nyilatkozattal nem pótolhatók a bizonylatok.

Rátérve a tipikus körhintacsalásokra – az áru létezik, el is hagyja az ország területét, majd később visszaérkezik –, felmerül a kérdés, hogy

milyen érvei szoktak lenni az adóhatóságnak az adóigazgatási eljárásokban, mint objektívnek (általában összességükben) tekintett körülmények:

1. A terméket külföldre értékesítő, számlabefogadó cég nem tudja megnevezni az áru eredetét, vagyis saját maga által ismeretlen eredetű árut forgalmaz. Erről a körülményről azonban már ki mondta az Európai Bíróság azt, hogy nem minősül objektívnek, így nem alapozhatja meg az adólevonási jog megtagadását (ld. Hardimpex-ügy). Büntetőjogi szempontból felmerül az a kérdés, hogy ebből a körülményből lehet-e következtetni a terhelt bűnös tudattartalmára. Véleményem szerint aligha, figyelembe véve azt is, hogy minden egyes cégnek a saját, védendő üzleti titkát képezi az, hogy kitől vásárol árut, hiszen ennek kiadása esetén a vevője kikerülhetné őt a további üzletekből. Tulajdonképpen a beszállítóm beszállítójának ismerete, illetve még távolabbi kereskedő ismerete a láncolatban (különösen egyedileg nem azonosítható termék, pl. sampon, kávé, tintapatron stb.) elvárhatatlan is a gazdasági környezetre tekintettel. Más a helyzet azonban bizonyos élelmiszerek esetében, ahol jogszabályi – uniós és magyar – elvárás a nyomon követhetősége az árunak. Ebben a tárgykörben azonban fontos kiemelni, hogy a hazai, általános forgalmi adó ügyekben eljáró közigazgatási bíróságok friss gyakorlata az, hogy a számlabefogadótól (legyen az akár uniós értékesítést is valló társaság) nem követelhető meg az áru eredetének ismerete a saját beszállítójának megnevezésén kívül.
2. Az értékesítési láncolatban tipikusan előfordul az, hogy számos gazdasági szereplő (leggyakrabban az árut felbruttósító eltűnő kereskedő, vagy az őt követő beiktatott kereskedők) egyáltalán nem veszi birtokba az árut, az áruval az érintett cégek vezető tisztségviselői, alkalmazottai (ha egyáltalán vannak) nem is találkoznak. A Signum-ügyben hozott ítéletig ezen körülményre előszeretettel hivatkozott a magyar adóhatóság, amivel azt kívánta bizonyítani, hogy az érintett számlakiállító cégek nem is végeztek valójában semmilyen gazdasági tevékenységet, szerepük abban állt mindössze, hogy számlákat állítottak ki és így a gazdasági események nem a felek között történtek meg, a számlák, amelyek alapján a valóban működő, árut megszerző cég általános forgalmi adóját csökkentette,

fiktívek. Ez a gyakorlat azonban mára jelentősen megváltozott, nem csupán a Signum-ügyben született ítéletre tekintettel, hanem a lengyel PPUH-ügyben született ítéletre is figyelemmel. Az utóbbiban ugyanis elvi érveléssel mondta ki az Európai Bíróság azt, hogy a termékértékesítés, amely a HÉA Irányelvben szereplő fogalom, élesen elkülönül a nemzeti jogi tulajdonátruházás fogalmától. Előbbinek ugyanis nem feltétele a birtokba vétel, míg az utóbbinak igen. Vagyis ezek alapján mára már nem hivatkozhat az adóhatóság arra, hogy egyes számlakiállító cégek nem rendelkeztek az áruval, azt nem is vették birtokba, hiszen ez nem is kell az áfás számla jogszerű kiállításához és a termékkel történő kereskedelem végzéséhez.

Ezen indokok alapján a számlabefogadó cég vezető tisztségviselőjének bűnös tudata a büntetőeljárásban nem vezethető le abból álláspontom szerint, hogy a beszállítója nem rendelkezett az áruval, azt sosem vette birtokba, hiszen gondoljunk bele: a számlabefogadó megrendelt árut a számlakiállítótól, amit meg is kapott. Legfeljebb az vetődhet fel, hogy miért pont attól a cégtől szerezte be az árut, aki a számlát kiállította, miért nem mástól, de erre még később kitérek.

3. Az adóhatóság és az ügyészség is előszeretettel hivatkozik arra a tényre, hogy ugyanaz az áru pörgött körbe és körbe. Ezzel kapcsolatosan azonban fel kell hívni a figyelmet arra, hogy ennek az állításnak a bizonyítása, illetve megalapozottsága számos problémát és nehézséget tud felvetni.

Mind a nyomozó hatóságok, mind az adóhatóságok sokszor átsiklanak afölött, hogy ellenőrizték a számlakiállító és a számlabefogadó cégek aktuális készleteit, leltárját. Ugyanis amennyiben az állapítható meg, hogy akár a számlabefogadó, akár a számlakiállító az érintett termékekkel másokkal is – akár bizonyítottan legálisan, akár csak részleteiben a hatóságok által nem vizsgálva – kereskedett, úgy rendkívüli nehézséget tud okozni annak bizonyítása, hogy valójában ugyanaz a termék pörgött körbe és körbe a felállított körhintában. Amennyiben kimutatható, hogy akár a legelső szállítás előtt, akár menet közben rendelkezett készleten a számlabefogadó mástól származó, ám ugyanolyan termékkel, mint ami a „gyanú szerint” fiktív számlákhoz kötődik, akkor önmagában az értékesítésekből

nem állapítható meg az, hogy ugyanaz az áru került körbe-körbe értékesítésre.

Azt a tényt pedig, hogy ugyanaz az áru pörgött körbe és körbe, az eljáró, ezt állító hatóságnak kell bizonyítania mind adóügyben, mind büntetőeljárásban.

Hangsúlyozandó ezen a ponton az a különbség is, hogy adóügyekben jóval könnyebben elmarasztható a számlabefogadó cég, ha megállapítást nyer az áruról az, hogy mindig ugyanaz volt és az áruval csupán a raktárosai találkoztak, míg büntetőeljárásokban ez még egyáltalán nem jelenti a terhelt bűnösségének bizonyítását. Éppen ezért úgy gondolom, hogy a büntetőeljárásokban kiemelt jelentőséget kell tulajdonítani a körhinta csalások esetében az áruval fizikálisan kapcsolatba kerülő személyek mielőbbi, minél korábbi kihallgatásának. Ilyen személyek tipikusan az eljáró raktárosok, illetve a sofőrök. Nem is beszélve arról, hogy ezen személyek tipikusan nem érdekeltek a büntetőeljárások kimenetelében, tehát részükről sokkal előbb várható elfogulatlan vallomás, mint pl. az érintett ügyvezetőktől, vagy kereskedelmi igazgatóktól.

4. Az adóhatóság és az ügyészség előszeretettel hivatkoznak arra, hogy a számlakiállító cégek (köztük az eltűnő kereskedőt is) nem rendelkeznek a valós működés jegyeivel, nem rendelkeznek az áru értékesítéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételekkel. Ezen a ponton azonban kiemelendő ismételten az, hogy az árut nem kell birtokba vevye a számlakiállító cég, továbbá a személyi és tárgyi feltételek árukereskedelem esetén rendkívül nehezen is értelmezhetők emiatt. Ezeknek a szempontoknak álláspontom szerint nem a kereskedelem során van nagy jelentősége. Sokkal inkább akkor, amikor az eljáró ügyészség, illetve adóhatóság arról az oldalról próbálja a tudattartalmat bizonyítani, hogy miért pont arra a számlakiállító cégre esett a választása a számlabefogadónak, akitől az árut a számlái szerint megvette. Ez a kérdéskör különösen jelentős lehet akkor, amikor nagyszegű kereskedelem zajlik a felek között. Erre már a bírói gyakorlat is azt mondja, hogy nagyszegű ügyletek esetén ennek a körülménynek igenis jelentősége lehet, különösen, ha a felek eltérően nyilatkoznak, avagy a számlabefogadónak már volt

korábban létező, másik beszállító partnere. Ezen a ponton nagy jelentősége lehet a stróman kérdéskörnek, illetve annak is, hogy egy-egy tágabb időszakon keresztül hogyan váltották ugyanazon termékeket beszállító cégek egymást, ezen beszállító cégek között kimutatható-e azonos irányító személy, kötődnek-e valamilyen módon egymáshoz. Ezek a körülmények álláspontom szerint alkalmasak lehetnek az adózói pozitív tudattartalom objektív módon történő bizonyítására, illetve a terhelt bűnösségének a bizonyítására.

5. Ahogyan azt korábbi konferenciákon is említettem, az árkérdés minősülhet olyan objektív körülménynek, amely a „tudta, vagy tudnia kellett volna” fordulat bizonyítására alkalmas lehet. Különösen jelentős lehet ez nem körhintacsalások esetén, hanem élőerős munkavégzéshez kötődően, pl. vagyonvédelem, takarítás stb.

Ugyanakkor relevanciája van ennek a kérdéskörnek az adóigazgatási eljárásokban is. Amennyiben ugyanis a kereskedelem nagy összegekben zajlik a felek között, úgy célszerű lehet a hatóságok részéről megvizsgálni azt, hogy az érintett termékek legismertebb nagykereskedői, illetve gyártói milyen árakat alkalmaztak a vonatkozó időszakban. Ha ugyanis ebből az derül ki, hogy a számlabefogadó által befogadott számlákon szereplő árak alacsonyabban voltak mint a gyártó/legnagyobb nagykereskedők árai, úgy a tudnia kellett volna fordulat releváns lehet. Természetesen számos körülmény indokolhatja bizonyos termékek nagykereskedelmi ár alatti eladását, de ebből a szempontból érdemes lehet erre is kiterjedően nyilatkoztatni adóigazgatási eljárásokban a feleket, pláne még azelőtt, hogy az adóhatóság számukra nyilvánvalóvá tenné az általa adott esetben már ismert árakat és differenciákat.

Felmerül a körhintacsalásoknál kérdésként, hogy minden esetben az árut külföldre értékesítő cég húzza a hasznot az ügyletből, avagy elképzelhető más, pl. a beszállítói oldalon valaki, mint haszonhúzó. Ennek a kérdésnek a megítélésénél rendkívül fontos szerepe van annak, hogy a tagállami értékesítést valló cég mekkora árrésszel dolgozott, mekkora az ő kimutatható haszna ezeken az ügyleteken. Amennyiben reális haszna a nettó árak közti különbségen kimutatható, akkor bizony elképzelhető, hogy valójában ez nem, vagy nem csupán neki állt érdekében.

Kiemelten fontos ennek a kérdésnek a megválaszolása során az, hogy a körhintában továbbutalásra kerülő pénznek felderíthető-e a sorsa, hogy az kihez került. Amennyiben nincsen arra utaló bizonyíték, hogy az visszakerült volna a tagállami értékesítést valló, és így első ránézésre adóelőnyhöz leginkább jutó céghez, és ennek reális kimutatható haszna volt a nettó eladási és beszerzési árai között, úgy elképzelhető, hogy valójában tényleg vétlen volt és a haszon másnál keresendő.

Éppen ezért tartom fontosnak azt a lehetőséget is minden esetben megfontolni és alaposan megvizsgálni, hogy elképzelhető-e az, hogy a beszállító oldal volt a nyertese valójában a körhintacsalásnak, hiszen ez az oldal az, ahová átutalásra került az áfa összege is, csak a költségvetés számára nem került befizetésre.

A VÁLLALKOZÁS BÜNTETŐJOGI KOCKÁZATA

Bevezetés

Általában a vállalkozás nem a moralizálás színtere, Mattyasovky Jenő² szerint, *a becsületes kereskedő sohasem gazdagodik meg, ellenben nagyon hamar tönkremegy*, de egy mostanában hazánkban készült felmérés alapján is 100 emberből 70 gondolja úgy, hogy meg kell sérteni néha a törvényeket, hogy boldogulni tudjunk.³

Így talán nem elhamarkodott azt kijelenteni, hogy a rendszerváltás utáni vad kapitalizmus, illetve az azt megelőző „össznépi szocialista lopkodás” időszakának utóregnései még igencsak érezhetőek Magyarországon.

I. A gazdasági, illetve a gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények

A vállalkozás, mint a nyereség érdekében a fogyasztói (piaci) igények kielégítésére irányuló tevékenység igen kockázatos dolog, aminek forrásai között leggyakrabban a természeti, politikai, gazdasági, jogi, piaci, technikai és az emberi tényezők említhetőek.

A vállalkozás, illetve a gazdálkodás általam vizsgált jogi (büntetőjogi) kereteit, szabadságát és védelmét alkotmányos szinten az Alaptörvény M) cikke mondja ki, miszerint:

-
- 1 PhD hallgató, KRE ÁJK Bűnügyi Tudományok Intézete, témavezető: Prof. Dr. Domokos Andrea
 - 2 Mattyasovky Jenő: Az 1960-as években rendőr nyomozóként dolgozott, később a Magyar Rendőr hetilap szerkesztőségében volt újságíró. Több híres krimi fűződik a nevéhez, mint például a Hód könyvek.
 - 3 SARANKÓ Bea Emőke: *Az adócsalás gazdaságpszichológiája*. Corvinus Egyetem, Budapest, 2013. 19.

„(1) Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik.

(2) Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági versenyt feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.”

Az alkotmányos gazdasági rendet⁴ számos polgári, közigazgatási és büntetőjogi szabály rendezi, védi. A gazdasági büntetőjog az anyagi büntetőjog egyik önálló és talán legelkülönültebb részterülete, amely azoknak a büntetőjogi és büntetőjogon kívüli jogszabályoknak az összessége, amelyek meghatározzák, hogy az aktuális, uralkodó gazdasági szisztéma (piacgazdaság) szabályszerű működését fenyegető cselekmények közül melyek minősülnek bűncselekménynek.

Ennél tágabb kategória a gazdálkodással összefüggő bűncselekmények kategóriája, ide sorolhatjuk a gazdasági bűncselekményeken kívül a gazdasági vesztegetést, a környezetvédelmi bűncselekményeket, az egyes vagyon elleni bűncselekményeket, mint például a gazdálkodás körében elkövetett sikkasztás, csalás, hűtlen kezelés, hanyag kezelés, orgazdaság, vásárlók megkárosítása, a hitelsértés, a szerzői és szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekményeket, stb.⁵

A gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények rendszerének megértéséhez - és így a vállalkozás büntetőjogi kockázatának felismeréséhez is - először is nélkülözhetetlen a bűncselekmények közös, központi elemének tisztázása, tehát a gazdasági tevékenység fogalmának megértése - bár ehhez a hatályos Btk. semmilyen fogózkodót nem ad - így

4 A gazdasági rend a Btk. preambulumban és a 4. § (2) bekezdésében is nevesített védett társadalmi érték. Btk. 4. § (2): *Társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti.*

5 A gazdasági bűncselekmények jelenleg a Btk. következő fejezeteiben található meg: XXXVIII. Fejezet (A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények), XXXIX. Fejezet (A költségvetést károsító bűncselekmények), XL. Fejezet (Pénzmosás), XLI. Fejezet (A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények), XLII. Fejezet (A fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények)

a fogalom tisztázása érdekében először vizsgáljuk meg a korábbi Btk. gazdasági bűncselekmények fejezetéhez adott fogalom magyarázatát azaz 1978. évi IV. törvény 315. § (2) bekezdését: *E fejezet alkalmazásában gazdasági tevékenység a bevétel elérése érdekében vagy azt eredményező módon saját kockázatra rendszeresen végzett termelő, kereskedelmi vagy szolgáltató tevékenység.* A korábbi Btk. ezen értelmű rendelkezése a pénzmosás tényállásához igazodott, hiszen a pénzmosások célja nem a nyereségre törekvés, hanem kizárólag bevételszerzés, pénzforgatás, a bűnös pénz eredetének leplezése érdekében. Ezzel szemben a rendes gazdálkodás körében végzett gazdasági tevékenység – ahogy a Ptk. is fogalmaz⁶ - üzletszerű, rendszeres haszonszerzésre, nyereségre törekvő magatartást jelent, így én sokkal pontosabbnak tartom Tóth Mihály vonatkozó fogalom magyarázatát, miszerint: *a gazdasági tevékenység valamiféle rendszeres, s a pillanatnyi személyes szükségletek kielégítését meghaladó pénz- áru- vagy szolgáltatásforgalom bonyolítását jelenti.*

A gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények másik fontos ismérve, hogy az egyes deliktumok célja általában vagy a jogtalan vagyoni haszonszerzés vagy a jogtalan vagyoni haszonszerzés leplezése. Gondoljunk csak a vállalkozás keretében megvalósuló költségvetési csalásra, csalásra, sikkasztásra, orgazdaságra, stb⁷. A legtöbb ilyen bűncselekménynek - ahogy a gazdasági tevékenységnek is - a célja a vagyoni haszonszerzés („extra profit”). A gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények másik csoportjának a célja pedig általában az elkövető jogtalan vagyoni haszonszerzésének, illetve az ezzel okozott kárnak, vagyoni hátránynak a leplezése. Gondoljunk csak a számvitel rendjének megsértésére, amikor az elkövető jellemzően azért nem bizonylatol, hogy az adót elkerülje vagy így sikkasztja el a gazdasági társaság vagyonát. Továbbá a pénz-

6 Ptk. 3:88. § [A gazdasági társaság fogalma]

(1) A gazdasági társaságok üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására, a tagok vagyoni hozzájárulásával létrehozott, jogi személyiséggel rendelkező vállalkozások, amelyekben a tagok a nyereségből közösen részesednek, és a veszteséget közösen viselik.

7 A hűtlen kezelés is egy jellemzően nem bizonyítható csalás, amikor például a cég vezetője az ésszerű gazdálkodás szabályait úgy sérti meg, hogy valaki (barátja) részére adja el a cég eszközeit fél áron.

mosás bűncselekményénél is az elkövető a büntetendő cselekményből származó dolog eredetét kívánja leplezni, de általában a gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények leplezése a célja a cég fantomizáló magatartásoknak is.⁸

II. A gazdasági bűnözés fogalmi eltérései

Kriminológiai szempontból a gazdaság fekete és fehér területekre osztható, ahol a fehér gazdaság szereplői teljesen legális vállalkozási tevékenységet folytatnak, a feketegazdaság szereplői pedig vagy a legális gazdasági szférában szereplők, akik illegális tevékenységet folytatnak (például adócsalás, a fogyasztó megtévesztése, gazdasági titok megsértése stb.) vagy illegális vállalkozások, akik tiltott tevékenységet folytatnak (például fegyverkereskedelem, kábítószer-kereskedelem, pénzmosás fiktív fedőcégek alapításával). Az úgynevezett „szürkegazdaság” szereplőinél a legális és illegális elemek nem egyértelmű egyvelege sejlik elő a színpalak mögül. Tóth Mihály kriminológiai definíciójával: *gazdasági bűnözésnek azt a gazdálkodás menetében megvalósuló, vagy ahhoz szorosan kapcsolódó bűnözési formát kell tekinteni, amely – akár az elkövetés módjára (gyakran a gazdálkodás legális formáinak, kereteinek felhasználásával vagy az azokkal való visszaélés révén) akár eredményére tekintettel – alkalmas arra, hogy esetleges egyéni érdekek sérelmén túlmenően elsősorban és jellemzően a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, a tisztességes és törvényes gazdálkodás kereteit sértse, vagy veszélyeztesse.*

Mindezekkel szemben a gazdasági bűnözés, mint köznapi fogalom tartalma és határai nem azonosak a gazdasági, illetve a gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények büntetőjogi vagy kriminológiai kategóriáival. A köznapi használat néhol több magatartást is gazdasági bűnözés kategóriába sorol, mint például a joghézagok, azaz a jogsza-

8 A gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények jellemző problémája még a vagyon elleni bűncselekményektől történő elhatárolás, ahol a klasszikus vagyon elleni bűncselekményekkel szemben az ilyen bűncselekmények nem az aktuális, statikus birtok és tulajdonviszonyokat támadják, hanem a gazdálkodás folyamatához, a termeléshez, előállításához, forgalmazáshoz, elosztáshoz, mint dinamikus folyamatokhoz kapcsolódnak.

bályi lehetőségek nem túl etikus kihasználását (stiklik), melyek kívül esnek a büntetőjog területén (például legális offshore jelenség). Ezzel szemben számos büntetőjog ellenes, a gazdálkodás körében felmerülő magatartás esetében elmarad a társadalmi elítélés, mint például a minimálbérre bejelentett és zsebből kipótolta munkavállalók esete vagy a szándékosan szabálytalanul elszámolt céges költségek, illetve a számla nélküli, eltitkolt gazdasági események (kér számlát?). Emellett igen jelentős azon büntetendő cselekmények száma is, amiket még az általános jogérzékkel vagy akár jogi végzettséggel rendelkező vállalkozók is jogszerűnek, szabályosnak ítélnék meg, így tehát a vállalkozók feje felett tudva vagy „tudatlanul”, de ott csüng Damoklész kardja,⁹ amikor a vállalkozás büntetőjogi értelemben is igen kockázatos útjára lépnek.

III. A vállalkozói felelősség telepített jellege

A vállalkozói büntetőjogi felelősség kapcsán először is tisztázandó, hogy az számos jogszabályon alapul¹⁰, ezek közül is alapvető fontosságú a vagyoni viszonyokat, a vállalkozási, illetve a gazdálkodási tevékenységeket

9 Molnár Gábor Miklós álláspontját osztva a gazdasági büntetőjog valóban jelentős részben kikerült a morális alapú büntetőjogi normák köréből – vagy talán soha nem is volt ott Magyarországon – ennek okai többek között, hogy a kerettényállások mögött folyamatosan változó igazgatási normák vannak, hogy a magyar vállalkozói gondolkodásmódnak még 30 éve sem volt áttérni a piacgazdaságra, hogy a közfelfogás szerint *az állam sem transzparens, akkor én miért legyek az*, illetve álláspontom szerint, hogy egyes tényállások nem felelnek meg az ultima ratio elvének és igazgatási normákkal is szabályozható magatartásokat vonnak büncselekményi körbe. (Például: Gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása Btk. 409. § vagy Társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással történő visszaélés Btk. 395. §)

10 A gazdasági társaságok működésével kapcsolatos fontosabb jogszabályok: 2013. évi V. törvény a polgári törvénykönyvről, 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról, 1991. évi II. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról, 2000. évi C. törvény a számvitelről, 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról, 2002. évi XLIII. törvény az egyszerűsített vállalkozói adóról, 2003. évi XCII. törvény az adózás rendjéről, 1990. évi XCIII. törvény az illetékekről,

alapjaiban szabályozó polgári törvénykönyv, amely jelentős felelősséget telepít a vállalkozók részére¹¹, de számos más jogszabály is komoly büntetőjogi felelősséget alapoz meg¹². Továbbá kiemelendő, hogy az irányadó jogirodalom is a jogszabályok és a belső szervezeti szabályok által a

1990. évi C. törvény a helyi adókról, 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adótól, stb.

- 11 Ptk. 3:21. § (2) A vezető tisztségviselő ügyvezetési tevékenységét a jogi személy érdekének megfelelően köteles ellátni.

Ptk. 3:29. § (1) A jogi személy törvényes képviselőjét a vezető tisztségviselő látja el.

(3) A vezető tisztségviselő köteles a jogi személy jogszabályban előírt adatait a nyilvántartó bíróságnak bejelenteni.

Ptk. 3:112. § (2) A vezető tisztségviselő a társaság ügyvezetését a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján önállóan látja el. E minőségében a jogszabályoknak, a létesítő okiratnak és a társaság legfőbb szerve határozatainak van alávetve.

Ptk. 3:118. § [A vezető tisztségviselő harmadik személyekkel szembeni felelőssége]

Ha a gazdasági társaság jogutód nélkül megszűnik, a hitelezők kielégítetlen követelésük erejéig kártérítési igényt érvényesíthetnek a társaság vezető tisztségviselőivel szemben a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint, ha a vezető tisztségviselő a társaság fizetéseképtelenségével fenyegető helyzet beállta után a hitelezői érdekeket nem vette figyelembe. Ez a rendelkezés végelszámolással történő megszűnés esetén nem alkalmazható.

- 12 Art. 14. § (1) Az adózó az adó és a költségvetési támogatás megállapítása, megfizetése (kiutalása) érdekében köteles jogszabályban vagy e törvényben előírt: a) bejelentésre, nyilatkozattételre, b) adómegállapításra, c) bevallásra, d) adófizetésre és adóelőleg fizetésére, e) bizonylat kiállítására és megőrzésére, f) nyilvántartás vezetésére (könyvvezetésre), g) adatszolgáltatásra, h) adólevonásra, adóbeszedésre, i) pénzforgalmi számlanyitásra és adóköteles tevékenységével összefüggő kifizetésnek az e törvényben meghatározott módon való teljesítésére
- Sztv. 14. § (12) A számviteli politika elkészítéséért, módosításáért a gazdálkodó képviselőjére jogosult személy felelős.

Sztv. 161. § (4) A számlarend összeállításáért, annak folyamatos karbantartásáért, a naprakész könyvvezetés helyességéért a gazdálkodó képviselőjére jogosult személy a felelős.

Sztv. 162. § (3) A könyvvezetés folyamatosságáért és helyességéért a gazdálkodó képviselőjére jogosult személy a felelős.

vezetőkre telepített felelősségről ír,¹³ nem csoda, tehát, hogy a gyakorlat is a rendelkezni jogosult, illetve kötelezett személy (vezető tisztségviselő, képviselő) kézenfekvő tettesi felelősségét tartja elsődlegesnek.¹⁴

A gyakorlatban megjelenő és kézenfekvő vezetői büntetőjogi felelősség telepítés (adózási, számviteli, stb. szabályok alapján), felelősség „objektívizálás” kapcsán fontos megemlíteni, hogy a jogalkotó számára is kezd szimpatikussá válni ez a büntetőjogban nem szokványos módszer. Ez jól tetten érhető a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása tényállásban is, amikor a jogalkotó egy más jogszabály által a vezetőre telepített bejelentési kötelezettség elmulasztását kriminalizálja, mert nem tartja elegendő védelemnek például a cég megszüntetésére irányuló eljárást, illetve az adószám törlését, ha a cég székhelye nem fellelhető. Ezért a vezető állású személy ilyen – szándékos - mulasztását büntetőjogi szankciókkal rendeli üldözni. Hasonló – álláspontom szerint szintén túlkapasos, az ultima ratio elvét sértő – megoldás a Btk. 397. § alatt található a költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása bűncselekmény, ahol a jogalkotó ismét a kézenfekvő felelősség telepítés más jogágakban ismert módszeréhez folyamodik,¹⁵ amikor a gazdálkodó szervezet vezetője, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagja vagy dolgozója által elkövetett mulasztást rendeli üldözni, ha felügyeleti, ellenőrzési kötelezettségük elmulasztásával ezen személyek lehetővé teszik a költségvetési csalás elkövetését.

IV. A vállalkozói tévedés büntethetőségre gyakorolt hatása

A gazdasági bűncselekmények kerettényállás szerkezetű büntetőjogi normák, ennek ellenére a gyakran változó a büntetőjogi felelősséget

13 MOLNÁR Gábor: *Gazdasági Bűncselekmények*, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó, 2009. 13.

14 Jogtörténeti tekintetben már az 1988 évi VI. tv. (első Gt) is kimondta, hogy a vezető tisztségviselők, a felügyelő bizottság tagjai és a könyvvizsgálók az ilyen tisztséget betöltő személyektől általában elvárható gondossággal kötelesek eljárni, ezzel maga a jogszabály telepített jelentős gondossági kötelmet az ott felsorolt személyek részére.

15 Maga a jogszabály indoklása is a vezetők felelős magatartásra szorításáról ír.

megalapozó szabályok (adózási, számviteli, stb.) esetleges nem ismerete, hibás ismerete vagy téves értelmezése csak szűk körben¹⁶ alapozhatja meg a büntetőjogi felelősség elkerülését a bíróságok gyakorlata alapján,¹⁷ hiszen a vezető tisztségviselő, vállalkozó alapvető kötelem a vállalkozási tevékenység jogszerű folytatása és az ezzel kapcsolatos kötelezettségek teljesítése. A büntetőjogi felelősség megállapításának quasi elkerülhetlenségére jó példa a Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.13/2009/5. ítélete, amely alapján egy társaság vezető tisztségviselője nem hivatkozhat érdemben a társadalomra való veszélyességben való tévedésre (jogi norma tartalmában való tévedésre) egy büntetőjogi tankönyv álláspontja alapján¹⁸, hiszen az ilyen tévedést kizárólag a jogalkalmazó szervek döntései és azok tájékoztatása alapozhatja meg.¹⁹

Emellett a ténybeli tévedés vonatkozásában is szigorú a felsőbb bíróságok gyakorlata, amikor a Legfelsőbb Bíróság BH 2003/397 ítéletében kimondta, hogy a *könyvelő alkalmazása a terheltnek a bevallások*

16 Legf. Bír. Bfv. III.843/2008/5. A Legfelsőbb Bíróság az ítélet indokolásának részeként rámutatott arra, hogy az ítélkezési gyakorlat következetes abban, hogy a büntetőjogszabály létezésében, a büntetőjogi tilalomban való tévedés közömbös. E főszabály alól kivételt képezhet a büntetőjogi keretdiszpozíció tartalmát kitöltő igazgatási jogszabályt érintő tévedés, amely – az elkövetőtől várható ismeretekre és az elkövetés sajátos viszonyaira figyelemmel – adott esetben értékelhető társadalomra veszélyességben való tévedésként.

17 HATI Csilla: A társadalomra veszélyességben való tévedés. *Büntetőjogi szemle* 2012/3. 14. „Megállapítást nyert, hogy olyan tényállások esetén, melyeknél a háttérjogszabály gyakran változik, nagyobb esély mutatkozik az elkövető társadalomra veszélyességben való tévedésére. Ezt a tényt támasztja alá az is, hogy ezekben az esetekben a különböző bíróságoknak is gyakran eltérő a véleményük. Ilyen esetekben tehát szintén nem feltétlenül várható el az elkövetőtől, hogy tisztában legyen a rá vonatkozó előírásokkal, elvárásokkal, kötelezettségekkel.”

18 Hiszen a jogirodalomban többféle egymással szemben álló álláspont is lehet.

19 FÖLDVÁRI József: *Büntetőjogi alapismeretek*. Pécsi Tudományegyetem Jogi Kar Továbbképző Központ Jogi Szekció. Pécs, 2003. 50. o. :”A jog ismerete nem feltétele a szándékosság megállapításának, nélküle is van bűncselekmény. Abban az esetben azonban, ha valaki azért nem tartja cselekményét társadalomra veszélyesnek, mivel nem tud annak büntetni rendeltetéséről, nem büntethető ugyan, de nem jogi tévedés, hanem társadalomra veszélyességben való tévedés miatt – feltéve természetesen azt is, hogy erre a feltevésre alapos oka volt.”

*benyújtásáért fennálló felelősségét nem szüntette meg, mivel még abban az esetben is ellenőriznie kellett volna, hogy a bevételek megtörténtek-e, ha a könyvelő megbízása a bevételek benyújtására is kiterjedt volna.*²⁰ Továbbá a Debreceni Ítéltábla Bhar.473/2013/3 döntését a következőképpen indokolja: *A törvény alapján a cég ügyvezetőjeként az adóbevallásért és annak ellenőrzéséért felelő személy alappal nem hivatkozhat ténybeli tévedésre. Miként már utalt rá az Ítéltábla, a könyvelő igénybevétele, a szükséges okiratok átadása sem mentesíthet az adózási kötelezettség teljesítése alól, mert a cégvezető alapvető kötelem az adózás gondos figyelemmel kísérése, melyre jelen esetben nem került sor.*

Összegezve, az irányadó jogirodalom, illetve a gyakorlat alapján, a vállalkozók részére az egyes gazdálkodást szabályozó jogszabályok jelentős felelősséget, kockázatot telepítenek, így a vállalkozók az adózási, számviteli vagy más a büntetőjogi keretdiszpozíciókat tartalmazó norma megsértése esetén szűk körben hivatkozhatnak jogi vagy ténybeli tévedésre, illetve arra, hogy még eshetőlegesen szándékuk sem volt a jogsértésre, hiszen a vállalkozók alapvető kötelezettsége az egyes rájuk vonatkozó jogszabályok betartása. Így kellő alappal nem bízhatnak tényállászerű magatartásuk jogszerűségében, ha nem ismerték meg a vonatkozó szabályokat, bár a lehetőségük meg volt rá.²¹ (Ezen álláspont

20 A könyvelő alkalmazásának esetében álláspontom szerint egy kamarai tagsággal rendelkező, szakképzett könyvelő alkalmazása, megbízása esetén az ügyvezető alappal, de legalábbis könnyelműen bízhat a bevételek benyújtásában, illetve azok helyességében, tehát pusztán ezen körülmények fennállása esetén az ügyvezetőt legfeljebb tudatos gondtalanság terheli, ami a költségvetési csalás esetében nem büntetendő.

21 Álláspontom szerint a vállalkozói telepített felelősség kézenfekvő és a jogalkotó, jogalkalmazó számára nagyon praktikus megoldás, hiszen például a gazdasági társaság képviselője, ügyvezetője, aki a rendelkezésre jogosult, illetve a bejelentésre, bevallásra, könyvvezetésre kötelezett, számos esetben esetleg csak pusztán hanyagságból (a releváns tények tudata nélkül) nem tesz eleget például székhelyváltozás bejelentési kötelezettségének, ezzel pedig megsérti a Ptk. 3:29. § (3) bekezdését „A vezető tisztségviselő köteles a jogi személy jogszabályban előírt adatait a nyilvántartó bíróságnak bejelenteni.” és ezen mulasztása maga után vonja a Ctv. 89-90. §-ában foglaltakat, ami alapján a cégbíróság megszüntetési eljárást kezd meg, ha a cég a székhelyén nem elérhető, tehát

alapjául szolgálhat a büntetőjog tudományban elfogadott megállapítás, miszerint: A megalapozatlan vágyakozás már nem könnyelműség, hanem belenyugvás, közömbösség.)²²

V. A vállalkozás során gyakran előforduló bűncselekmények

A vállalkozási tevékenység komoly büntetőjogi kockázatot rejt magában, az egyes gazdálkodással kapcsolatos bűncselekményekről elmondható, hogy – tudva vagy „tudatlanul” – de számos vállalkozás mindennapjainak szerves részét képezik. Az alábbiakban néhány igen tipikus a vállalkozási tevékenység során gyakran előforduló és könnyen megvalósítható vagyoni elleni, pénzmosó, gazdálkodás rendjét sértő és költségvetést károsító bűncselekményt villatok fel, rámutatni próbálva arra, hogy a gazdasági tevékenység „hevében” mennyire könnyen átléphető a büntető jogellenesség határmezsgyéje.

6.1. A gazdálkodás körében elkövetett tipikus vagyoni bűncselekmények

A vagyoni elleni bűncselekményeket áttekintve, gondoljunk csak egy cég megalapítására, a gazdasági társaság részére a tagok által biztosított vagyoni

ismeretlen székhelyű, de mindezek mellett az ügyvezetőnek számolni kell a büntetőjogi jogkövetkezményekkel is, hiszen a Btk. 409. § (2) bekezdése alapján: *Aki közhitelű nyilvántartásba bejegyzendő, gazdasági tevékenységhez kapcsolódó adat, jog vagy tény bejelentését, illetve ilyen adat, jog vagy tény változásának bejelentését elmulasztja, ha a bejelentési kötelezettségét jogszabály írja elő, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.* (A gyakorlatban a tények tudtát, illetve a minimum eshetőleges szándékú bűnösséget ilyen esetekben a bíróság tényről, tényre való következtetéssel úgy állapítja meg, hogy a cég ügyvezetője *tudta, mert tudnia kellett*, hogy például bejelentési kötelezettség terheli.)

- 22 A gyakorlat alapján a ténybeli tévedésen, illetve a hanyagságon alapuló esetknél (Például amikor a fiktív számla kiállítójának adócsalói minőségéről nem tud a számla befogadó) az esetleges eljárás megszüntetés vagy felmentés bizonyítottság hiányára történik, nem a bűncselekmény hiányára, így ezt az anyagi jogi kérdést eljárásjogi megoldással zárják le az eljáró hatóságok, bíróságok.

hozzjárulás²³ a jogi személy vagyona,²⁴ így az a tagok, illetve a vezető tisztségviselő vagyonától is elkülönül, nekik tehát idegen vagyon (már ennek a megértése is jelentős probléma a jogban nem jártas személyek számára). Amikor, tehát a létesítő okirat aláírásakor a tag arról nyilatkozik, hogy a cég pénztárába befizette a vagyoni hozzájárulást, de abból a pénzből másnap a feleségének cipőt, illetve más praktikus, de nem a cég részére beszerzett eszközöket vásárol meg, akkor valójában sikkasztást követ el,²⁵ de sikkasztás bármely eset, amikor a cég tulajdonosa, alkalmazottja, ügyvezetője vagy akár eseti meghatalmazottja a rábízott idegen vagyont, azaz a jogi személy vagyonát eltulajdonítja vagy sajátjaként rendelkezik vele.

Ezzel szemben csalás – esetleg gazdasági csalás²⁶ - valósul meg, ha a társaság pénzét az ügyvezető vagy alkalmazott (csalárd módon) fiktív számla beállításával vonja ki a cégből, hiszen ekkor a kár vagy vagyoni hátrány a magtévesztés, színlelés eredményeként áll be. Ilyen esetekben az áfa, illetve tao adónemekben elkövetett költségvetési csalás megállapíthatósága a számla áfa tartalmától és a bevallásra kötelezett személy tudattartamától függhet, hiszen, ha a bevallásra kötelezett tévedésben volt a számla fiktivitását illetően, akkor büntetőjogi felelőssége nem állapítható meg. (Itt a vagyoni hátrány, mint a költségvetési csalás egyik

-
- 23 Ptk. 3:88. § (1) A gazdasági társaságok üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására, a tagok vagyoni hozzájárulásával létrehozott, jogi személyiséggel rendelkező vállalkozások, amelyekben a tagok a nyereségből közösen részesednek, és a veszteséget közösen viselik.
- 24 Ptk. 3:1. § (5) A jogi személynek saját névvel, székhellyel, tagjaitól, illetve alapítójától elkülönített vagyonnal, valamint az ügyvezetését és képviselését ellátó szervezettel kell rendelkeznie.
- 25 A jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaság vagyona az alapító vagyonától elkülönül, ezért az alapító számára idegen vagyon, dolog, melyre nézve a sikkasztás megvalósulhat (BH 1999. 441.)
- 26 A gazdasági büntetőjoggal foglalkozó szakemberek álláspontja alapján a gazdasági csalás tényállása felesleges, hiszen nincs olyan esetkör, amit a csalás, illetve hűtlen kezelés esetleg tőkebefektetési csalás, költségvetési csalás, csődbűncselekmény tényállása a gazdasági csalás megalkotása előtt nem üldözött volna. (Például: TÓTH Mihály: A jogrendszer mint a gazdasági fejlődés infrastruktúrája sorozat, A gazdasági bűnözés és bűncselekmények néhány aktuális kérdése, *MTA Law Working Papers* 2015/4.)

szükszerű tényállási eleme, eredménye is kérdéses lehet, hiszen, ha a fiktív számla kiállítás alapján keletkező adókat a fiktív számla kiállító megfizeti, akkor egyes álláspontok szerint nem keletkezik a költségvetésben vagyoni hátrány, más álláspont alapján maga a fiktív számla kiállítás ténye is (Áfa tv. 55. §) adófizetési kötelezettséget eredményez, de adólevonási jog valótlan tartalmú számlához nem kapcsolódhat, így a költségvetést vagyoni hátrány éri.)

Másrészről sikkasztásnak minősül a vállalkozási szerződés keretében, de meghatározott rendeltetéssel - anyagvásárlásra - átvett pénzüsszeg eltulajdonítása. Ilyenkor ugyanis a vállalkozás keretében megbízási jogviszony létesül, és az ennek alapján hozzákerült dolgon a megbízott nem szerez tulajdont, tehát az átvett összeg a vállalkozónak idegen vagyon lesz. (BH 1994. 63.). Más bűncselekmény - csalás - valósul meg, amikor a vállalkozó vagy a kölcsönvevő a pénzen tulajdonjogot szerez, de már a megállapodás megszületésekor sem volt vállalkozási vagy visszafizetési szándéka.²⁷

Ugyancsak sikkasztást valósít meg a kft. alkalmazottja, ha a megbízás alapján beszedett pénzt nem fizeti be a cég pénztárába, hanem azt az elmaradt munkabérének a kifizetésére visszatartja (BH 1998. 265.). Más elkövetési magatartással megvalósuló, de igen gyakran előforduló sikkasztás, ha valaki az általa lízingelt vagy csak kölcsön kapott gépkocsit jogellenesen (például a kölcsönadó tudta nélkül) bérbe adja (EBH 2008. 1860.).

Az esetleges halmazatok vonatkozásában fontos körülmény, hogy a haszonszerzéssel járó bűncselekmények esetében a személyi jövedelemadóra elkövetett költségvetési csalás, illetve a számvitel rendjének megsértése bűncselekmények²⁸ halmazatának megállapíthatóságát kizárja az,

27 Hiteleselés: Amikor a hitelt felvevő személynek már a felvételkor sincs visszafizetési szándéka. Ebben a körben vitatott, hogy amennyiben a banknak fedezet van a követelés behajtására (pl.: jelzálogjog) akkor is lehet e kárról beszélni. (A jelenlegi bíróság gyakorlat alapján a jelzálog érvényesítése csak a kár enyhítésére és így a büntetés esetleges enyhítésére alkalmas.)

28 *Sikkasztás elkövetése esetén az elkövetési magatartással szorosan összefüggő bizonylatolás elmaradása nem eredményezheti a szándékos vagyon elleni bűncselekmény mellett a számvitel rendje megsértése vétségében való bűnösség megállapítását is* (EBH2010. 2122)

hogyan elkövetőtől nem várható el az önfeljelentés veszélyének vállalása.²⁹

Más, de a vállalkozások körében szintén nagyon gyakran előfordul vagyoni elleni deliktum a hűtlen kezelés. A bűncselekmény lényege, hogy az elkövető a vagyongazdálkodási, tulajdonosi jogosultságával visszaél, de a vagyonnak nem vagyoni nem kizárólagos tulajdonosa.³⁰

A speciális alanyiség, tehát a vagyongazdálkodási megbízás bármilyen jogviszonyon alapulhat, de a bűncselekmény tipikus elkövetője a gazdasági társaság vezető tisztségviselője.³¹

A vagyoni kezelés szabályait mindig az adott jogviszonyban kell vizsgálni, a kötelezettségzegés lehet olyan tevékenység vagy mulasztás, amely a megbízási viszony kereteit meghaladja, vagy ellentétes a megbízó érdekeivel és a rendes gazdálkodás szabályaival, vagy jogszabályba ütközik. Tényállásszerű akkor lehet a kötelezettségzegés, ha az elkövető szándéka legalább eshetőleges és a magatartás alkalmas a vagyoni hátrány okozására.

A gazdasági társaságok vagyongazdálkodása esetében a Ptk. alapvető szabályozást ad, amikor kimondja, hogy *a vezető tisztségviselő a társaság ügyvezetését a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján önállóan látja el. E minőségében a jogszabályoknak, a létesítő okiratnak és a társaság legfőbb szerve határozatainak van alávetve.*³²

Az elkövetési magatartás vizsgálata során szükséges lehet szakértővel megvizsgáltatni, hogy a vállalkozási tevékenység ténylegesen sérti-e az ésszerű gazdálkodás szabályait vagy esetleg a nem büntetendő megengedett kockázat vállalás körébe tartozik.

A hűtlen kezelés gyakori példája, amikor a gazdasági társaság képviseletét ellátó tisztségviselő a társaság nevében kötött szerződésben

29 BELOVICS-NAGY-TÓTH: *Büntetőjog I. Általános Rész.* Harmadik hatályosított kiadás, HVG- ORAC Lap és Könyvkiadó Kft. 2015. 190.

30 A lopástól és a sikkasztástól elérően idegen vagyoni a közös vagyonnak az a része is, amely másnak a tulajdona, illetve más a jogosultja (pl. a gazdasági társaságban üzletrésszel rendelkező ügyvezető elkövetheti a hűtlen kezelést a társaság, a többi tulajdonostárs sérelmére).

31 Ptk. 3:112. § (1) *A társaság ügyvezetését a vezető tisztségviselő - a társasággal kötött megállapodása szerint - megbízási jogviszonyban vagy munkaviszonyban láthatja el.*

32 Ptk. 3:112. § (2) bekezdés

indokolatlanul előnytelen feltételeket fogad el. (pl. BH2009. 198.)³³. Hűtlen kezelés továbbá a fedezetlen és nem teljesített ellenszolgáltatás ellenére további szolgáltatás nyújtása (pl. BH1998. 417.), hitelnyújtás tudottan nem hitelképes ügyfélnek (BH2004. 6.), vagy a jogosulatlan prémiumkifizetés (BH1997. 573.), illetve az is, amikor a vagyongazdálkodó olyan munkával bíz meg egy vállalkozót, amit maga a cég is el tudna végezni saját erőforrásaival (BH2005. 43.). Továbbá hűtlen kezelés a cég vagyontárgyainak áron alul történő elidegenítése, szándékos működésképtelenné tétele vagy a cég tevékenységének más cégbe való átszervezése és ezzel a munkák elorozása³⁴. Mulasztásos köteleességszegés a tulajdonost megillető jogok érvényesítésének mellőzése (pl. kártérítési igényről, hátralékos vételárról, törvényes kamatról, kötbérről lemondás)

A halmazatok vonatkozásában fontos, hogy a hűtlen kezeléssel, illetve sikkasztással okozott kár, illetve vagyoni hátrány későbbi megtévesztéssel történő látszólagos csökkentése, illetve eltüntetése esetén csalás nem állapítható meg, (BKv. 29.) de az esetleges bizonylat, szerződés vagy más irat hamisítások esetében a hamis magánokirat felhasználása, illetve a számvitel rendjének megsértése bűncselekmény valóságos halmazatot jelenthet. (Például amikor a cég tárgyi eszközeinek elsikkasztása után az ügyvezető hamis szerződések és hamis számlák könyvelésbe történő beállításával próbálja meg a sikkasztását elleplezni.)

A vállalkozási tevékenység során gyakran felmerül még a vállalkozó esetleges csalárd haszonszerzési szándéka és így a csalás bűncselekményének megállapíthatósága. Amennyiben a vállalkozó jogtalan megtévesztő vagy esetleg tévedésben tartó magatartásával kárt okoz csalást követ el. Ilyen bűncselekmény, ha valaki a visszafizetés szándéka nélkül vesz fel kölcsönt,³⁵ illetve, ha fizetésképtelen helyzetben bíz meg egy vállalkozót

33 BH2009. 198.: Ebben az esetben az elkövető olyan tanulmányért fizetett, ami a vállalat konkrét gazdálkodását nem érintette és korábban már publikált ismereteket tartalmazott.

34 Sok esetben a hűtlen kezelés egy nem bizonyítható csalás, hiszen a szándékos károkozás jellemzően jogtalan haszonszerzésre irányul.

35 Önmagában az a tény, hogy valaki nem tudja a felvett kölcsönt visszafizetni nem elégséges a csalás megállapításához. A valós kölcsön visszafizetési szándékra utal, ha az adós több részletet már visszafizetett az adósságból,

a munka elvégzésére (BH2011. 58.). Csalás továbbá az is, ha esetleg több embernek adja el a csaló ugyanazt a dolgot vagy nem létező dolgot árul, de csalásnak minősül az a vagyongazdálkodási magatartás is, amikor például a gondatlanságából eredő leltárhiányt a vezető tisztségviselő fiktív dokumentumokkal próbálja leplezni.³⁶

A vállalkozás, mint nyilvánvalóan vagyoni haszonszerzésre törekvő tevékenység kapcsán igen fontos az orgazdaság, mint járulékos, vagyon elleni, illetve vagyoni haszonszerzésre irányuló bűncselekmény vizsgálata, hiszen ez a bűncselekmény is igen könnyen elkövethető, ha a vállalkozó nem elég óvatos a termékbeszerzési forrásai vonatkozásában. A 2011. évi LXIII. tv. hatálybalépése óta az elkövetési tárgyak, „dolgok” köre (ingó, esetleg ingatlan) kibővült, a törvény hatályos szövege szerint: a vámellenőrzés alól elvont nem közösségi áruk, jövedéki adózás alól elvont termékek, orgazdaságból, lopásból, sikkasztásból, csalásból, hűtlen kezelésből, rablásból, kifosztásból, zsarolásból, jogtalan elsajátításból származó dolgokra is kiterjed, tehát, ha bárki ilyen bűncselekményből származó dolgot vagyoni haszonszerzés végett, például vállalkozási tevékenysége során eladási céllal megszerez, elrejt vagy csak az elidegenítésében közreműködik orgazdaságot követ el. A bűncselekmény elkövetője csak olyan személy lehet, aki a dolognak nem tulajdonosa, illetve, aki az alapbűncselekmény elkövetésében nem vett részt. Az orgazdaság megállapíthatóságának feltétele, hogy az elkövető tudjon a dolog bűncselekményből származóságáról, amire a gyakorlat alapján a bíróság tényről tényre való következtetéssel a dolog árából és a vétel körülményeiből szokott eljutni, így a jelentősen piaci ár alatt, illetve a kapualjban éjjel vásárolt termékek vonatkozásában mindenkiben fel kell, hogy merüljön a bűncselekményből származóság gyanúja, mert, ha ez a vállalkozóban nem merül fel, akkor majd az eljáró szervekben fog.³⁷

illetve, hogy erre erőfeszítéseket tett.

- 36 Ebben az esetben fontos, hogy amennyiben a vagyongazdálkodó a leltárhiányt szándékosan okozta, mert például az árut eltulajdonította, akkor sikkasztás megállapításának van helye, még akkor is, ha azt később a vagyongazdálkodó csalárd módon leplezni próbálja. (BKv 29.)
- 37 Az orgazdaság tudatállapota kapcsán fontos kiemelni, hogy amennyiben a elkövető csak gyanította, hogy a dolog bűncselekményből származik akkor

6.2. A vállalkozás és a pénzmosás kapcsolata

A Btk. egy másik fejezetéhez érve és pénzmosás bűncselekményét vállalkozási szempontból megvizsgálva számos igen jelentős körülmény merül fel, de először is tisztázni szükséges, hogy a pénzmosás kriminológiai fogalma azt az eljárást takarja, amikor valaki az illegális, bűncselekményből származó pénz eredetének azonosíthatóságát próbálja meg leplezni, illetve az ilyen pénzt legális forrásból származónak kísérli meg feltüntetni, tehát jellemzően a legális gazdasági szférába pumpálja be az elkövető az ilyen „zűrös” pénzt. (Ezeket az aktív, „dinamikus” magatartások üldözi a Btk. 399. § (1) bekezdése.)

Ezzel szemben a büntetőjogi szabályozás ennél a fogalomnál sokkal több magatartást is bűncselekményi kategóriába von.

A jogalkotó szándéka szerint a pénzmosás egy olyan speciális bűnkapcsolati alakzat, sui generis bűncselekmény – szemben a bűnpártolással és az orgazdasággal - ahol az alapbűncselekmény elkövetője is felelősségre vonható a saját pénzének mosása miatt, tehát a pénzmosás egy nevesítetten büntetendő utócselekmény. Így a Btk. 399. § (3) bekezdése („saját pénz mosása”) üldözni rendeli, *aki bűncselekményének elkövetéséből származó dolgot ezen eredetének leplezése, titkolása céljából*

- a) *gazdasági tevékenység gyakorlása során felhasználja,*
- b) *a dologgal összefüggésben bármilyen pénzügyi tevékenységet végez, vagy pénzügyi szolgáltatást vesz igénybe.*

Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy az a vállalkozó, aki például saját külön büntetendő adócsalásból származó pénzét (szja csalás) a vállalkozásába beforgatja - például tagi kölcsön formájába - vagy aki jogellenesen visszaigényelt áfából tárgyi eszközöket vásárol vagy, akár azt csak elutalja az pénzmosást követ el és így a költségvetési csalás büntetésén kívül a pénzmosás miatti szankciókra is számíthat (valóságos halmazat). Nem mellékesen megjegyezve, hogy ezen bűncselekménynél,

az orgazdaság bűncselekménye nem állapítható meg. (BELOVICS- MOLNÁR-SINKU: *Büntetőjog II. különös rész, A 2012. évi C. törvény alapján*. HVG- ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2012. 637.)

ahogyan a költségvetési csalásnál is minősítő, büntetési tételkeret emelő körülmény a vállalkozásokra nyilván jellemző üzletszerűség, hiszen minden vállalkozás rendszeres haszonszerzésre törekszik.³⁸

A pénzmosás egy másik fajtája az úgynevezett „statikus” pénzmosás, amit a Btk. 399. § (2) bekezdése rendel üldözni azzal, hogy a bűncselekményt az követi el, *aki a más által elkövetett büntetendő cselekményből származó dolgot*

- a) *magának vagy harmadik személynek megszerzi,*
- b) *megőrzi, kezeli, használja vagy felhasználja, azon vagy az ellenértékén más anyagi javakat szerez,*
ha a dolog eredetét az elkövetés időpontjában ismerte.

Ebben a bekezdésben a jogalkotó minden büntetendő cselekményből származó dolog megszerzését, megőrzését, stb. büntetni rendeli, evvel a pénzmosás köznapi és kriminológiai fogalmán jócskán túl terjeszkedik, amikor valamennyi bűnös úton szervett vagyonelemmel való szinte bármilyen

38 A saját bűncselekményből származó pénz mosása kapcsán két álláspont áll szemben egymással a hazai büntető jogtudományban: Egyes szerzők álláspontja szerint a pénzmosást büntetlen utócselekményként kellene kezelni, ha saját bűncselekményből származó pénz mosásáról van szó. Az elkövetőnek ugyanis, ha nagyobb összegű profitot realizált egy bűncselekmény elkövetéséből, két lehetősége van. Megteheti, hogy a személyes szükségleteire fordítja az összeget, ekkor azonban számolnia kell az azonnali lebukás veszélyével (ezért az elkövetők többnyire várnak néhány hónapot a bűncselekményből származó profit felhasználásának megkezdése előtt, és nem is kezdenek gyanúsan nagy költekezésbe). A másik alternatíva: megpróbálja tisztára mosni a pénzt, ekkor viszont azzal is számolni kell, hogy a lebukás esetén legalább két bűncselekmény miatt fogják felelősségre vonni.

Ezzel szemben van olyan álláspont, hogy mivel a bűncselekményből származó anyagi javak felhasználásának nem rendszerinti előfeltétele a pénzmosás, ezért nem tekinthetjük büntetlen utócselekménynek. A bűncselekményből származó pénzt az elkövető felhasználhatja pénzmosás nélkül is, és ha nem azonnal, nem nagy mennyiségben kezdi meg a pénz elköltését, valószínűleg nem is fog gyanút kelteni vele. Az alapbűncselekmény elkövetőjének büntetőségét támasztja alá az is, hogy a pénzmosásnak önálló jogi tárgya van, hiszen ez a tényállás a pénzügyi szektorba vetett bizalmat is védi.

jellegű kapcsolatot kriminalizál. (Talán azon kívül, hogy aki büntetendő cselekményből származó dolgot lát vagy ilyenről hall.) Így az ilyen büntetendő cselekményből származó dolog nászajándékként való elfogadása, széfben való szívésségi őrzése is bűncselekmény, továbbá a szakirodalom szerint az ilyen büntetendő cselekményből származó pénzből fizetett ügyvédi munkadíj, illetve letét is pénzmosás bűncselekményét valósítja meg.³⁹

A gazdasági életben a cégek működése során gyakran tőkehiány lép fel, ekkor külső – akár baráti, ismerősi – forrás bevonása is szükségessé válhat, az ilyen kölcsönök tekintetében igen nagy a jelentősége annak, hogy amennyiben az adós vagy az adós cég képviselője tudott, arról, hogy a pénz vagy esetleg más kölcsön kapott dolog büntetendő cselekményből származik pénzmosást követ el.

Mindezeken túl a pénzmosás bűncselekményének gondatlan alakzatát követi el (Btk. 400. §) az, *aki a más által elkövetett bűncselekményből származó*

- a) *dolgot gazdasági tevékenység gyakorlása során felhasználja,*
- b) *dologgal összefüggésben bármilyen pénzügyi tevékenységet végez, vagy pénzügyi szolgáltatást vesz igénybe, és gondatlanságból nem tud a dolog ezen eredetéről.*

Tehát a vállalkozási tevékenység keretében megszerzett pénz (kölcsön, befolyt ellenérték) vagy egyéb beszerzett tárgyi eszközök (vásárolt autó, fűró) vonatkozásában, ha a vállalkozó pusztán a tőle elvárható körültekintés hiánya miatt, hanyagságból nem tud a dolog büntetendő cselekményből származóságáról akkor is pénzmosást valósít meg.

6.3. Néhány példa a vállalkozás során elkövetett gazdálkodás rendjét sértő bűncselekményekből

Az új büntető törvénykönyv megalkotói a piacgazdaság kiszámítható, átlátható működése érdekében a gazdasági bűncselekmények 11 tényállását a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények című fejezetben

39 POLT Péter: *Kommentár, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez.* OptiJUS, 2013.

helyezték el. Így a legsúlyosabbnak vélt gazdasági visszaéléseket - a szubszidiaritás elvének helyes vagy helytelen alkalmazásból fakadóan - a büntetőjog jogpolitika itt rendeli üldözni.

A számvitel rendjének megsértése bűncselekmény esetében a jogalkotó védi a piacgazdaság átlátható, fenntartható működését, mert a számvitel célja, hogy a gazdálkodó vagyoni, pénzügyi és jövedelmi viszonyairól megbízható és valós képet kapjanak az úgynevezett *érdekhordozók*, tehát a tulajdonosok, a hitelezők, a piaci partnerek és a munkavállalók. A számvitel feladata, hogy a megtörtént eseményekről használható adatokat ragadjon ki és azokat nyilvántartsa, rendszerezze. A számviteli törvény, mint a kerettényállást feltöltő norma alapelvei is a valós és megbízható kép kialakítását szolgálják.⁴⁰

A bűncselekmény elkövethető tevésével, illetve mulasztással egyaránt, a számviteli szabályok meghatározott módon történő megsértésével. Így az elkövetési magatartást az tanúsítja – jellemzően a vezető tisztségviselő, mert őt terheli számviteli kötelezettség – aki a *bizonylati rendet megsérti*, azaz a gazdasági műveletről, eseményről, nem készít a valóságnak

40 A számvitelről szóló, többször módosított 2000. évi C. törvény (a továbbiakban: Számviteli törvény) meghatározza a hatálya alá tartozók beszámolási és könyvvezetési kötelezettségét, a beszámoló összeállítása, a könyvek vezetése során érvényesítendő elveket, az azokra épített szabályokat, valamint a nyilvánosságra hozatalra, a közzétételre és a könyvvizsgálatra vonatkozó követelményeket. A törvény által deklarált számviteli alapelvek a következők:

- a beszámoló elkészítésekor és a könyvvezetés során abból kell kiindulni, hogy a gazdálkodó a jövőben is folytatni fogja működését (a vállalkozás folytatásának elve);
- a gazdálkodónak könyvelnie kell mindazon gazdasági eseményeket, amelyeknek az eszközökre és a forrásokra, illetve a tárgyévi eredményre gyakorolt hatását a beszámolóban ki kell mutatni (a teljesség elve);
- a könyvvitelben rögzített és a beszámolóban szereplő tételeknek a valóságban is megtalálhatóknak, bizonyíthatóknak, kívülállóknak által is megállapíthatóknak kell lenniük (a valóság elve);
- a könyvvezetést és a beszámolót áttekinthető, érthető, megfelelően rendezett formában kell elkészíteni (a világosság elve);
- a beszámoló tartalma és formája, valamint az azt alátámasztó könyvvezetés tekintetében az állandóságot és az összehasonlíthatóságot biztosítani

megfelelő tartalmilag és alakilag szabályos bizonylatot, illetve ezt nem tartja átláthatóan és világosan könyvvezetésében nyilván (Btk. 403. § (1) bekezdés első fordulat). Valamint az is elkövetési magatartást tanúsít, aki *könyvvezetési, beszámolóképzési kötelezettségét megszegi*, azaz a gazdálkodási tevékenysége során előforduló vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetére kiható változásokat nem tartja nyilván, (könyvvezetés), illetve vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetéről a naptári év végén - a könyvek lezárása után – nem készít szabályos beszámolót (beszámoló készítés, Btk. 403. § (1) bekezdés második fordulat).

A bűncselekmény eredménye az elkövetési magatartásokkal okozati összefüggésben bekövetkező *a) a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hiba,*⁴¹ illetve *b) az adott üzleti évet érintően a vagyoni helyzet áttekintését, illetve ellenőrzését megghiúsító állapot.* Így a jogalkotó csak a

kell (a következetesség elve);

- az üzleti év nyitóadatainak meg kell egyezniük az előző üzleti év megfelelő záróadataival; az egymást követő években az eszközök és a források értékelése, az eredmény számbavétele csak e törvényben meghatározott szabályok szerint változhat (a folytonosság elve);
- az adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek (az összemérés elve).
- nem szabad eredményt kimutatni akkor, ha az árbevétel, a bevétel pénzügyi realizálása bizonytalan (az óvatosság elve);
- a bevételek és a költségek (ráfordítások), illetve a követelések és a kötelezettségek egymással szemben nem számolhatók el (a bruttó elszámolás elve); stb.

41 A megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló a hiba vonatkozásában a Btk. 403. § (4) bekezdése ad eligazítást: *E § alkalmazásában a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló a hiba, ha egy adott üzleti évet érintően feltárt hibák és hibabatasok - eredményt, saját tőkét növelő-csökkenítő - értékének együttes, előjeltől független összege meghaladja a hiba elkövetésének üzleti évre vonatkozó számviteli beszámolóban kimutatott nettó árbevétel húsz százalékát és mérlegfőösszeg húsz százalékát is. Minden esetben megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló a hiba, ha egy adott üzleti évet érintően feltárt hibák és hibabatasok - eredményt, saját tőkét növelő-csökkenítő - értékének együttes, előjeltől független összege meghaladja az ötszázmillió forintot.*

gazdálkodó átláthatóságát, ellenőrizhetőségét lényegesen és szándékosan szabotáló magatartásokat rendeli büntetni, a korábbi gondatlan és kisebb hibát okozó magatartások dekiriminalizálva lettek és igazgatási bírsággal sújtandóak. Vagyis amennyiben a számviteli bizonylatok, könyvelési anyagok eltűnése, megsemmisülése, fiktív számlák befogadása stb. kapcsán az elkövetőt csak gondatlanság terheli, vagy ezek csak kisebb eltérést, hibát eredményeznek bűncselekmény nem valósul meg. Így például a virágárus egyéni vállalkozó vagy gazdasági társaság nyugtaadási kötelezettségének egyszeri elmulasztásával biztosan nem fogja megghiúsítani a vagyoni helyzetének áttekintését, de a pénztárgép (vagy számlatömb) használatának mellőzésével igen.⁴²

A bűncselekmény elkövetésének tipikus esete, amikor a gazdálkodó bevételeinek jelentős részét nem bizonylatolja vagy jelentős mennyiségű fiktív számlát fogad be⁴³ így könyvelésében, beszámolójában ezek a tételek megtévesztően, valótlanul jelennek meg, amik a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hibához vezethetnek. Valamint számviteli bűncselekmény valósul meg akkor is, amikor a cég könyvelési anyagát megsemmisítik vagy elrejtik a felszámoló előtt, mely magatartás a vagyoni helyzet áttekintését, illetve ellenőrzését hiúsítja meg.

A könyvelés eltüntetésének a célja lehet többek között a házi pénztár hiányának leplezése, ami fakadhat egyrészt az onnan kifizetett - járulékfizetés alól elvont - fekete bérekből vagy másrészt fakadhat az onnan elsikkasztott pénzből, de a könyvelés eltüntetésének oka lehet még az is, hogy a bevallásokból nem derül ki a befogadott fiktív számla kiállítók

42 A Btk. 403. § (2) bekezdése alapján, az (1) bekezdés szerint büntetendő az egyéni vállalkozó, valamint a számvitelről szóló törvény hatálya alá nem tartozó más gazdálkodó is, aki jogszabályban meghatározott nyilvántartási, bizonylatolási kötelezettségét megszegi, és ezzel vagyoni helyzetének áttekintését, illetve ellenőrzését megghiúsítja. Ezzel a számviteli törvény hatálya alá nem tartozó gazdálkodók (EVA, KATA, KIVA, stb. adózók) súlyosan jogsértő, átláthatóságot ellehetetlenítő magatartását is hatálya alá vonja a Btk.

43 A bevétel eltitkolás, illetve fiktív számla befogadás célja általában az adófizetési kötelezettség csökkentése, így a számvitel rendjének megsértése ebben az esetben egy a gyakorlat alapján büntetendő eszközcselekmény, ami nem tartozik a tett azonosság keretei közé. (Bfv.II 904/209/5.)

személye, így ezen cégek leplezése is célja lehet. Továbbá a könyvelés eltüntetéseinek oka lehet még a csődbűncselekmény megállapíthatóságának akadályozása, hiszen a fizetésektelen adós vagyonának kimentése is nehezen vagy nem követhető a könyvelés hiánya esetén.

A halmazatok vonatkozásában, ha a számvitel rendjének megsértése elkövetési magatartása hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokiratok felhasználását is magában foglalja, a magánokirat-hamisítás vétsége és a számvitel rendjének megsértése valóságos halmazatban állhat. Amennyiben a számvitel rendjének megsértése a költségvetési csalás vagy a csalás quasi eszközselekménye, a halmazat valóságos lehet. Sikkasztással halmazatban nem állapítható meg a számvitel rendjének megsértése, ha a gazdasági társaság ügyvezetője a sikkasztással eltulajdonított készpénzbevételről szóló bizonylatokat nem szerepelteti a társaság könyvelésében (2/2002. BJE határozat) (BH 2011. 57.). A számvitel rendje megsértésének különböző alapesetei egymással halmazatban nem állhatnak.

Egy másik igen fontos a piaccgazdaságot, illetve a hitelezőket védő és a vállalkozók által gyakran elkövetett büntény a csődbűncselekmény, amelynek lényege, hogy az adós cég képviselője csalárd módon a hitelezőinek kielégítését megghiúsítja. A bűncselekményi körbe vonás alapja, hogy a gazdasági társaságok vezetésének alapvető zsinórmértéke, hogy a vezető tisztségviselők az általában elvárható gondossággal, a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján járnak el, a fizetésektelenséggel fenyegető helyzet azonban változtat ezen, ilyenkor már a hitelezői érdekek elsődlegessége alapján kötelesek eljárni az ilyen személyek.⁴⁴

44 Ptk. 3:118. § [A vezető tisztségviselő harmadik személyekkel szembeni felelőssége]
Ha a gazdasági társaság jogutód nélkül megszűnik, a hitelezőkre kielégítetlen követelésük erejűg kártérítési igényt érvényesíthetnek a társaság vezető tisztségviselőjével szemben a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint, ha a vezető tisztségviselő a társaság fizetésektelenségével fenyegető helyzet beállta után a hitelezői érdekeket nem vette figyelembe. Ez a rendelkezés végelszámolással történő megszűnés esetén nem alkalmazható.

Cstv. 33/A. §(1) bekezdése alapján: A hitelező vagy - az adós nevében - a felszámoló a felszámolási eljárás ideje alatt keresettel kérheti a bíróságtól [6. §] annak megállapítását, hogy azok, akik a gazdálkodó szervezet vezetői voltak

A bűncselekménynek négy alapesete van, az I. alapesetben a Cstv. hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet képviselője a fizetéseképtelenséggel fenyegető⁴⁵ helyzetben a törvényben felsorolt csalárd magatartásokat tanúsítja és ebből kifolyólag a gazdálkodó szervezet vagyonát ténylegesen vagy színleg csökkenti, illetve a hitelező vagy a hitelezők kielégítését részben vagy egészben meghiúsítja. A II. alapesetben a képviselő maga idézi elé fizetéseképtelenné válását⁴⁶ vagy annak látszatát és emiatt sérülnek a hitelezői érdekek. A III. alapesetben a gazdálkodó

a felszámolás kezdő időpontját megelőző három évben, a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét követően ügyvezetési feladataikat nem a hitelezők érdekeinek figyelembevételével látták el, és ezáltal a gazdálkodó szervezet vagyona csökkent, vagy a hitelezők követeléseinek teljes mértékben történő kielégítését meghiúsították, vagy elmulasztották a környezeti terhek rendezését. A gazdálkodó szervezet vezetőjének minősül az a személy is, aki a gazdálkodó szervezet

- 45 *Cstv. 33/A § (1) bekezdése: ... A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezte az az időpont, amelytől kezdve a gazdálkodó szervezet vezetői előre látták vagy ésszerűen előre láthatták, hogy a gazdálkodó szervezet nem lesz képes esedékességkor kielégíteni a vele szemben fennálló követeléseket.*
- 46 *Cstv. 27. § (2) A bíróság az adós fizetéseképtelenségét akkor állapítja meg, ha*
- az adós szerződésen alapuló nem vitatott vagy elismert tartozását a teljesítési idő lejártát követő 20 napon belül sem egyenlítette ki vagy nem vitatta, és az ezt követő hitelezői írásbeli fizetési felszólításra sem teljesítette, vagy
 - az adós a jogerős bírósági határozatban, fizetési meghagyásban megállapított teljesítési határidőn belül tartozását nem egyenlítette ki, vagy
 - az adóssal szemben lefolytatott végrehajtás eredménytelen volt, vagy
 - az adós a fizetési kötelezettségét csődeljárásban vagy felszámolási eljárásban kötött egyezség ellenére nem teljesítette, vagy
 - e a korábbi csődeljárást megszüntette [18. § (3) bekezdés, 18. § (10) bekezdés vagy 21/B. §], vagy
 - az adós, illetve a végelszámoló által indított eljárásban az adós tartozásai meghaladják a vagyonát, illetőleg az adós a tartozását (tartozásait) az esedékességkor nem tudta vagy előreláthatóan nem tudja kielégíteni, és a végelszámoló által indított eljárásban az adós gazdálkodó szervezet tagjai (tulajdonosai) felhívás ellenére sem nyilatkoznak arról, hogy kötelezettséget vállalnak a tartozások esedékességkor történő kifizetéséhez szükséges források biztosítására.

szervezet fizetéképtelensége esetén tanúsítja a képviselő a jogellenes magatartásokat és ezzel a hitelező vagy a hitelezők kielégítését részben vagy egészben megghiúsítja. A IV. privilegizált esetben az elkövető a felszámolás elrendelését követően a felszámolási eljárásról szóló törvényben meghatározott kielégítési sorrend megsértésével követi el a bűncselekményt.

A bűncselekmény tehát akkor valósul meg, ha a képviseltre jogosult személy (ügyvezető, felszámoló, stb.) a cég vagyonát (befektetett eszközök, forgó eszközök) szándékosan ténylegesen vagy színleg úgy csökkenti, hogy azt elrejt, eltitkolja, megrongálja, megsemmisíti, használhatatlanná teszi, illetve, színlelt ügylet kötésével, kétes követelés elismerésével vagy az ésszerű gazdálkodás követelményeinek megsértésével teszi ezt.

A csődbűncselekmény első három alapesetének eredménye a hitelező vagy hitelezők kielégítésének részben vagy egészben történő megghiúsítása. A bűncselekmény befejezett alakzatát tehát egy hitelezői igény részben vagy egészben történő megghiúsulása is megalapozza, a több hitelező esetében törvényi egység jön létre.

A bűncselekmény megállapításának további feltétele, hogy a csőd-eljárást megindították, vagy a felszámolást, kényszer-törlesztési, illetve kényszer-végelszámolási eljárást elrendelték, vagy a felszámolási eljárás megindítása a törvény kötelező rendelkezése ellenére nem történt meg. Az irányadó álláspont szerint a büntetőeljárás megindításának helye van a felszámolás elrendelése előtt is, ha annak feltételei amúgy fennállnak.⁴⁷

A csődbűncselekmény gyakori előfordulási formája, amikor az ügyvezető a cég fizetéképtelenséggel fenyegető helyzetében vagy pont azt kiváltva áron alul (az ésszerű gazdálkodás szabályait megszegve) adja el a cég vagyonát. Az ilyen esetekben kiemelt fontosságú a képviselő tudtatartamának vizsgálata, tehát, hogy tudta e (nem csak tudnia kellett volna, ami a nem büntetendő gondatlan alakzata a csődbűncselekménynek), hogy cége ilyen helyzetben van vagy, hogy ilyen helyzetbe

47 Igen fontos kérdés ez, mert a feljelentések jelentős része a felszámolás elrendelése előtt érkezik a hitelezőktől, hiszen a csődbűncselekmény lényegét klasszikusan az jelenti, hogy még a felszámolás elrendelését megelőzően kerülnek ki a társaság rendelkezési köréből olyan vagyonelemek, amelyek egyébként hitelezői megtérülést biztosítanának.

kerül, illetve az eljáró bíróságnak azt is vizsgálnia kell, hogy a képviselő magatartása valóban ésszerűtlen volt-e.

Ezzel szemben egyértelműen szándékos bűncselekmény elkövetése állapítható meg amennyiben a képviselő a bedőlni készülő cég vagyonát egy másik cégbe átmenti (a vagyont elrejt) vagy nyilvánvalóan ésszerűtlen szerződések megkötésével a vagyont elherdálja.

Az ilyen a hitelezők és az államháztartás érdekeit sértő cselekmények leplezése érdekében bevett gyakorlat a cégek fantomizálása, ami jellemzően egy jogsegéllyel hadilábon álló országból érkező tulajdonos, ügyvezető (stróman) felhasználásával szokott megtörténni. Amikor is az ukrán vagy szerb állampolgár egy kis pénzért megvásárolja a cég üzletrészét, majd látszólag magát nevezi ki ügyvezetőnek és a teljes könyvelési anyaggal hazatér Ukrajnába, Szerbiába. Így a cég könyvelésében keresendő esetleges csődbűncselekmények, számviteli büntettek, költségvetési csalások, sikkasztások nem vagy csak nagyon nehezen bizonyíthatóak, a banki utalásokból és más cégek könyvelési anyagaiból.⁴⁸

A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények kiemelendő még a tartozás fedezetének elvonása, amely deliktum lényege, hogy a hitelezés biztonsága és a tőke zavartalan áramlása érdekében (jogi tárgy) a jogalkotó büntetni rendeli az írásbeli szerződésben (a bizonyítás könnyítése érdekében) biztosítékként nevezett vagyon (elkövetési tárgy) elvonását, tehát azokat a magatartásokat, amikor az elkövető az írásbeli szerződésben (például kölcsön szerződésben) biztosítékként nevezett ingatlant vagy ingóságot, jogot vagy követelést elidegeníti, megterheli, elrejt, megrongálja és ezzel a hitelezői igény kiegyenlítése részben vagy egészben megghiúsul.

A csődbűncselekménnyel a tartozás fedezetének elvonása alaki halmazatban nem állhat, tehát, a Cstv. hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet esetén vizsgálni kell a csődbűncselekmény megállapíthatóságának feltételeit. A tartozás fedezetének elvonása bűncselekmény lényegét adja, hogy magánszemélyek esetén is lehetőséget ad a hitelezői érdekek

48 A fiktív üzletrész eladás cégbírósághoz történő benyújtásával keletkező valótan tartalmú cégjegyzék megvalósítja az „intellektuális” közokirat hamisítás bűncselekményét. (BH 176/2013)

büntetőjogi védelmére (hiszen csődbűncselekmény megállapításának csak a Cstv. hatálya alatt van helye).⁴⁹

A fennálló gazdasági rendet és többek között a pénzügyi tevékenységet igénybevevő természetes és jogi személyek érdekeit védi a jogosulatlan pénzügyi tevékenység bűncselekménye. A klasszikus keret tényállást többek között a Hpt. tölti fel tartalommal. A bűncselekmény akkor valósul meg amikor az elkövető a mögöttes szabály kereteit megszegi azaz például pénzügyi szolgáltatási tevékenységet engedély nélkül vagy azt túllépve végez.

A tényállás jelentőségét az adja, hogy a gazdasági életben gyakori jelenség, hogy magánszemélyek, illetve jogi személyek is engedély hiányában nyújtanak rendszeresen, haszonszerzés végett pénzkölcsönzést. Ez a magatartás a gyakorlat alapján megvalósítja a jogosulatlan pénzügyi tevékenység bűncselekményét. (BH 2001.265) Ilyen kölcsönök esetén felmerülhet még az uzsora bűncselekmény gyanúja is, amennyiben az elkövető más rászorult helyzetét használja ki és így köt különösen aránytalan ellenszolgáltatásra megállapodást úgy, hogy ez a kötelezettnek vagy vele közös háztartásban élő hozzátartozójának vagy tartásra szorulójának súlyos vagy további súlyos nélkülözést okoz. Ilyen esetekben a társadalomra való veszélyességben való tévedés megállapításának sem lehet helye, arra tekintettel, hogy az elkövető nem ismerte a Hpt. vonatkozó szabályozását. (BH 2002.423.) A csalástól történő elhatárolása esetén fontos, hogy volt-e az elkövetőnek csalárd jogtalan haszonszerzési szándéka, aminek eredményként kár következett be.

A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények körében - mint más jogszabályok által már oltalmazott terület esetében - a jogalkotó könnyen megsértheti büntetőjog ultima ratio elvét, amikor a piacgazdaságot törekszik minél hatékonyabban védeni. Erre talán jó példa lehet a korábban már említett gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztásának bűncselekménye, amely tényállásban a cég fantomizálások üldözése érdekében a jogalkotó üldözni rendeli azokat a személyeket, akik akár eshetőlegesen közömbösséget tanúsítva közreműködnek abban, hogy a

49 *Btk. 405. § (4) Tartozás fedezetének elvonása miatt az elkövető nem büntethető, ha a tartozást a vádirat benyújtásáig kiegyenlíti.*

jogi személy székhelyén, telephelyén, fióktelepén ne legyen elérhető vagy jogszabályban előírt bejelentési kötelezettségüknek nem tesznek eleget, tehát például cégük székhely, telephely változását a cégbíróság felé nem jelentik be. Evvel a jogalkotó – álláspontom szerint tevékenyen – egy már több helyen és kellően szankcionált (Ctv. 89-91. §, Art. 24/B. §) magatartást értékel a társadalomra olyan fokban veszélyesnek, hogy arra büntetőjogi tényállást alkot, illetve tart fenn.⁵⁰

6.4. A vállalkozás és ellensége az államháztartás

A vállalkozók által talán leggyakrabban elkövetett bűncselekmény a költségvetési csalás, leánykori nevén adócsalás. A 2012-ben hatályba lépő új tényállás már egységesen üldözi az összes olyan csalárd magatartást, ami akár kiadási, akár bevételi oldalon sérti a költségvetést (vagyonhiányt okoz), így mindazon személyeket, akik például saját, illetve társaságuk bevételeit eltitkolják (adó be nem vallás), vagy fiktív számlák befogadásával csökkentik befizetendő adójukat,⁵¹ illetve fiktív számlák alapján jogosulatlanul igényelnek vissza adót⁵² (megtévesztés). Továbbá szintén az új tényállás üldözi azokat a személyeket, akik járulékfizetési kötelezettségüket az alkalmazottak be nem jelentésével vagy kisebb bírtékra történő bejelentésével, illetve stróman munkaező kölcsönző,

50 A cég fantomizálódások elkerülése álláspontom szerint is nagyon fontos feladat, de a cég megszüntetés, mint a cégbíróság kezében lévő szankció, illetve az adóhatóság kezében található adószám törlési szankció (Art. 24/B. § (1) bekezdés a) pontja) elégséges előrehozott védelem a cég fantomizálásokkal elkövetni vagy leplezni szándékolt bűncselekmények felderítése, üldözése érdekében. Főleg annak fényében, hogy az esetleges strómanok cégjegyzékbe való bejegyzése közokirat hamisítás bűncselekményét is megvalósítja. (Továbbá a bűncselekmény megvalósulása vonatkozásában nem osztom a LB Bfv. II. 405/2004 sz. döntésében foglaltakat, hiszen például egyszemélyes Kft. esetében ugyanaz a személy nem módosítja a létesítő okiratot, aki később elmulasztja azt bejelenteni.)

51 2012.01.01. előtt ezen magatartásokat az 1978 évi IV. tv. 310. § Adócsalás tényállása rendelte üldözni.

52 2012.01.01 előtt ezen magatartásokat az 1978 évi IV. tv. 318. § Csalás tényállása rendelte üldözni.

„alvállalkozó” cégekhez történő látszólagos bejelentésével sértik meg.⁵³

Számos más ebben a tényállásban üldözendő költségvetést károsító cselekmény közül érdemes még kiemelni egy mostanában igen gyakran előforduló esetkört, mégpedig a 396. § (1) bekezdés c) pontjában található elkövetési magatartást, miszerint az elkövető a *költségvetésből származó pénzeszközöket a jóváhagyott céltől eltérően használ fel* és ezzel okoz vagyoni hátrányt. A tényállás fontossága abban rejlik, hogy a köz, illetve Uniós pénzek pályázati felhasználása során igen gyakori jelenség, hogy a pályázó nem azt vagy nem teljesen azt valósítja meg ami a pályázatban szerepel, ilyen esetben a gyakorlat alapján nem mentesít a felelősségre vonás alól, ha a célok általában, vagy lényegüket tekintve, esetleg részben megvalósulnak. A pályázati kiírásoknak ugyanis garanciális jelentőségük van, amint arra a Fővárosi Ítéltábla az 1 Bhar. 130/2007/6. számú ítéletében rámutatott.

VI. Bizonyítás a gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények körében

A gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények bizonyításának körében a jellemző problémát nem az szokta jelenteni, hogy az elkövetési magatartást ki tanúsította (ki lopta el, ki rabolta el a dolgot?) hanem, hogy a tanúsító személy (képviselő, vezető tisztségviselő) vajon tudott-e cselekménye jogellenességéről, tehát, hogy szándékos bűnösség terheli-e a cselekmény vonatkozásában. Például a fiktív számlák befogadása esetében az adólevonási jogával élő személy tudott-e a számla fiktivitásáról vagy ezzel kapcsolatban tévedésben volt, vagy bűnössége nem bizonyítható kétséget kizáróan. Másik példát hozva, tudott-e arról a cég ügyvezetője, hogy a Kft. külső pénz forrása (kölcsön) büntetendő cselekményből származik, stb (szándékos vagy gondatlan pénzmosás). A bűnösség megállapítására a bíróság – jobb híján - tényről tényre való következtetéssel jut el, az elkövetés körülményeiből és más bizonyítékokból kiindulva.

53 2012.01.01. előtt ezen magatartásokat az 1978 évi IV. tv. 310/A. § Munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalás tényállása rendelte üldözni.

Az eljárási tapasztalatok alapján a bíróságok elé sok olyan gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmény kerül, ahol a nyomozóhatóság, illetve a vádhatóság még csak nem is valószínűsíti az elkövető bűnösségét, mert például elmulasztott bizonyos eljárási cselekményeket fogyanatosítani (titkos nyomozás) és így az elkövetés körülményeiből, konkrét bizonyítékok (tanú vagy gyanúsított vallomás) hiányában kell a bíróságnak bizonyítást folytatni, illetve ítélete hozni. Aminek az eredménye néhány esetben a Be. 331. § alapján bizonyítottság hiányán alapuló felmentés, vagy az kellene, hogy legyen.

VII. Összegzés

A vállalkozási tevékenység jelentős büntetőjogi kockázatot rejt magában, hiszen a rendszeres haszonszerzésre törekvő gazdálkodó a profit maximalizálása, illetve a versenyben maradás érdekében törekszik a kiadások csökkentésére és a bevételek növelésére, ami gondos körütekintést igényel, hiszen, mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó egyre magasabb fokú elvárásokat támaszt, illetve felelősséget telepít a cég képviselői, vezetői részére. A vállalkozóktól elvárt „szakszerű” körültekintés – ami a büntetőjogi felelősség alapja - ki kell, hogy terjedjen többek között a vállalkozó

1. szállítóira („rossz” számla befogadása - *költségvetési csalás*, „rossz” termék eladási célú vásárlása - *rossz minőségű termék forgalomba hozatala*, bűncselekményből származó termék vásárlása - *orgazdaság, pénzmosás*, stb.)
2. a vállalkozó saját szabályos működésére (céges pénz saját célra költése – *sikkasztás*, vissza nem adott kölcsön – *csalás*, ésszerűtlen gazdálkodás – *hütlén kezelés*, könyvek szabálytalan vezetése – *számvitel rendjének megsértése*, hitelezői érdekek csalárd megsértése - *csődbűncselekmény*, stb.)
3. és a vállalkozó értékesítéseire is (bevétel eltitkolás – *költségvetési csalás*, megtévesztő értékesítői magatartás – *fogyasztók megtévesztése, csalás*, stb.).

A vállalkozókra történő felelősség telepítés növekvő mértéke a büntető törvénykönyv néhány tényállásában jól tetten érhető (gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása, a költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása bűncselekmények), de a jogalkalmazói gyakorlat is kézenfekvőnek és quasi elkerülhetetlennek tartja gazdasági bűncselekmények kapcsán a vezető képviselő felelőségének megállapítását.

Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy az egyre növekvő ár verseny és gyorsan változó fogyasztói igények mellett jelentős és egyre növekvő vállalozási kockázatot jelent a jogi és ezen belül is büntetőjogi kockázat.

MEGHÍVÓ

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
és Dr. Újhelyi Bence ügyvéd
közös szervezésében megrendezésre kerülő

A VÁLLALKOZÓI FELELŐSSÉG BÜNTETŐJOGI VONATKOZÁSAI

című konferenciára

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

DR. ÚJHELYI BENCE
ügyvédi iroda

2017.05.18. csütörtök 09.00

Magyarországi Református Egyház Zsinati díszterem

1146 Budapest, Abonyi u. 21.

A konferencia célja: Az ismertté vált gazdasági bűnözés Magyarországon évente 100 milliárdos vagyoni hátrányt okoz az egyes személyeknek, illetve a költségvetésnek. A vállalkozásokon keresztül megvalósuló bűncselekményekre jellemző, hogy egy részük kikerült a morális alapon elítélt bűncselekmények köréből, illetve hogy nagyfokú látencia, „intellektualizálódás” és sok esetben szervezethez jellemző, így kiemelt fontosságú a vállalkozói büntetőjogi felelősség és a vállalkozók által elkövetett bűncselekmények hazai és nemzetközi, elméleti és gyakorlati kérdéseinek összevetése, vizsgálata.

A konferencián való részvétel előzetes regisztrációhoz kötött. Kérjük, hogy részvételi szándékát legkésőbb 2017.05.16 (kedd) napjáig a www.kre.hu/vallalkozoifelelosseg címen vagy a konferencia.ajk@kre.hu e-mail címen szíveskedjen jelezni.

A konferencián ingyenesen elérhető lesz a **KÖLTSÉGVETÉS BÜNTETŐJOGI VÉDELME** konferencia utókiadványa.

08.30 REGISZTRÁCIÓ

09.00 NYITÓBESZÉD

Dr. Törő Csaba
Dékán, KRE ÁJK

09.10 ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Domokos Andrea
Levezető elnök, intézetvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK
Adósok büntöne

Dr. Molnár Gábor Miklós
Tanácselnök, Kúria
A vállalkozói felelősség büntetőjogi vonatkozásai

Dr. Vankó László
Dandártábornok, NAV bűnügyi főigazgató
A „cégtemető” és a stróman jelenség büntetőjogi megítélése

Dr. Fürcht Pál
Fővárosi Főügyész helyettes
Hűtlen kezelés és társai

11.00 KÁVÉSZÜNET ÉS ÁLLÓFOGADÁS

11.30 ELŐADÁSOK

Dr. Galajda Ágnes
Tanácselnök, Fővárosi Törvényszék
A vállalkozók büntetőjogi felelősségének bizonyítási nehézségei

Dr. Újhelyi Bence
Ügyvéd
A körhinta csalás és a készpénzfelvétel veszélyei a vezető tisztségviselőre

Dr. Fodor Balázs Gábor
PhD hallgató, kutató KRE ÁJK
A váltalkozás büntetőjogi kockázata

13.00 ZÁRSZÓ

Prof. Dr. Domokos Andrea
Levezető elnök, intézetvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK

PROGRAM

